

**НАСТАНОВА
З УПРАВЛІННЯ БАСЕЙНАМИ
МАЛИХ РІЧОК – ПРИТОК РІЧКИ
ДНІСТЕР
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК**

© *Національний екологічний центр України (НЕЦУ)*

© *Екологічний клуб «Край»*

© *Українська річкова мережа НУО*

Львів СПЛОМ 2019

Настанова (методологічний посібник) з управління басейнами малих річок

© *Національний екологічний центр України (НЕЦУ)*

© *Екологічний клуб «Край»*

© *Українська річкова мережа НУО*

Віктор Мельничук, Галина Проців

**НАСТАНОВА
З УПРАВЛІННЯ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ
РІЧОК – ПРИТОК РІЧКИ ДНІСТЕР
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК**

Львів СПОЛОМ 2019

УДК 502.3+504.3

Мель 48

Мельничук, Віктор Павлович.

Настанова з управління басейнами малих річок – приток річки Дністер : метод. посібн. / В.П. Мельничук, Г.П. Проців. – Львів : Сполом, 2019. – 166 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 127 (10 назв).

Підготовлено Національним екологічним центром України та Екологічним клубом «Край» (м. Бережани, Тернопільська обл.) у співпраці з Міжнародною екологічною асоціацією хранителів ріки Дністер «Есо-TIRAS». Вміщено відомості щодо сучасної ситуації у сфері управління річками в Україні, зокрема, малими річками у басейні річки Дністер. Розглянуто особливості малих річок, гідрографічного та водогосподарського районування, засади інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, законодавчі засади управління в басейнах малих річок, діяльність органів басейнового управління, діяльність щодо планів управління річковими басейнами, питання участі заінтересованих сторін та кращих практик управління задля досягнення доброго стану вод, згідно з вимогами Водної рамкової директиви Європейського Союзу.

Для науковців та фахівців-екологів.

Робоча група:

Віктор Мельничук, головний редактор-упорядник, координатор водного напрямку ГО Національний екологічний центр України, заст. голови громадської ради при Державному агентстві водних ресурсів України, член Басейнової ради Середнього Дніпра, м. Київ.

Галина Проців, експерт, голова Правління ГО Екологічний клуб «Край», голова Правління Тернопільського обласного відокремленого підрозділу ГО Національний екологічний центр України, член Координаційної Ради Міжнародної асоціації охоронців річки Дністер «Есо-Tiras», член Комісії зі сталого використання і охорони басейну Дністра, член Басейнової ради річки Дністер, м. Бережани.

Усі права застережені. Авторський колектив вітає широке використання матеріалів. За будь-якого використання матеріалів – Настанова (методологічний посібник) з управління басейнами малих річок – приток річки Дністер, посилання на джерело є обов'язковим. Матеріали не можуть бути використані з метою отримання прибутку загалом чи частково у жодній формі, в електронному чи друкованому варіанті, у тому числі – фотокопії.

Відповідальність за зміст мають автори.

Національний екологічний центр України (НЕЦУ)

Екологічний клуб Край

Українська річкова мережа НУО

Bundesministerium
für Umwelt, Naturschutz
und nukleare Sicherheit

IIEU Independent Institute
for Environmental Issues

ISBN 978-966-919-533-3

© Вид-во СПОЛОМ, 2019,

© Національний екологічний центр України (НЕЦУ) 2019,

© Екологічний клуб Край, , 2019,

© Українська річкова мережа НУО, 2019

ЗМІСТ

Перелік скорочень	6
Резюме	7
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ НА ПРИНЦИПАХ ГІДРОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ БАСЕЙНУ	12
1.1. ГІДРОГРАФІЧНИЙ БАСЕЙН, ВОДНИЙ ЦИКЛ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ ...	12
1.1.1. Мала річка, її водозбір та особливості	12
1.1.2. Водний режим	15
1.1.3. Основні визначення, закріплені у новій редакції Водного кодексу України (ВКУ) ..	17
1.1.4. Основні напрямки використання поверхневих і підземних вод в басейнах річок ..	21
1.1.4.1. Промислова діяльність	21
1.1.4.2. Транспорт.....	22
1.1.4.3. Комунальне господарство	22
1.1.4.4. Атомна, теплова і гідроенергетика	23
1.1.4.5. Сільськогосподарське виробництво, включаючи землеробство і тваринництво, виробництво харчових продуктів	23
1.1.4.6. Рибне господарство та аквакультура	25
1.1.4.7. Промисли і розробки корисних копалин	26
1.1.4.8. Лісове господарство	29
1.1.4.9. Рекреація	30
1.1.5. Охорона природи, збереження потенціалу ландшафтного та біорізноманіття, а також спектру екосистемних послуг	30
1.1.5.1. Смарагдова мережа	31
1.1.5.2. Водно-болотні угіддя	33
1.1.5.3. Природно-заповідний фонд України	34
1.1.6. Спеціальне водокористування	34
1.1.7. Основні негативні екологічні впливи зарегулювання річок	36
1.1.8. Інвентаризація малих річок, кількісний моніторинг та впорядкування його даних ..	37
1.1.9. Як має здійснюватися державний моніторинг вод	39
1.1.10. Гідрографічне та водогосподарське районування України	43
1.1.10.1. Гідрографічне районування	44
1.1.10.2. Водогосподарське районування	44
1.1.10.3. Гідрографічне та водогосподарське районування басейну річки Дністер (код М 5.2).....	45
1.1.11. Деякі відмінності у трактуваннях різних типів (категорій) водних об'єктів за національними і європейським документами	58
1.1.12. Різниця між водним балансом річки та водогосподарським балансом	59
1.2. КОРОТКИЙ ОПИС БАСЕЙНУ РІЧКИ ДНІСТЕР	60
1.3. ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ НА ВОДОЗБОРАХ МАЛИХ РІЧОК	62
1.3.1. Базові принципи ІУВР	62
1.3.2. Відмінності ІУВР від традиційного	63
1.3.3. Альтернативні шляхи підвищення водозабезпеченості регіонів в умовах зміни клімату	64
1.3.3.1. Виявлення та впорядкування джерел.....	64
1.3.3.2. Дотримання режиму водоохоронних зон та прибережних захисних смуг (згідно з вимогами ВКУ)	64

1.3.3.3. Збереження водно-болотних угідь (боліт), які є джерелами формування річкового стоку	68
1.3.3.4. Запобігання безконтрольному вирубуванню лісів на водозборах річок, у першу чергу – малих річок	68
1.3.3.5. Оптимізація співвідношення природних, квазі-природних, агро- та урбо-ландшафтів у межах річкових долин	68
1.3.3.6. Відновлення протічності річок	69
1.3.3.7. Фітомеліорація берегів річок – залуження та заліснення.....	69
1.3.3.8. Заповідання та збереження екосистемних послуг екосистем малих річок.....	70
1.3.3.9. Зменшення безповоротного водоспоживання.....	70
1.3.4. Перелік основних заінтересованих сторін	71
1.3.5. Водокористувачі	73
1.3.6. Додаткові терміни та визначення	73
1.3.7. Інститути громадянського суспільства	75
1.3.8. . Інститути громадянського суспільства, мережі громадських об'єднань та громадянські ініціативи на захист річки Дністер та малих річок її басейну.....	76
1.3.8.1. Міжнародна асоціація хранителів річки Дністер «Есо-TIRAS».....	76
1.3.8.2. Асоціація НУО Українська річкова мережа (URM).....	76
1.3.8.3. Громадянські ініціативи (підтримуються у соцмережі Facebook).....	77
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК З УПРАВЛІННЯ ГІДРОГРАФІЧНИМИ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ ВОДОТОКІВ	77
2.1. ПРО БАСЕЙНОВІ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ	77
2.2. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДНІСТРОВСЬКЕ БАСЕЙНОВЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ (НОВА РЕДАКЦІЯ, 2018)	78
2.3. БАСЕЙНОВІ РАДИ.....	85
2.4. БАСЕЙНОВА РАДА РІЧКИ ДНІСТЕР	88
2.5. КІЛЬКІСТЬ ОРГАНІВ БАСЕЙНОВОГО УПРАВЛІННЯ	88
2.6. ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВОДНИХ РЕСУРСІВ.....	88
2.6.1. Деякі основні нормативно-правові акти щодо Європейської інтеграції у сфері водних ресурсів	88
2.6.2. Здобутки у природоохоронній сфері, нормативно-правові акти на виконання зобов'язань щодо європейської інтеграції України у сфері водних ресурсів	93
2.6.3. Перелік основних національних нормативно-правових актів у сфері поводження з водними ресурсами	95
2.6.4. Засади і роль стратегічного планування	98
2.6.5. Проблема управління ризиками	100
2.6.6. Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер	101
2.6.7. Положення про участь громадськості у діяльності Дністровської комісії	103
2.6.8. Плани управління річковими басейнами та порядок їх розроблення	105
 РОЗДІЛ 3. КОРИСНА ІНФОРМАЦІЯ	110
3.1. ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	110
3.1.1. Адміністративна структура управління водними ресурсами	110
3.1.2. Компетенція обласних, Київської та Севастопольської міських рад у галузі регулювання водних відносин	112

3.1.3. Компетенція сільських, селищних, міських та районних у містах рад у галузі регулювання водних відносин	113
3.2. НОВІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	114
3.3. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ	116
3.4. ФІНАНСУВАННЯ	116
РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА ОХОРОНИ МАЛИХ РІЧОК В УКРАЇНІ	118
4.1. ПОВЕРНЕННЯ РІЧКИ ПОЧАЙНИ (БАСЕЙН РІЧКИ ДНІПРО).....	118
4.2. ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ: СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ ДО РОЗВИТКУ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ	121
4.3. ВІДНОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТІВ У БАСЕЙНІ ДНІСТРА ЯК ШЛЯХ ДОСЯГНЕННЯ ДОБРОГО СТАНУ ВОД	122
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	127
ДОДАТКИ	129
SUMMARY	162

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ:

БРД – Басейнова рада річки Дністер

БУВР – Басейнове управління водних ресурсів

ВБУ – Водно-болотні угіддя

ВКУ – Водний кодекс України

ВРДЄС – Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики (Водна рамкова директива)

ВРУ – Верховна рада України

ГО – Громадські об'єднання

ДАЗВ – Державне агентство зони відчуження

ДБК – Дністровська басейнова комісія (Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер)

ДВК – Державний водний кадастр

ДСНС – Державна служба надзвичайних ситуацій

ЄС – Європейський союз

ЗУ – Закон України

ІГС – Інститути громадянського суспільства

ІУВР – Інтегроване управління водними ресурсами

КМУ – Кабінет міністрів України

НПА – Нормативно-правовий акт

НУО – Неурядові організації

МОВ – Місцеві органи влади

ОВД – Оцінка впливу на довкілля

ОМС – Органи місцевого самоврядування

ОТГ – Об'єднані територіальні громади

ПЗФ – Природно-заповідний фонд України

ПРООН – Представництво ООН

ПУРБ – План управління річковим басейном

СЕО – Стратегічна екологічна оцінка

ТДА – Транскордонний діагностичний аналіз

РЕЗЮМЕ

Ця настанова (методологічний посібник) розрахований на тих, хто глибоко цікавиться принципами, правилами та методами управління водними ресурсами на локальному рівні, національним досвідом та практиками управління басейнами річок (гідрографічний басейн річки, суббасейни та водогосподарські ділянки, а також асоційовані з ними поверхневі та підземні води).

Настанова, у першу чергу, рекомендована для управлінців різних рівнів (особливо, для МОВ та ОМС), ОТГ, водокористувачів, членів басейнових рад, НУО та ін.

Основну увагу в цій публікації зосереджено на нових принципах та правилах управління водними ресурсами в Україні, які продиктовані сучасними євроінтеграційними процесами.

У 2014 році Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Це дає країні як нові величезні можливості, так і пропонує нові стандарти та складні і довготривалі виклики щодо довкілля, які пропонують виведення питань управління водними ресурсами в Україні на якісно новий рівень. Зокрема, у Додатку XXX до Угоди виділені такі сектори:

1. Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики;
2. Якість атмосферного повітря;
3. Управління відходами та ресурсами;
4. Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище;
5. Охорона природи;
6. Промислове забруднення та техногенні загрози;
7. Зміна клімату та захист озонового шару;
8. Генетично модифіковані організми.

Як бачимо, сім з восьми секторів пов'язані, безпосередньо або дотично, зі сферою управління водними ресурсами.

Наразі, основним зобов'язанням України, щодо водних ресурсів, є дотримання вимог шести водних директив ЄС, головна з яких – Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європи Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики від 23 жовтня 2000 року (Водна рамкова директива). Головна ціль – досягнення, як мінімум, доброго стану вод. Головним механізмом досягнення такого стану має стати ІУВР за басейновим принципом.

Починаючи з 2014 року в Україні тривають комплексні реформи у сфері управління водними ресурсами. Ця настанова висвітлює сучасний стан реформ, деякий практичний досвід, а також перспективи.

Настанова складається з чотирьох основних розділів.

У **першому** розділі коротко описано поняття малих річок, гідрографічного басейну, водного циклу, описано деякі сучасні визначення, згідно Водного кодексу України (ВКУ). Більшість визначень відповідають європейським критеріям та положенням ВРД ЄС і закріплені у останній редакції ВКУ. Також висвітлено питання водокористування у басейнах малих річок (використання поверхневих та підземних вод), негативних антропогенних впливів на екосистеми малих річок (зокрема–зарегулювання). Частину розділу присвячено проблемі інвентаризації та типізації малих річок, питанням належного державного моніторингу вод, описані особливості гідрографічного та водогосподарського районування в Україні, зокрема, в басейні річки Дністер. Описано також механізм розроблення водогосподарських балансів, надання дозволів на спеціальне

водокористування, деякі відмінності у трактуваннях різних типів (категорій) водних об'єктів за національними і європейськими документами.

Наприкінці розділу висвітлюється філософія ІУВР як основи управління на водозборах річок, а також вимоги до нього, відмінності традиційного управління водними ресурсами від інтегрованого, принципи взаємодії заінтересованих сторін в процесах ІУВР, роль в ІУВР ОГС басейну.

Другий розділ присвячено сучасним засадам діяльності органів басейнового управління – БУВР, басейнових рад, Дністровської басейнової комісії. У другій частині розділу перелічено основні нормативно-правові акти (НПА), які регулюють відносини у сфері поводження з водними ресурсами в Україні, зокрема, у частині євроінтеграційних зобов'язань, а також, на національному та місцевому рівнях. Розглянуто питання стратегічного планування та системи фінансового забезпечення заходів. Окремо висвітлено проблематику СЕО та ОВД.

Третій розділ є довідковим для МОВ, ОМС та ОТГ. Тут перелічені їх основні права та обов'язки щодо управління водними ресурсами на місцевому (локальному) рівні, описано існуюче інформаційне поле.

Четвертий розділ присвячено досвіду застосування кращих практик захисту та відновлення малих річок в Україні.

У підсумку надаються висновки та рекомендації.

ВСТУП

*«Коли ви опускаєте руку в річку – ви доторкаєтесь до минулого тих, хто живе вище за течією і до майбутнього тих, хто живе нижче за течією»
Леонардо да Вінчі*

Кожна річка має свою історію. Цю історію творили люди, які жили і живуть на їх берегах. Лише там де була вода, утворювалися поселення. Назви таких поселень мали відповідні назви, наприклад, Бережці, Побережці, Бережниця, Бережани та інші. Як тільки вода зникала, люди йшли в інше місце в її пошуках і утворювали своє нове місце поселення, а також будували нове житло. Для будівництва найпримітивнішого житла людина з давніх давен також використовувала воду. Такі види народних промислів як гутництво, гончарство, бортництво, ткацтво та інші також пов'язані із наявністю якісної води у достатній кількості.

Природа і природні екосистеми не визнають адміністративних кордонів. А також, вони існують та розвиваються за власними законами, описаними в науці екологія, з якої б точки зору не підходити, – антропоцентричної (Природа для Людини) чи екоцентричної (Людина в Природі). Цю аксіому слід вважати ключовою і первісною в сучасному природокористуванні та управлінні ним.

Друга аксіома – вичерпність природних ресурсів, про що вперше було детально описано в одній із перших доповідей Римського клубу «Межі зростання» (1972), і що слугувало вагомим підґрунтям для розробки наукових основ та появи концептуальних засад теорії сталого (екологічно збалансованого) розвитку (*sustainable development*), сприйнятої більшістю країн світу, на противагу, наприклад, теорії золотого мільярду.

Світова стурбованість погіршенням екологічної ситуації проявилася у регулярному проведенні Всесвітніх конференцій по довкіллю та сталому розвитку: 1972 рік у Стокгольмі, 1982 – Найробі, 1992 – Ріо-де-Жанейро, 2002 – Йоганнесбург, 2012 – Ріо-де-Жанейро (Ріо +20).

Після 2-ї Всесвітньої конференції, у 1983 році, ООН створила Всесвітню комісію по довкіллю та розвитку, яку стали називати за прізвищем її голови, тодішнього прем'єр-міністра Норвегії, Комісією Гру Харлем Брунтланд. За 4 роки Комісія надрукувала звіт про свою роботу під назвою Наше спільне майбутнє. На думку Комісії, економіка повинна задовольняти потреби і бажання людей, але її зростання має вписуватися в межі екологічних можливостей нашої планети. Саме у цьому звіті вперше був використаний термін *sustainable development*, який визначався як такий розвиток людства, що задовольняє потреби сучасного покоління і, водночас, не підриває можливості майбутніх людських поколінь задовольняти свої потреби.

Термін *sustainable development* став особливо популярним після 3-ї Всесвітньої конференції в Ріо-де-Жанейро, оскільки він пов'язав оточуюче природне середовище, економіку і добробут людей в одну систему. Саме на цій Конференції концепція сталого розвитку була закріплена як мета і програма світового співтовариства. Головна ідея концепції зводиться до пошуку збалансованості між сучасними і майбутніми оцінками доступних ресурсів та господарською діяльністю. Також, в Ріо-де-Жанейро відбулося переосмислення поняття *економічне зростання*. Прийшло розуміння, що воно не обов'язково забезпечує поліпшення умов життя людини (інколи якраз все відбувається навпаки: зростання без розвитку перетворюється на ілюзію прогресу, а екологічний стан погіршується). Був зроблений висновок, що економічне зростання не може бути самоціллю людства. Метою людства стає саме сталий розвиток (який, доречі, може бути

досягнутий і при нульових темпах економіки, адже розвиток не пов'язується з формальним кількісним зростанням).

Проте, 4-а Конференція у Йоганнесбурзі не принесла значних успіхів, оскільки на ній була зроблена спроба перейти від теоретичних гасел до конкретної диференціації практичних завдань для країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку. У загальному вигляді ці пропозиції виглядали так:

- Оскільки головним джерелом екологічних проблем слугує надмірно високий рівень споживання природних благ, то високо розвинені країни роблять свій внесок обмеженням такого споживання.
- Середньо розвинені країни зосереджують зусилля на структурній перебудові економіки, переході до нових технологій, зменшенні ризику техногенних аварій і катастроф.
- Слабо розвинені країни забезпечують сталий розвиток світової цивілізації за рахунок вирішення демографічної проблеми (таким чином теж зменшується антропогенне навантаження на довкілля).

Лідери країн згоди не дійшли. Виник конфлікт інтересів. Слабо розвинені країни поставили певні фінансові вимоги перед високорозвиненими. Останні вирішили, що ці вимоги є завищеними. До того ж, високо розвинені країни не були в захопленні від запропонованих їм обмежень споживання та вимог середньо розвинених країн ділитися високими технологіями. Дискусія не дала особливих результатів.

Натомість, після Йоганнесбургу концепція сталого (збалансованого) розвитку починає використовуватися не тільки у міжнародних й державних документах, але й вводиться у навчальні програми спочатку вищих навчальних закладів, а потім і загальноосвітніх навчальних закладів, і зокрема, й в Україні.

Визначною подією було опублікування у 2002 році групою Римського клубу звіту «Межі зростання + 30», де було показано, що жодна із держав та природокористувачів не зробили належних висновків з прогнозів Римського клубу, і що стан довкілля, за всі роки, які минули, не покращився, а погіршився, причому у разі, з невтішним прогнозуванням на найближчі десятиліття.

Приблизно з 2010-2013 року, на фоні занепаду ідей сталого розвитку, почала інтенсивно розвиватися ідея т. зв. «зеленої економіки», яка також немає успіху, через її слабку системну обґрунтованість, високовартісність, небажання великих промислових корпорацій, зокрема і в Україні, відмовитись від надлишкового використання природних ресурсів у середньо та слабо розвинених країнах.

25 вересня 2015 року Генеральною асамблеєю ООН було прийнято Резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*), яка оголошує новий план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку¹.

Серед 17 затверджених (оновлених) цілей сталого розвитку, основний стосунок до водних ресурсів має Ціль 6 – Чиста вода та належні санітарні умови («Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами та санітарією»).

Дефіцит води впливає щонайменше на понад 40 % людей у всьому світі. За прогнозами, підвищення глобальної температури, що відбувається в результаті кліматичних змін, спричинить лише збільшення цієї цифри. Хоча з 1990 року 2,1 мільярда осіб отримали доступ до вдосконалених засобів очищення води, виснаження запасів чистої питної води є

¹ - <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/pdf/N1529192.pdf?OpenElement>

однією з основних проблем, які впливають на кожен континент і людей, що там мешкають.

У 2011 році 41 країна зіткнулася з дефіцитом води, 10 із яких фактично виснажили свої запаси поновлюваних ресурсів прісної води і тепер повинні покладатися на альтернативні джерела. Посилення посух і опустелювання дедалі погіршує ці тенденції. За прогнозами, до 2050 року постійний дефіцит води впливатиме щонайменше на кожного четвертого мешканця планети.

Забезпечення загального доступу до безпечної та недорогої питної води для всіх до 2030 року вимагає інвестування у відповідну інфраструктуру, забезпечення санітарно-технічних споруд, а також стимулювання гігієни на всіх рівнях.

Захист і відновлення водних екосистем, таких як ліси, гори, болота і річки, має важливе значення для пом'якшення дефіциту води.

Активніше міжнародне співробітництво також є необхідним для стимулювання ефективного використання водних ресурсів і забезпечення технологій обробки у країнах, які розвиваються.

Отже, **сталий (екологічно збалансований) розвиток** сьогодні є загальновизнаною стратегією взаємодії природи і суспільства. Він базується на економіці, яка поєднується з принципами екологічної безпеки і соціальної справедливості в демократичному суспільстві, що дотримується прав людини. Головним соціальним завданням сталого розвитку є ліквідація бідності і злиднів, подолання розриву у рівнях життя між найбіднішими та розвинутими країнами, зменшення розриву у прибутках найбагатших та найбідніших верств населення.

Парадигма сталого розвитку визнана імперативом розвитку як світової економічної системи в цілому, так і окремих континентів, країн, регіонів, урбосистем. По суті, сталий розвиток перетворився у стратегію виживання людства.

Україна, свого часу, підписала Програму дій "Порядок денний на XXI століття", створила Національну комісію сталого розвитку. У 2000 році група фахівців підготувала проект Концепції сталого розвитку України. Однак, за наступні роки не настало суттєвого прогресу. В Україні і досі немає затвердженої Стратегії сталого розвитку, незважаючи на те, що, в рамках діяльності різних проектів технічної допомоги (ЄС, ПРООН, ОБСЄ і ін..), а також зусиллями різних державних структур, незалежних експертних наукових груп, зусиллями низки громадських організацій, було підготовлено більше п'яти різних версій (варіантів) чернетки Стратегії. Жодна з них не була належним чином розглянута та прийнята на рівні Верховної ради України та уряду, тому так і залишились на папері.

У той же час, очевидно, що реалізацію положень сталого розвитку реально втілити лише в рамках певних природних просторових одиниць. Такими одиницями реально вважати басейни річок. Саме у цьому полягає основне підґрунтя басейнового підходу на засадах інтегрованого управління. Збалансоване водокористування, охорону, збереження та відновлення водних ресурсів, особливо, у зв'язку з глобальною зміною клімату, реально здійснювати лише в рамках річкових басейнів.

Безумовну першість в такому підході мають відігравати інтереси природи (екологічний підхід, екологічний імператив), коли інтереси розвитку мають узгоджуватися з інтересами захисту екосистем та збереження їх здатності до надання екосистемних послуг.

Суттєву роль варто приділяти транскордонному аспекту. Значна частина природних комплексів, територій, цінних у природоохоронному плані, та природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, знаходяться на території декількох держав, що потребує координації дій зі стратегічного планування та менеджменту. Природними передумовами міжнародно-правового регулювання охорони довкілля є обмеженість ресурсів та просторових меж біосфери. Це обумовлює безумовну і невідкладну транскордонну взаємодію у всіх питаннях, що стосуються розвитку.

Це Настанова була підготовлена для усіх заінтересованих сторін як довідковий посібник, для розуміння складності викликів та пошуку шляхів вирішення проблем, які виникають або можуть виникати в басейнах річок, у процесі управління водними ресурсами.

РОЗДІЛ 1. УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ НА ПРИНЦИПАХ ГІДРОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ БАСЕЙНУ

У цьому розділі коротко описано поняття малих річок, гідрографічного басейну, водного циклу, описано деякі сучасні визначення, згідно ВКУ. Більшість визначень відповідають європейським критеріям та положенням ВРД ЄС.

1.1. ГІДРОГРАФІЧНИЙ БАСЕЙН ТА ВОДНИЙ ЦИКЛ

1.1.1. Мала річка, її водозбір та особливості

Малі річки забезпечують водою середні та великі річки. Саме від кількості та характеристик малих річок залежить водне благополуччя у басейнах середніх та великих річок.

Річка – природний водний потік, який витікає з джерел чи з озера, болота (рідше), має сформоване ним природне річище і тече під дією сили тяжіння; живиться поверхневими й підземними водами, а також з атмосферних опадів, в межах свого басейну².

Джерело – природний, самочинний сконцентрований вихід на земну поверхню підземних вод. Виникає під впливом земного тяжіння або гідростатичного тиску. Джерела утворюються на дні ярів, балок, на схилах горбів, крутих берегів річок.

Озеро – природна водойма повільного водообміну, розташована в заглибинах суходолу і не пов'язана протоками з морями чи океанами.

Річище (русло) – найбільш знижена частина річкової долини, якою відбувається стік води впродовж усього року.

Річка характеризується довжиною, шириною, площею басейну, глибиною, падінням, похилом, витратами води і наносів, хімічним складом³.

Річками називають природні водотоки, які мають довжину понад 10 км, а коротші – струмками. Гідрографічна схема річки показана на Рис. 1.

У кожній річці розрізняють місце її зародження – *витік* і місце (ділянка) впадання в море, озеро або злиття з іншою річкою – *гирло*. *Естуарій* – це вид гирла річки, де річка не утворює дельту, не відкладає формуючого матеріалу. *Губи* – це один із видів естуарію.

Річки, що безпосередньо впадають в океани, моря, озера або втрачаються в пісках і болотах, називаються головними; ті, що впадають у головні річки, – притоками.

Головна річка зі всіма її притоками утворює *річкову систему*. *Густота річкової мережі* – це протяжність (км) усіх річок, поділена на площу (км²) басейну цих річок. Рівнинні річки часто утворюють *меандри* – петлі річок, звивини.

² - Хімко Р.В. Досліджуємо малі річки (методичні вказівки) / Р.В. Хімко. — К. : Інститут екології Національного екологічного центру України. — 1997. — 68 с.

³ - Р.В. Хімко, О.І. Мережко, Р.В. Бабко. Малі річки — дослідження, охорона, відновлення. — К. : Інститут екології Національного екологічного центру України, 2003. — 380 с.

Поверхня суші, з якої річкова система збирає свої води, називається *водозбором* або *водозбірною площею*. Водозбірна площа разом з верхніми шарами земної кори, що включає дану річкову систему і відокремлена від інших річкових систем *вододілами*, називається *річковим басейном*.

Річки зазвичай течуть у витягнутих знижених формах рельєфу – *долинах*, найбільш знижена частина яких, зайнята водним потоком постійно, називається *руслom*, а частина дна долини, що заливається високими річковими водами під час повеней – *заплатою* або *заплатною терасою*. Вище заплави розташовані тераси, що колись були заплавами (*надзаплатні тераси*). Це сліди діяльності вод річок в час, коли річкова долина була мілкішою. Тераси – частини річкової долини, які зазвичай не заливаються водою.

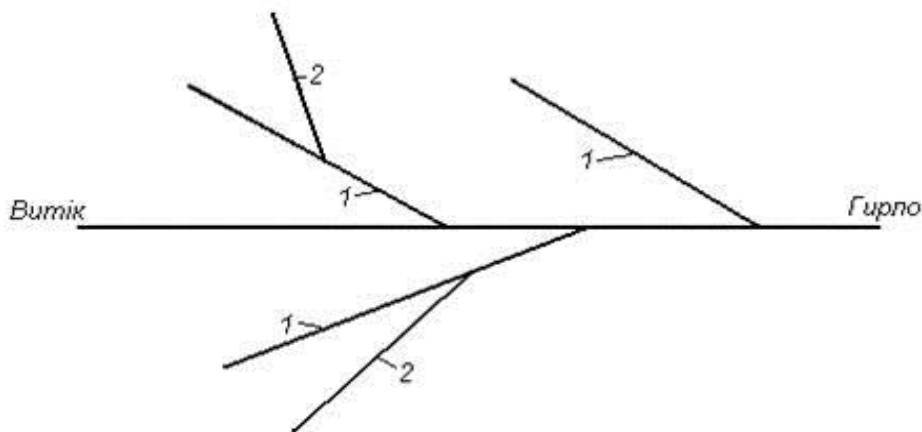

Рис.1. Гідрографічна схема річки (1–притоки 1-го порядку; 2 – притоки 2-го порядку)⁴.

Поверхня суші, з якої річкова система збирає свої води, називається *водозбором* або *водозбірною площею*. Водозбірна площа разом з верхніми шарами земної кори, що включає дану річкову систему і відокремлена від інших річкових систем *вододілами*, називається *річковим басейном*.

Річки зазвичай течуть у витягнутих знижених формах рельєфу – *долинах*, найбільш знижена частина яких, зайнята водним потоком постійно, називається *руслom*, а частина дна долини, що заливається високими річковими водами під час повеней – *заплатою* або *заплатною терасою*. Вище заплави розташовані тераси, що колись були заплавами (*надзаплатні тераси*). Це сліди діяльності вод річок в час, коли річкова долина була мілкішою. Тераси – частини річкової долини, які зазвичай не заливаються водою.

⁴ - <https://studopedia.info/9-23062.html>

Рис.2. Зони річкової системи⁵.

У річищах чергуються глибші місця – *плеса* і мілководі ділянки – *перекати*. Лінія найбільших глибин русла утворює *фарватер*, а лінія найбільших швидкостей течії називається *стрижнем*.

У поперечному перетині річки від одного берега до другого виділяються зони: прибережна (*рипаль*), середня (*медіаль*) і стрижень (див. Рис. 2).

Стрижень – це динамічна вісь потоку води, вона може перебувати посередині річки при прямолінійному нерозгалуженому руслі або наближатись до одного з берегів відповідно до закрутів русла.

Морфометричні особливості річкових систем та режим їх водності мають велике екологічне значення. Вони визначають умови існування гідробіонтів різних трофічних рівнів. Характерним для них є досить значне біорізноманіття, обумовлене екологічним розчленуванням річкових систем.

Для рипалі характерною є наявність заростей вищих водяних рослин, серед яких живе велика кількість водяних тварин. У відкритій зоні річки, де висока швидкість води, видове різноманіття гідробіонтів та їх чисельність бідніші, оскільки вони зносяться потоком води.

У місцях виходів твердих гірських порід, які перетинають шлях річки, утворюються *пороги*. Особливо багато порогів на гірських річках, де річище складене твердими породами, а швидкість течії велика. Падіння води з високого виступу в руслі річки називається *водоспадом*.

Різниця висот між витокіом і гирлом річки називається *падінням річки*; відношення падіння річки (або окремих її ділянок) до їхньої довжини називається *похилом річки* (ділянки) і подається у відсотках (%).

Довжина річки – відстань річки від витокіу до гирла.

У залежності від рельєфу місцевості, в межах якої течуть річки, вони поділяються на гірські і рівнинні. На багатьох річках чергуються ділянки гірського і рівнинного характеру. Гірські річки, як правило, відрізняються великими ухилами, бурхливою течією,

⁵ _

http://manyava.org/publ/vikoristannja_vodnikh_resursiv/gidrologija/ekologichna_zonalnist_richkovikh_sistem/24-1-0-298

течуть у вузьких долинах; переважають процеси розмиву. Для рівнинних річок характерна наявність звивин русла або меандрів, що утворюються в результаті руслових процесів. На рівнинних річках чергуються ділянки розмиву русла і акумуляції наносів, в результаті яких утворюються осередки і перекати, а в гирлах – дельти. Іноді відгалужені від річки рукави зливаються з іншою річкою.

Залежно від водозбірної площі басейну річки поділяються на великі, середні та малі (ст. 79 ВКУ).

До *великих* належать річки, які розташовані у кількох географічних зонах і мають площу водозбору понад 50 тис. квадратних кілометрів.

До *середніх* належать річки, які мають площу водозбору від 2 до 50 тис. квадратних кілометрів.

До *малих* належать річки з площею водозбору до 2 тис. квадратних кілометрів.

Для визначення масивів поверхневих та підземних вод річки України поділяються за типами згідно з методикою визначення масивів поверхневих та підземних вод. Визначена у цій статті класифікація річок України не застосовується для визначення масивів поверхневих та підземних вод.

За способом живлення річки поділяють на снігові, дощові, річки підземного живлення, льодовикові, змішаного типу. За стійкістю русла – стійкі та нестійкі.

1.1.2. Водний режим

Водний режим річки характеризується витратами і стоком.

Витрата – кількість води, що проходить через поперечний переріз річки за одиницю часу. Зазвичай, витрата вимірюється в кубометрах за секунду ($\text{м}^3/\text{с}$). Вона дорівнює площі поперечного перерізу помноженій на середню швидкість річки. Витрата води за тривалий період – місяць, сезон, рік – називається *водним стоком*, який формується за рахунок надходження поверхневих та підземних вод з площі водозбору. Середню багаторічну величину стоку називають *нормою стоку*. Ці характеристики варто вважати найважливішими.

Річний обсяг стоку визначається за гідрологічний рік, в межах якого завершується повний річний гідрологічний цикл кругообігу води.

Модуль стоку – кількість води, яка стікає з 1 км^2 площі водозбору за 1 сек (л/с на км^2). Модуль стоку річок дозволяє визначити стан водонасиченості територій басейну та має зональний характер.

Коефіцієнт стоку – відношення обсягу стоку до кількості атмосферних опадів, що випадали у площі басейну за один і той же час. Також має зональний характер. Середній коефіцієнт стоку, як правило дорівнює $1/3$, тобто, лише третина опадів, які потрапляють на ділянки суходолу, потрапляє у річки.

Значну частину водного потоку становлять тверді речовини та розчинені солі. Весь твердий матеріал, що переносить річка, називається *твердим стоком*. Від об'єму твердого стоку залежить мутність води. Наймутнішою річкою світу є річка Хуанхе, яка за рік виносить 1,3 млрд. тон зважених наносів.

Наявність у воді солей зумовлює мінералізацію річкових вод. Вода всіх великих річок прісна (мінералізація до 1000 мг/дм^3 , або до 1 г/дм^3). Малі річки можуть мати мінералізацію води, яка значно перевищує ці межі, оскільки хімічний склад їх вод відображає місцеві умови формування – породи, ґрунти (солонці, солончаки тощо). Винос хімічних речовин річками називається *іонним стоком*.

Режим річки – це зміна величини витрати води за порами року, коливання рівня, зміна температури води. Режим річки значною мірою залежить від типу живлення. У водному режимі річок протягом року виділяють періоди з повторюваними рівнями, які називаються межень, повінь, паводок.

Межень – найнижчий рівень води в річці. Під час межені витрата води в річці незначна, головне джерело живлення – підземні води. В помірних широтах буває літня й зимова межень. Літня межень настає в результаті високої випаровуваності, зимова межень – в результаті відсутності поверхневого живлення.

Повінь – високий і тривалий підйом рівня води в річці, який супроводжується затопленням заплави. Спостерігається кожного року в один і той же сезон. Під час повені річки мають найбільшу водність, на цей період припадає більша частина річкового стоку. Повені викликаються весняним чи літнім таненням снігу й льоду. Часто повені пов'язані з тривалими дощами в теплу пору року.

Паводок – швидке, але короточасне підняття рівня води в річці. На відміну від повені паводки виникають нерегулярно. Виникає, зазвичай, через інтенсивні атмосферні опади.

Живлення річок відбувається, переважно, за рахунок атмосферних опадів, підземного (джерельного водопостачання та з підземних водоносних горизонтів), а також болотного водопостачання (верхові болота). Також значну роль відіграють процеси танення льодового та снігового покривів.

Втрати води з річок відбуваються, в основному, за рахунок природного випаровування (яке посилюється як в силу кліматичних змін, так і, наприклад, внаслідок прямого втручання людини – створення водосховищ, зрошення), а також – штучного (водойми охолоджувачі АЕС і ТЕС та інші виробничі процеси), безповоротного забору води на різні потреби у великих кількостях тощо.

Надлишкове випаровування збільшує вміст води в атмосфері. Дренування збільшує вміст води у літосфері (грунті та підземних водоносних горизонтах).

Гідрографічний басейн – це важлива одиниця у забезпеченні водного циклу (кругообігу води в природі, Рис. 3), у залежності від масштабу басейну та його особливостей. Водні екосистеми малих річок та екосистеми заплави та схилів річкової долини дуже тісно пов'язані між собою і є взаємозалежними. Саме взаємодія усіх компонентів цих екосистем і забезпечує функціонування водотоку та водного циклу. Невиважена людська діяльність у межах річкових басейнів може призводити до тих чи інших порушень природного ходу водного циклу.

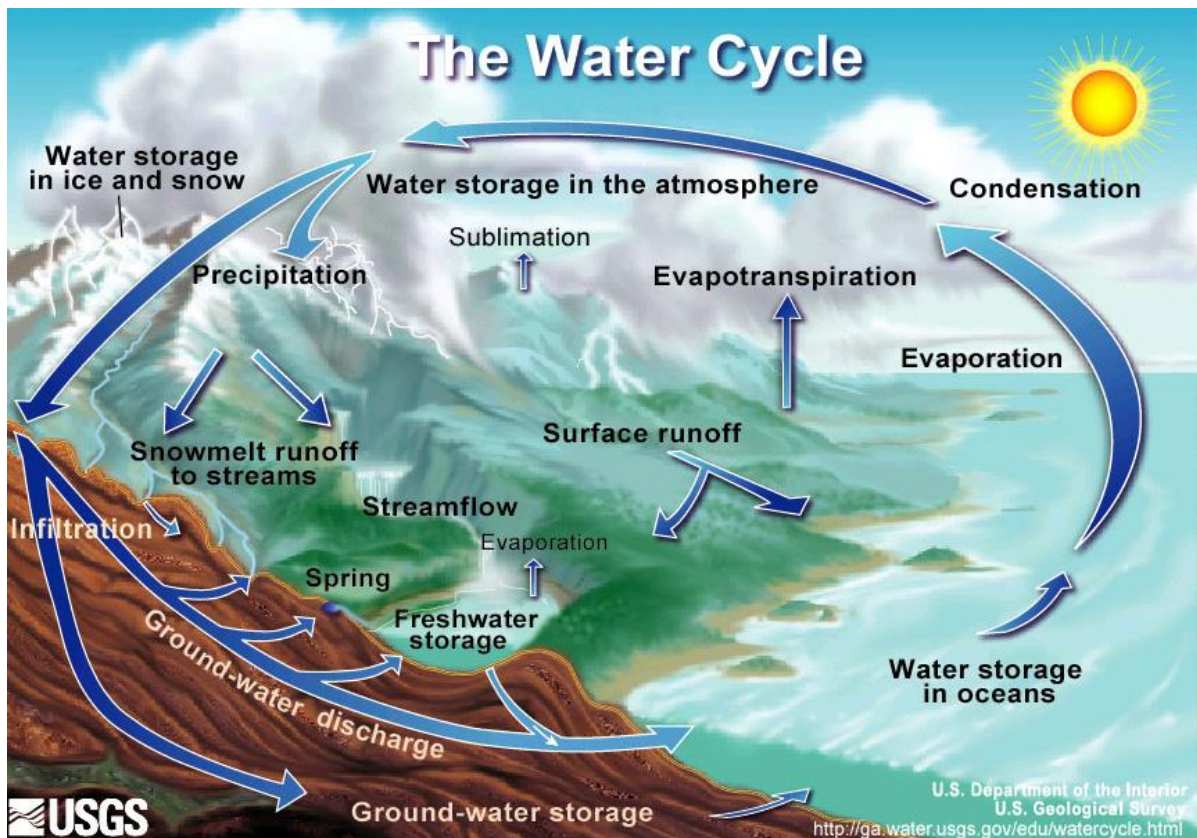

Рис.3. Кругообіг води в природі (схема USGS).

1.1.3. Основні визначення, закріплені у новій редакції Водного кодексу України (ВКУ)

Основні визначення, закріплені ст. 1 нової редакції ВКУ подано за алфавітом.

Басейн водозбірний – частина земної поверхні і товщі ґрунтів, з яких відбувається стік води у водотік або водойму.

Басейновий принцип управління – комплексне (інтегроване) управління водними ресурсами в межах району річкового басейну.

Б'єф – ділянка річки, що розташована вище або нижче водопідпірної споруди (греблі).

Болото – надмірно зволожена земельна ділянка із застоєм водним режимом і специфічним рослинним покривом.

Використання води – процес вилучення води для використання у виробництві з метою отримання продукції та для господарсько-питних потреб населення, а також без її вилучення для потреб гідроенергетики, рибництва, водного, повітряного транспорту та інших потреб.

Вода дренажна – вода, яка профільтрувалася з певної території та відводиться за допомогою дренажної системи з метою пониження рівня ґрунтових вод.

Вода зворотна – вода, що повертається за допомогою технічних споруд і засобів з господарської ланки кругообігу води в його природні ланки у вигляді стічної, шахтної, кар'єрної чи дренажної води.

Вода ляльна (підсланева) – вода з домішками (переважно нафтопродуктів), зібрана в колодязях – лялях машинних відділень судна.

Вода стічна – вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена з забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів.

Вода супутньо-пластова – вода, що піднімається на поверхню разом з нафтою і газом під час їх видобування.

Води – усі води (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води.

Води підземні – води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах.

Води поверхневі – води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні.

Водний об'єкт – природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, лиман, річка, струмок, озеро, водосховище, ставок, канал, а також водоносний горизонт).

Водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території.

Водність – характеристика величини річкового стоку за певний проміжок часу відносно його середньої багаторічної величини.

Водогосподарська ділянка – частина річкового басейну, для якої розробляються водогосподарські баланси, встановлюються ліміти забору води із водного об'єкта та інші параметри використання водного об'єкта (водокористування).

Водогосподарське районування – розподіл гідрографічних одиниць на водогосподарські ділянки, який здійснюється для розроблення водогосподарських балансів.

Водогосподарський баланс – співвідношення між наявними для використання водними ресурсами на певній території і потребами в них у межах певного регіону за певний проміжок часу.

Водогосподарські системи – комплекс пов'язаних між собою водних об'єктів та гідротехнічних споруд, призначених для управління водними ресурсами.

Водозабір – споруда або пристрій для забору води з водного об'єкта.

Водойма – безстічний або із сповільненим стоком поверхневий водний об'єкт.

Водокористування – використання вод (водних об'єктів) для задоволення потреб населення, промисловості, сільського господарства, транспорту та інших галузей господарства, включаючи право на забір води, скидання стічних вод та інші види використання вод (водних об'єктів).

Водоносний горизонт – однорідна пластова товща гірських порід, де постійно знаходяться води.

Водосховище – штучна водойма місткістю більше 1 млн. кубічних метрів, збудована для створення запасу води та регулювання її стоку.

Водосховище комплексного призначення – водосховище, яке відповідно до паспорта використовується для двох і більше цілей (крім рекреаційних).

Гідрографічне районування – поділ території України на гідрографічні одиниці, який здійснюється для розроблення та впровадження планів управління річковими басейнами.

Гідротехнічні споруди морських портів (гідротехнічні споруди) – інженерно-технічні споруди (портова акваторія, причали, пірси, інші види причальних споруд, моли, дамби, хвилеломи, інші берегозахисні споруди, підводні споруди штучного та природного походження, у тому числі канали, операційні акваторії причалів, якірні стоянки),

розташовані в межах території та акваторії морського порту і призначені для забезпечення безпеки мореплавства, маневрування та стоянки суден.

Гранично допустима концентрація (гдк) речовини у воді – встановлений рівень концентрації речовини у воді, вище якого вода вважається непридатною для конкретних цілей водокористування.

Гранично допустимий скид (гдс) речовини – маса речовини у зворотній воді, що є максимально допустимою для відведення за встановленим режимом даного пункту водного об'єкта за одиницю часу.

Евтрофікація – збільшення вмісту біогенних речовин у водоймі, що викликає бурхливе розмноження водоростей, зменшення прозорості води і вмісту розчиненого кисню у глибинних шарах внаслідок розкладу органічної речовини мертвих рослин і тварин, а також масову загибель донних організмів.

Екологічна витрата – мінімальна розрахункова витрата води, що скидається з водосховища (ставка) до річки відповідно до встановлених для цих водосховищ (ставків) режимів роботи з урахуванням прогнозу водності та екологічних вимог.

Екологічний стан масиву поверхневих вод – інтегрований показник якості масиву поверхневих вод, що визначається за біологічними, гідроморфологічними, хімічними та фізико-хімічними показниками.

Забір води – вилучення води з водного об'єкта для використання за допомогою технічних пристроїв або без них.

Забруднення вод – надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин.

Забруднююча речовина – речовина, яка привноситься у водний об'єкт в результаті господарської діяльності людини.

Замкнений водний об'єкт – природна або штучно створена водойма, не зв'язана з іншими водними об'єктами (крім водоносних горизонтів).

Заплавні землі – прибережна територія, що може бути затоплена чи підтоплена під час повені (паводка).

Засмічення вод – привнесення у водні об'єкти сторонніх предметів і матеріалів, що шкідливо впливають на стан вод.

Зона санітарної охорони – територія і акваторія, де запроваджується особливий санітарно-епідеміологічний режим з метою запобігання погіршення якості води джерел централізованого господарсько-питного водопостачання, а також з метою забезпечення охорони водопровідних споруд.

Істотно змінений масив поверхневих вод – поверхневий водний об'єкт або його частина, природні характеристики якого зазнали істотних змін у результаті діяльності людини.

Кількісний стан масиву підземних вод – показник впливу забору води на масив підземних вод.

Лиман – затоплена водами моря пригирлова частина річкової долини або балки.

Ліміт використання води – граничний обсяг використання води, який встановлюється дозволом на спеціальне водокористування.

Ліміт забору води – граничний обсяг забору води з водних об'єктів, який встановлюється в дозволі на спеціальне водокористування.

Ліміт скиду забруднюючих речовин – граничний обсяг скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, який встановлюється в дозволі на спеціальне водокористування.

Маловоддя – період (фаза) гідрологічного режиму водного об'єкта, при якому спостерігається зменшення його водності, внаслідок чого погіршуються умови забезпечення потреб у водних ресурсах.

Масив поверхневих вод – поверхневий водний об'єкт або його частина.

Масив підземних вод – підземний водний об'єкт або його частина.

Межень (меженний період) – період річного циклу, протягом якого спостерігається низька водність.

Моніторинг вод – система спостережень, збирання, обробки, збереження та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття відповідних рішень.

Озеро – природна западина суші, заповнена прісними або солоними водами.

Перерозподіл водних ресурсів – подача (перекачування) води з одного річкового басейну в інший або в межах одного річкового басейну для забезпечення потреб у водних ресурсах водокористувачів маловодних регіонів.

Перехідні води – поверхневі води у межах гирлової ділянки річки, а також лиманів, де відбувається змішування прісних та солоних вод.

План управління річковим басейном – документ, що містить аналіз стану та комплекс заходів для досягнення цілей, визначених для кожного району річкового басейну у встановлені строки.

План управління ризиками затоплення – документ, що містить аналіз попередніх затоплень та комплекс заходів, спрямованих на запобігання, захист, підготовку, прогнозування і систему раннього попередження для окремих територій у межах району річкового басейну.

Пляжна зона – прилегла до урізу води частина прибережної захисної смуги уздовж морів, навколо морських заток і лиманів з режимом обмеженої господарської діяльності.

Прибережна захисна смуга – частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

Прибережні води – води між береговою лінією та лінією у територіальному морі на відстані однієї морської милі від вихідної лінії, що використовується для визначення ширини територіального моря.

Район річкового басейну – головна одиниця управління у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, що складається з річкового басейну (сусідніх річкових басейнів) та пов'язаних з ними прибережних і підземних вод.

Рибництво – штучне розведення і відтворення риби та інших водних живих ресурсів.

Рибогосподарський водний об'єкт – водний об'єкт (його частина), що використовується для рибогосподарських цілей.

Річковий басейн (водозбір) – частина земної поверхні і товщі ґрунтів, стік води з якої послідовно через пов'язані водойми і водотоки здійснюється в море, лиман або озеро.

Ставок – штучно створена водойма місткістю не більше 1 млн. кубічних метрів.

Суббасейн – частина річкового басейну, стік води з якої через пов'язані водойми і водотоки здійснюється до головної річки басейну або водогосподарської ділянки нижче за течією.

Схема використання і охорони води та відтворення водних ресурсів – передпроектний документ, що визначає основні водогосподарські та інші заходи, які підлягають здійсненню для задоволення перспективних потреб у воді населення і галузей економіки, а також для охорони вод або запобігання їх шкідливим діям.

Технологічна водойма – штучно створена водойма спеціального технологічного призначення, що визначається технічним проектом та/або паспортом, яка наповнюється штучно за допомогою гідротехнічних споруд і пристроїв.

Уріз води – межа води на березі водного об'єкта (берегова лінія).

Хімічний стан масиву поверхневих вод – показник якості масиву поверхневих вод, який визначається за окремими групами забруднюючих речовин.

Хімічний стан масиву підземних вод – показник якості масиву підземних вод, який визначається за окремими групами забруднюючих речовин.

Штучний масив поверхневих вод – поверхневий водний об'єкт або його частина, створені в результаті діяльності людини.

Якість води – характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання.

Усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням Українського народу, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту⁶.

Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринного і рослинного світу і є обмеженими та уразливими природними об'єктами.

В умовах нарощування антропогенних навантажень на природне середовище, розвитку суспільного виробництва і зростання матеріальних потреб виникає необхідність розробки і додержання особливих правил користування водними ресурсами, раціонального їх використання та екологічно спрямованого захисту.

Водний кодекс України, в комплексі з заходами організаційного, правового, економічного і виховного впливу, сприятиме формуванню водно-екологічного правопорядку і забезпеченню екологічної безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню вод та їх охороні від забруднення, засмічення та вичерпання.

1.1.4. Основні напрямки використання поверхневих і підземних вод в басейнах річок

Вода широко використовується для суспільних потреб. Лише деякі з видів діяльності є екологічно дружніми до водних ресурсів.

1.1.4.1. Промислова діяльність

Ця діяльність передбачає використання води в різноманітних промислових процесах на об'єктах металургійної, хімічної, харчової та інших видів промисловості – вода як розчинник, вода як хімічний реагент, вода як буферне середовище в різноманітних технологічних процесах, вода як охолоджувач, вода як компонент продукції тощо.

Значна частина промислових процесів передбачає безповоротне водокористування та скиди у вигляді очищених, частково очищених, або і неочищених водних мас, того чи іншого обсягу, з тою чи іншою періодичністю, у водні об'єкти. Теоретично, щоб

⁶ - Водний кодекс України, 1995 р. (зі змінами і доповненнями 2000-2016 рр.). – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.

використати для виготовлення промислової продукції одну частку води, потрібно забрати з природи в 4 рази більше. 3/4 забраної води згодом повертається у водні об'єкти у вигляді очищеної, частково очищеної, або неочищеної води.

Прийнятною у водних масах річок вважається присутність до 10% промислових неочищених стічних вод (тобто, чим більше розчинення, тим імовірніше, що річкові екосистеми поглинуть забруднення). Хоча, на практиці, цей показник на деяких малих річках може досягати до 50% і більше, що вкрай негативно позначається на якості води.

Теоретично, промислове водокористування доцільно звести до водокористування за замкненим циклом, забезпечивши перехід на нові технології. Однак, це означає значне здорожчання виробництва, до якого більша частина промислових підприємств та їх власників не готова.

1.1.4.2. Транспорт

Передбачається поновлення використання великих річок з метою судноплавства. Зокрема, Україна планує, з часом, інтегруватися в загальноєвропейську систему водних транспортних шляхів. Варто згадати резонансний і широкомасштабний проект транспортного шляху Е-40 (Балтійське море – Вісла – Зах. Буг. – Прип'ять – Дніпро – Чорне море). Зокрема, це передбачає значні додаткові антропогенні впливи на річкові екосистеми у вигляді додаткового зарегулювання річок, днопоглиблювальних робіт, примусових змін гідрологічної мережі, зміни русел з достатньо слабким науковим обґрунтуванням їх розчистки, облаштування додаткових портів, шлюзів та інших гідропоруд тощо.

В Україні на великих річках функціонують річкові порти: Дніпровський, Дніпрянський, Запорізький, Кам'янський, Київський, Кілійський, Кременчуцький, Миколаївський, Нікопольський, Новокаховський, Переяслав-Хмельницький, Ржищівський, Херсонський, Чернігівський, Черкаський. Є можливими додаткові забруднення у вигляді органічного палива та мастил, а також під час необережного поводження з небезпечними речовинами.

1.1.4.3. Комунальне господарство

Передбачається використання водних ресурсів для водопостачання та водовідведення у населених пунктах.

70% питної води населення України отримує з поверхневих джерел (річок, відкритих водойм), а 30% з підземних джерел. Житлово-комунальне господарство є основним споживачем питної води (83%). Послугами централізованого водопостачання забезпечено 70% населення, у містах – 83%, у сільській місцевості – 26%. Питомі витрати води на одного мешканця становлять близько 280 л на добу. Приблизно 11 млн. населення малих міст та сільської місцевості використовує воду з колодязів, каптажів та відкритих джерел. В 13-и областях України та АР Крим майже в 1300 населених пунктах біля 1 млн. людей використовують привізну воду, часто низької якості⁷.

Послугами водовідведення користується лише 53% населення, у містах – 74%, у сільській місцевості – 9%. Найбільшого негативного впливу від житлово-комунального господарства річки та їхні екосистеми зазнають у вигляді неочищених стічних вод. Підприємства типу «водоканал» вважаються одними з найбільших джерел точкових забруднень річок України.

⁷ - *Екологічні наслідки зарегулювання річкового стоку / За ред. В.В. Грубінка. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – 68 с.*

1.1.4.4. Атомна, тепла і гідроенергетика

В атомній та тепловій енергетиці вода використовується, в основному, для належного охолодження енергоблоків, частково – в інших технологічних процесах, інколи екологічно брудних. Передбачається безповоротне водокористування у значних обсягах.

Енергетична галузь передбачає зарегулювання річок – створення гребель і водосховищ, що призводить до сезонного, добового та багаторічного перерозподілу річкового стоку.

У випадку будівництва великих гідроенергетичних об'єктів можуть значно порушуватись природні елементи заплави та річкової долини в цілому. Це є найбільшим негативним впливом у процесі будівництва.

У процесі експлуатації об'єктів енергетики значний вплив на водні екосистеми виявляється, за рахунок зменшення проточності та зміни інших гідрологічних умов, примусове регулювання витрат води (яке не відповідає природним циклам, а прив'язане до функціонування енергосистеми), у поступовій зміні характеру екосистем – річкові екосистеми упродовж 10-20 років з річкових (лотичних) перетворюється на озерно-болотні (лентичні), змінюється характер угруповань біоти, зменшується самоочисна здатність, зменшується природний дрифт організмів, збільшуються седиментація, яка викликає замулення водосховищ, та евтрофікація. Часто на річках спостерігається явище «цвітіння води», яке значно погіршує її придатність для питного водопостачання тощо. Вплив на іхтіофауну виявляється у зникненні аборигенних видів, і в т.ч. червонокнижних, екологічні ніші яких заповнюються інвазійними та смітними видами риб.

Також, важливими негативними явищами є випаровування та технологічні забруднення. Слід зазначити, що чинник випаровування є досить значним, особливо, враховуючи кліматичні зміни. Для прикладу, діючі енергоблоки лише однієї Запорізької АЕС випаровують (з 9 га площі водного дзеркала басейнів з встановленими бризкальними установками), у середньорічному вимірі, 5 м³/сек, тобто 432 000 м³/добу або 157 680 000 м³/рік. Поряд знаходиться ставок-охолоджувач Запорізької ТЕС, який має прямий зв'язок як з бризкальними басейнами-охолоджувачами ЗАЕС, так і з річкою Дніпро (Каховським водосховищем).

У сфері гідроенергетики, представниками галузі часто пропагується додаткове зарегулювання річок, зокрема, з метою використання т.зв. «гідроенергетичного потенціалу». А також, з метою покращання водозабезпеченості регіонів та розвитку системи протипаводкових заходів. При цьому, системно не враховуються довготривалі негативні наслідки для річкових екосистем та кумулятивні негативні ефекти.

1.1.4.5. Сільськогосподарське виробництво, включаючи землеробство і тваринництво, виробництво харчових продуктів

Водні ресурси тут використовуються, в основному, для зрошення сільськогосподарських угідь, а також – вирощування худоби, птахівництва, функціонування звіроферм тощо.

Основна екологічна небезпека зрошення полягає у надлишковому випаровуванні водних мас з площ зрошення, а також у надлишковій мінералізації ґрунтів, яка спостерігається внаслідок цього. Зрошення передбачає необоротне водокористування у обсязі 70-90% забраної води.

Упродовж останніх 5 років в Україні на рівні ЦОВВ, за підтримки ініціатив Світового банку, обговорюються плани щодо подальшої інтенсифікації зрошення та дренажу в Україні, реанімування деяких меліоративних систем часів СРСР. Має бути підготовлений та оприлюднений для широкого обговорення Стратегічний план дій, який передбачав би

реконструкцію іригаційно-меліоративних систем по всій території України, розширення зрошувальних систем. Однак, процес його підготовки не завершено. Суспільного обговорення не відбулося.

Оскільки, сучасне виробництво сільськогосподарських культур та харчових продуктів має тенденцію до укрупнення, створення крупних сільськогосподарських холдингів, яке передбачає певний виробничий цикл – від вирощування зернової продукції, тваринницьких кормів, до продажу готової харчової продукції, це значно збільшує кумулятивний негативний вплив на довкілля, зокрема на поверхневі та підземні води. Серед крупних водокористувачів можна назвати агрохолдинг ТМ «Наша ряба» з її різноманітними мережевими компаніями та їх сателітами («Миронівський хлібопродукт», «Старинська птахофабрика», «Оріль-Лідер», «Вінницький бройлер», «Дружба народів Нова», «Шахтарська Нова», «Перемога Нова», ТОВ «Урожай», тощо), компанію «Комплекс Агромарс» («Гаврилівські курчата»), які орієнтовані на виробництво курятини, комплекс підприємств «Даноша», які орієнтовані на виробництво свинини, ТОВ СП «Нібулон», орієнтований на виробництво і продаж зерна за кордон тощо.

Сьогодні у цій сфері в Україні часто спостерігається:

- Діяльність без дозволів, проектів, ОВД.
- Несанкціонований забір води.
- Зменшення кількості доступної води для інших потреб.
- Порушення санітарних норм і правил (для населених пунктів).
- Недотримання меж санітарно-захисних зон.
- Можливий негативний вплив на динаміку підземних вод, зміну рівня підземних вод.
- Значне погіршення якості води через забруднення водних мас органічними речовинами та біогенними елементами, скидання неочищених вод, що викликає посилення евтрофікації водойм.
- Погіршення доступу населення до якісної питної води у необхідній кількості.
- Несанкціонований вивіз біовідходів на інші території (паї, власники та ін.), у невизначені місця, без належного захоронення, утилізації та ін.
- Проектна документація не містить заходів зі зменшення впливу на довкілля (як правило).

Слід зазначити, що одна промислова тваринницька ферма, залежно від розмірів, потребує близько 300–500 м³ води на добу, що дорівнює водоспоживанню невеликого селища. Наприклад, об'єкти підприємства Миронівський хлібопродукт (МХП ТМ Наша Ряба), у Канівському р-ні Черкаської обл. (басейн річки Дніпро) споживають за рік приблизно 240 млн. м³ артезіанської води. У той же час, місто Канів, для питного водопостачання, споживає за рік лише 70 млн. м³. Спостерігаються ризики виснаження водоносних горизонтів у цій місцевості. На гострі питання депутатів Канівської районної та Канівської міської рад, під час депутатських слухань у травні 2013 року з питань стану довкілля в Канівському р-ні представники МХП відповідали: «Як закінчатся необхідні обсяги підземних вод, МХП знайде інші території для розміщення своїх виробничих об'єктів».

Під час планованої діяльності, як правило, не враховується характеристика розподілу всіх негативних чинників у зоні впливів, зокрема особливості гідрологічних умов території та ґрунтів, ризики для біорізноманіття, водних ресурсів, ґрунтів, ризики для населення, впливи на соціальне та техногенне середовище.

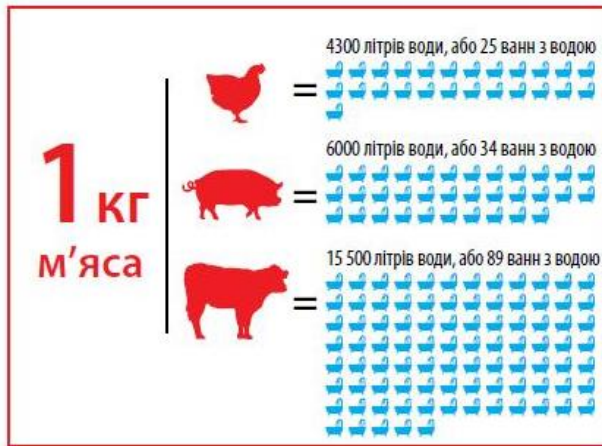

Рис. 4. Витрати води на виробництво різних видів м'яса (за даними Water Footprint).

Зовсім не враховується у підрахунках таке поняття як віртуальна вода. У певному наближенні, *віртуальна вода* – це вода, яка використана у цілях виробництва певної продукції і міститься в кінцевому продукті. Якщо продукт продається за кордон, то це означає невраховані втрати запасів води в країні. Питання є слабо дослідженим в Україні, у той же час, коли водовмісна продукція інтенсивно продається.

1.1.4.6. Рибне господарство та аквакультура

Рибне господарство – галузь господарства, до якої належить добування, переробка, відтворення і збільшення запасів риби та інших водних організмів у природних і штучних водоймах. Дає цінні харчові, кормові, лікарські й технічні продукти. Поділяється на рибальство, що передбачає лов риби, та рибництво – збереження і відтворення рибних запасів у природних водоймах, а також розведення риби у штучних. Рибальство може бути промисловим або аматорським (т.зв. «спортивне рибальство»). Рибальство на річках, озерах, ставках та водосховищах є однією з частин промислового рибальства.

Рибальство – приватний або промисловий лов риби та інших водних живих ресурсів. Приватне рибальство залишається однією з найулюбленіших розваг населення.

Аквакультура – вирощування водних організмів, переважно їстівних. Включає також теоретичні знання і наукові дослідження в цій галузі. Аквакультура регулюється ЗУ Про аквакультуру від 18.09.2012 року №5293-VI.

Аквакультура тут визначається як сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеємної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг.

За напрямками діяльності аквакультура може здійснюватися з метою: отримання товарної продукції аквакультури та її подальшої реалізації (товарна аквакультура); штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів; надання рекреаційних послуг.

За організаційно-технологічними показниками аквакультура може здійснюватися за інтенсивною, напівінтенсивною та екстенсивною формами.

Основними напрямками отримання товарної аквакультури може бути: випасна, ставкова та індустріальна аквакультура.

Будівництво об'єктів аквакультури може призводити до додаткового зарегулювання річок, негативно впливати на річкові екосистеми, а також спричиняти руйнування життєвого середовища певних видів рослин і тварин. На об'єктах можуть вирощуватися певні види риби та інших організмів, які непритаманні даній місцевості та/або існуючим екологічним умовам. Такі умови створюються штучно.

Як правило, такі об'єкти охороняються, що може обмежувати доступ місцевого населення до води.

1.1.4.7. Промисли і розробки корисних копалин, користування підземними водами

Діяльність передбачає інтенсивне використання, поверхневих та підземних вод (як частину надр), інших природних ресурсів.

Промисел – це місце, родовище, де добувають що-небудь. Наприклад, нафтовий промисел, газовий промисел, солепромисел тощо. Також, це процес добування з господарською метою чого-небудь, головним чином без облаштування об'єктів, що експлуатуються. Вилучення в цілях (полювання, вирубка, лов і т. п.) будь-яких відновлюваних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості.

Розробка надр, до яких відноситься і видобуток підземних вод, регулюється Кодексом України про надра (ЗУ від 27.VII 1994)⁸.

Надра – це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Завданням Кодексу України про надра є регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.

Згідно ст. 18 Кодексу, надання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, провадиться в порядку, встановленому земельним законодавством України. Земельні ділянки для користування надрами, крім випадків, передбачених ст. 23 цього Кодексу, надаються користувачам надр після одержання ними спеціальних дозволів на користування надрами чи гірничих відводів. Місцеві ради при наданні земельної ділянки для розробки родовищ корисних копалин місцевого значення одночасно надають у користування і надра.

Відповідно до ст. 23 Кодексу (зі змінами) визначене право землевласників і землекористувачів на видобування корисних копалин місцевого значення, торфу, прісних підземних вод та користування надрами для інших цілей. Землевласники і землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати для своїх господарських і побутових потреб корисні копалини місцевого значення і торф загальною глибиною розробки до двох метрів, а також підземні води (крім мінеральних) для всіх потреб, крім виробництва фасованої питної води, за умови, що обсяг видобування підземних вод із кожного з водозаборів не перевищує 300 кубічних метрів на добу. Землевласники і землекористувачі, які є сільськогосподарськими товаровиробниками, частка сільськогосподарського товаровиробництва яких за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та

⁸ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

гірничого відводу видобувати підземні води (крім мінеральних) для сільськогосподарських, виробничих, а також власних господарсько-побутових потреб. Видобування корисних копалин місцевого значення і торфу з застосуванням спеціальних технічних засобів, які можуть призвести до небажаних змін навколишнього природного середовища, погоджується з місцевими радами, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Встановлення вимог до геологічного вивчення родовищ (ділянок родовищ) питних і технічних підземних вод відповідно до складності їх геологічної будови; принципів підрахування, геолого-економічної оцінки і державного обліку експлуатаційних (видобувних) запасів підземних вод згідно з рівнем їх промислового значення; умов, що визначають підготовленість даного родовища (ділянки родовища) до промислового освоєння; основних принципів оцінки перспективних та прогнозних ресурсів питних і технічних підземних вод у межах перспективних площ і територій передбачає Інструкція із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ питних і технічних підземних вод, затверджена Наказом Державної комісії України по запасах корисних копалин 4 лютого 2000 р. № 23 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 29 лютого 2000 року за № 109/4330. Інструкція є обов'язковою для виконання підприємствами, організаціями й установами всіх форм власності, що здійснюють планування, фінансування та виконання геологорозвідувальних робіт із розвідки питних і технічних підземних вод, проектування і будівництво водозабірних споруд, експлуатацію родовищ питних і технічних підземних вод.

Розвідка підземних вод і оцінка експлуатаційних запасів, тобто, кількість підземних вод, підрахована за даними геологічного вивчення водних об'єктів, яка може бути видобута з надр раціональними за техніко-економічними показниками водозаборами в заданому режимі видобутку за умови відповідності якісних характеристик підземних вод вимогам їх цільового використання та допустимого ступеня впливу на довкілля протягом розрахункового терміну водокористування, проводиться у відповідності із чинними методичними керівництвами, розробленими в Державній службі геології та надр України та вимогами інструкцій Державної комісії України по запасах корисних копалин, із застосуванням технологій, які унеможливають здійснення негативного впливу на стан підземних вод під час проведення цих робіт. Крім того, чинним законодавством передбачена необхідність оформлення дозволу на спеціальне водокористування відповідно до Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 321⁹.

Часто норми законодавства не виконуються. Слід згадати резонансні події пов'язані з видобутком бурштину в басейнах річок Північного Заходу України, що також є промислом. На окремих ділянках, часто досить значних за площею, спершу вирубується ліс. Надалі, добувачами викопуються т.зв. «копанки», а також, за допомогою техніки копають технологічні канали для доступу до води – в основному, до русел річок. Застосовується технологія вимивання бурштину з ґрунту водою за допомогою саморобних pomp. Після виснаження ділянки копачі переходять на нову, залишаючи після себе «місячний» ландшафт. Переважно, це території річкової долини та заплави.

Цитати з матеріалу *National Geographic* 2017 року: «Як і з іншими «золотими лихоманками», видобуток напівдорогоцінного каміння тут супроводжується насильством та протистоянням банд, які змагаються за прибуткові копанки, та боротьбою корумпованих урядовців за контроль над територіями. «Бурштинова лихоманка» підтримується гаруванням десятків тисяч бідних місцевих селян, які розривають виднокіл рукавами водонапірних pomp, видобуваючи із пухкої землі коричневі грудки скам'янілої

⁹ - <http://ecolog-ua.com/news/rozyasnennya-shchodo-vydobutku-pidzemnyh-vod>

деревної смоли, яка тут утворилася з часів Юрського періоду. Спроби уряду закрутити гайки тимчасово очистили цей ліс, але шрами від видобутку – повсюди. З одного боку, кілька гектарів лісу спочатку вирубали начисто, щоб звільнити простір для копанок, які залишають по собі місячний пейзаж, що нагадує окопи та кратери Першої світової війни, або поля битв на зруйнованому війною сході України. З іншого боку ліс розчахланий і похилений на всі боки під божевільними кутами: дерева повиривані з коренем, підмиті видобутком із неглибоких ям. Виглядає так наче тут пройшовся торнадо¹⁰».

Рис. 5. Наслідки нелегального і варварського видобутку бурштину в басейнах річок Житомирської та Рівненської областей (джерело – National Geographic).

Іншим прикладом промислу, який має негативні наслідки для річкових екосистем, ландшафтів, геологічного середовища басейну, стану підземних вод, доступу населення до питної води тощо, є перспективи видобутку сланцевого газу методом гідродробління пластів, із застосуванням великого переліку токсичних речовин, який є непрозорим для громадськості, як і інформація щодо перспектив рекультивації земель та поводження з відпрацьованою токсичною рідиною. Після розвідки та розробки таких родовищ також утворюється «місячний» ландшафт. Ця тема, свого часу, викликала значний суспільний резонанс. Науковці і представники природоохоронних НУО завжди виступали проти такої варварської технології¹¹.

Рис. 6. Зліва – «Місячний ландшафт», який залишається внаслідок масштабного видобутку сланцевого газу методом гідродробління пластів (одна з територій видобутку сланцевого газу в малонаселених районах США). Справа – резервуар для відпрацьованої пульпи, забрудненої високотоксичними речовинами у Донецькій області (джерело – Цензор.Нет)¹².

¹⁰ - <https://www.nationalgeographic.com/news/2017/01/illegal-amber-mining-ukraine/>

¹¹ - Журавецький Т.М, Кравченко О.В, Проць Б.Г., Харкевич В.В., Хомечко Г.І. Розвідка та видобуток сланцевого газу: соціальні, правові та екологічні виклики. – Львів, 2013. – 56 с.

¹² - https://censor.net.ua/photo_news/236826/shokiruyuschie_foto_s_pervyh_skvajin_dobychi_slantseвого_gaza_v_ukraine_ekologicheskaya_katastrofa_donbassa

В обох випадках мотивація осіб, які приймають рішення, викликає подив у сенсі довгострокових перспектив сталого розвитку та євро інтеграційних зобов'язань України у сфері збереження довкілля.

Так само великої шкоди малим і великим річкам завдає несанкціонований забір алювіальних наносів з русла, що нині повсюдно спостерігається і є мало контрольованим державою.

1.1.4.8. Лісове господарство

У середньому одне дерево виробляє близько сотні кубометрів кисню щорічно. Деревна зменшують парниковий ефект приблизно на 20%. Деревна ростуть все своє довге життя.

Знеліснення або збезліснення є екологічною проблемою багатьох країн світу. Тому не тільки екологи, а й міжнародне співтовариство б'є на сполох, адже збереження лісів, їх багатства та різноманіття – одне з найважливіших завдань людства.

В Україні загальна площа лісів складає понад 10 млн га, що становить 15,9% території. Для порівняння: у Великобританії ліси покривають 11% території, а з поміж європейських країн найнижчим цей показник є лише в Нідерландах – 0,02 га і на Мальті – 0,001 га.

Закон України від 23 травня 2017 року № 2063-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» визначає поняття: «природні ліси», «праліси», «квасіпраліси» і встановлює особливий правовий режим їх збереження та охорони. Законом забороняються всі види рубок, у тому числі санітарні, рубки формування і оздоровлення лісів (крім догляду за лінійними об'єктами та вирубування окремих дерев під час гасіння пожежі), будівництво споруд, прокладання шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби лісової охорони). Відповідні зміни щодо адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правового режиму збереження лісів внесені до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу, Лісового кодексу України та ЗУ «Про природно-заповідний фонд».

Отже, незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, що заподіяла істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, чи в інших особливо охоронюваних лісах, карається штрафом або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Важливі зміни також були внесені 2015 року до ЗУ «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів». Згідно із законом, тимчасово, строком на 10 років, забороняється вивезення за межі митної території України в митному режимі експорту лісоматеріалів необроблених (код 4403 УКТЗЕД), а саме: деревних порід, крім сосни, – з 1 листопада 2015 року; деревних порід сосни – з 1 січня 2017 року.

Нову редакцію Санітарних правил в лісах України було ухвалено КМУ, а відповідну постанову №756 прийнято 26 жовтня 2016 року. Цей НПА Уряду жорстко регламентує проведення санітарних рубок, а їх дія поширюється на всіх лісокористувачів.

Суцільні санітарні рубки забороняються у різних видах – заповідниках, заказниках та національних парках, навколо місць гніздування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення хижих та інших птахів. Забороняється вирубування дуплястих,

сухостійних, фаутих дерев для забезпечення представників фауни природним укриттям. Вперше було введено можливість контролю громадськості. Головною проблемою звернень були численні незаконні вирубування лісових масивів. Навіть після введення заборони строком на 10 років на експорт лісо- та пиломатеріалів у необробленому вигляді, аналіз отриманих звернень, зокрема від жителів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Житомирської, Чернігівської областей, засвідчує факти незаконних оборудок із деревиною, попит на яку з роками лише зростає.

А з початку 2018 року питання охорони лісів склали більше 25% з усіх звернень з екологічної тематики. Скарги на несанкціоновані рубки найчастіше надходили від заявників з Житомирської (Попільнянський та Романівський райони), Львівської (Миколаївський та Турківський райони), Закарпатської (Хустський, Рахівський та Тячівський райони) областей¹³.

1.1.4.9. Рекреація

Людина традиційно селилася по берегах річок. Поряд з можливістю доступу до питної води, рибальства, річка дає можливість для відпочинку населення.

Особливу роль у рекреації відіграє т.зв. позитивне інформаційне поле, яке проявляється у вигляді позитивного впливу на людину від контакту з водою, від споглядання естетичних природних ландшафтів, об'єктів біоти тощо.

У випадках значного питомого навантаження на ділянки рекреації на малих річках та інших водних об'єктах екосистеми можуть зазнавати негативного впливу від засмічення твердими побутовими відходами та органічним забрудненням.

1.1.5. Охорона природи, заповідні території, збереження потенціалу ландшафтного та біорізноманіття, а також спектру екосистемних послуг

Оскільки, охорона довкілля, збереження потенціалу ландшафтного та біорізноманіття, підтримання спектру екосистемних послуг у належній кількості та якості також тісно пов'язана з діяльністю у басейнах річок (в річкових долинах, заплавах, на водозбірних площах) є окремим та екологічно дружнім до малих річок видів діяльності, цей напрямок висвітлюється окремим підрозділом.

У ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 року № 2456-XII (зі змінами) визначено правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони,

¹³ - <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2446230-sanitarnimi-pravilami-v-lisah-ukraini-vvedeno-mozlivist-kontrolu-gromadskosti.html>

відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

1.1.5.1. *Смарагдова мережа*

Мережа Емеральд (Смарагдова мережа, *Emerald Network*) – це мережа, що включає Території Особливого Природоохоронного Інтересу (Areas of Special Conservation Interest, ASCI, далі – «території (об'єкти) мережі Емеральд»). Мережа Емеральд проектується в державах, які є сторонами Бернської конвенції (всього 26 держав), у країнах ЄС на виконання Бернської конвенції створюється мережа «Натура-2000» (як правонаступниця так і не збудованої Всеєвропейської екомережі), яка проектується за аналогічними принципами, що і мережа Емеральд, але використовує юридичні і фінансові інструменти ЄС.

Провідною організацією, яка відповідає за розбудову даної мережі, є Міністерство екології та природних ресурсів України. Розробником першої черги Мережі (у 2009-2016 роках) була благодійна організація «Інтерекоцентр» (за цей період підготовлені описи на 271 територію). У період 2017-2019 років проектуванням Смарагдової мережі займається громадська організація "Українська природоохоронна група" (за 2017-2018 розроблено та подано на розгляд Бернської конвенції обґрунтуванням щодо створення ще 106 територій Мережі).

Станом на 01.01.2016 мережа займала близько 8 % території України і в основному перекривається з існуючими територіями природно-заповідного фонду. Смарагдова мережа в Україні потребує суттєвого доопрацювання на основі наукових даних.

Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (далі – Бернська конвенція або Конвенція) була відкрита для підписання 19 вересня 1979 року та набрала чинності 1 червня 1982 року. На цей час до Конвенції приєдналась 51 сторона, включаючи Європейський Союз. У 1996 році, із певними застереженнями, визначеними у ЗУ №436/96-ВР від 29 жовтня 1996 року до сторін Бернської конвенції приєдналась і Україна. Для нашої країни Конвенція набрала чинності 1 травня 1999 року.

Створення мережі Емеральд бере початок з Рекомендації №16 (1989 р.) Постійного комітету, у якій зазначено, що сторони Конвенції мають прийняти законодавчі або інші заходи для визначення територій мережі Емеральд (ASCI) та забезпечити їх збереження. Ці території мають відповідати одному або декільком наступним критеріям:

- а. значно сприяти виживанню видів, що знаходяться під загрозою зникнення, ендемічних видів або будь-яких видів, що перелічені в додатках I і II Конвенції;
- б. підтримувати значну кількість видів на території з високим видовим різноманіттям або підтримувати важливі популяції одного або декількох видів;
- с. містити важливий та/або репрезентативний приклад типів оселищ, що знаходяться під загрозою зникнення;
- д. містити видатний приклад конкретного типу оселища або мозаїки різних типів оселищ;
- е. бути важливим місцем для одного або декількох мігруючих видів;
- ф. іншим способом істотно сприяти досягненню цілей Конвенції.

Незважаючи на те, що Рекомендація 16 визначила критерії для ASCI ще у 1989 році, реальне проектування Мережі розпочалось лише у 1998 році, після прийняття Постійним комітетом Резолюції № 5, яка дала Мережі офіційну назву – *Emerald Network* та створила для роботи з проектування цієї мережі групу експертів.

Рекомендація № 16 (1989 р.), Резолюція № 3 (1996 р.) та Резолюція № 5 (1998 р.) Бернської конвенції надали початкові, але вузькі вказівки щодо того, як мають визначатися території мережі Емеральд. Оскільки в рамках Європейського Союзу з часу прийняття Оселищної (Директива 92/43/ЄС «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори», 1992) та Пташиної (Директива 2009/147/ЄС, 2009) директив ЄС, розпочався процес формування мережі Natura-2000, виникла необхідність узгодити процес формування цих екологічних мереж, які мають спільну мету. У 2006 році розпочалось узгодження процедур включення ASCI до обох мереж. Передбачається, що території мережі Емеральд, розроблені за єдиними критеріями з територіями мережі Natura 2000, після приєднання держави до ЄС, отримуватимуть статус територій Natura 2000.

У 1996 р. Постійний комітет Бернської конвенції прийняв Резолюцію № 4 – Перелік вразливих природних оселищ, що вимагають спеціальних заходів щодо їхнього збереження (Listing endangered natural habitats requiring specific conservation measures) та Резолюцію №6 – Перелік видів, що потребують спеціальних заходів збереження їхніх оселищ, включаючи мігруючі види (Listing the species requiring specific habitat conservation measures). Списки видів тварин, рослин та оселищ у Резолюціях 4 та 6 час від часу доповнюються за пропозиціями держав.

Включення територій до мережі Емеральд відбувається на підставі актуальних наукових даних за останні роки про наявність на цих територіях певної частки національної популяції видів із Резолюції 6 Бернської конвенції та/чи площ типів оселищ із Резолюції 4 Бернської конвенції. Реєстри видів і оселищ у зазначених Резолюціях поступово змінюються, доповнюючись пропозиціями держав. В ідеалі, мережа Емеральд кожної країни має розроблятися на основі національної бази даних, яка містить в собі актуальні дані щодо поширення видів та оселищ з Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції.

Включення територій до мережі Емеральд відбувається з використанням так званого біогеографічного підходу. Біогеографічний підхід означає, що оцінка достатності визначених територій мережі Емеральд для довгострокового збереження видів і оселищ проводиться в межах біогеографічних регіонів. Біогеографічний регіон – це територія з відносно однорідними екологічними умовами та подібними характеристиками. Поділ на біогеографічні регіони застосовується при проектуванні мережі Natura-2000 в країнах-членах ЄС та при проектуванні мережі Емеральд в інших країнах .

Територія України розподіляється між континентальним біогеографічним регіоном (приблизно співпадає із Поліською та Лісостеповою кліматичними зонами), степовим (співпадає із Степовою кліматичною зоною та зоною субтропиків у Гірському Криму), альпійським (Українські Карпати) та паннонським біогеографічним регіоном, до якого входить рівнинна частина Закарпатської області.

Оцінка достатності визначених територій мережі Емеральд для досягнення кінцевої мети мережі Емеральд – забезпечення довготривалого збереження видів та оселищ Бернської конвенції, що вимагають спеціальних заходів захисту (і перелічені у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції), також відбувається на біогеографічному рівні під час біогеографічних семінарів, які організовує Секретаріат Бернської конвенції по мірі доповнення мережі Емеральд в різних країнах.

Основна відмінність підходів, які застосовуються при створенні мережі Емеральд та територій природно-заповідного фонду полягає у тому, що до мережі Емеральд включаються лише території, які важливі для збереження видів і оселищ із Резолюцій №4 та №6 Бернської конвенції в розрізі біогеографічних регіонів, а рішення про включення територій до мережі Емеральд, приймається лише на основі наукової інформації щодо присутності на таких територіях певної частки національної популяції видів чи площ оселищ із вищезазначених Резолюцій. Офіційне рішення про включення територій до

мережі Емеральд приймається Постійним Комітетом Бернської конвенції за пропозицією держави – сторони Конвенції. Для кожної з територій мережі Емеральд у майбутньому буде розроблений менеджмент-план з метою збереження кожного з присутніх на його території видів та оселищ.

В Україні ніколи не проводилась якісна інвентаризація біорізноманіття та його моніторинг. Однак, у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, Україна зобов'язується до 1 вересня 2021 року завершити роботу із створення територій Смарагдової мережі та впровадження захисних заходів та заходів управління ними. Наказом Мінприроди №321 від 14.10.2014 року було створено Робочу групу яка розробила проект закону «Про території Смарагдової мережі». Розробка закону, що мав бути затверджений у 2019 році, означає, що Мережа повинна запрацювати. Передусім йдеться про менеджмент – запровадження конкретних заходів з охорони видів і оселищ.

Інтерактивну мапу по об'єктах Смарагдової мережі можна подивитися за посиланням¹⁴.

1.1.5.2. Водно-болотні угіддя

Водно-болотні угіддя, або вологі землі (англ. Wetlands) – ділянки місцевості, ґрунт яких є аквіфером з постійною або сезонною вологістю. Такі ділянки місцевості можуть бути частково або повністю зайняті водоймищами. Водно-болотними угіддями (ВБУ) є мілководні озера чи ділянки морського узбережжя, верхові та низові болота, також деякі інші. Вода у водно-болотних угіддях може бути прісною, морською і солонуватою.

До ВБУ міжнародного значення відносять райони маршів, боліт, торф'яних угідь, водойм (природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких при відпливах не перевищує 6 м). Правовий режим цих угідь встановлено Конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення здебільшого як місця перебування водоплавних птахів (1971). За Конвенцією кожна з країн-учасниць сама визначає водно-болотні угіддя на своїй території, які слід внести до Списку водно-болотних угідь міжнародного значення. Цей Список зберігається у спеціальному бюро Міжнародної спілки охорони природи (IUCN). Водно-болотні угіддя для Списку відбирають з урахуванням їх міжнародного значення, з погляду екології, ботаніки, зоології, лімнології або гідрології. Насамперед до ВБУ мають включатися угіддя, що є місцями перебування водоплавних птахів за будь-якої пори року. Кожна з країн – учасниць Конвенції усвідомлює свою відповідальність за збереження, управління та раціональне використання ресурсів мігруючих водоплавних птахів. Країни планують свою діяльність, щоб сприяти збереженню як самих ВБУ, так і водоплавних птахів. З цією метою створюють відповідні природні резервати, заохочують дослідження та обмін даними і публікаціями, що стосуються ВБУ, їх флори і фауни.

Україна – учасниця Конвенції. Постановою КМУ «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» від 23.XI 1995 подано перелік таких угідь. До них віднесено, зокрема, озера Кугурлуй, Картал, Сасик і північну частину Дністровського лиману (Одеська обл.), Каркінітську та Джарилгацьку затоки, Центральний і Східний Сиваш (Херсонська обл. та АР Крим), Ягорлицьку затоку (Херсонська та Миколаївська області), Молочний лиман, Бердянську косу та Бердянську затоку (Запорізька обл.), Криву затоку та Криву косу (Донецька обл.), Шацькі озера, заплави річок Прип'яті і Стоходу (Волинська обл.) і деякі ін. На сьогоднішній день до ВБУ в Україні віднесено 50 об'єктів.

¹⁴ - <http://emerald.net.ua/>

1.1.5.3. Природно-заповідний фонд України

Природно-заповідний фонд України (ПЗФ) – ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу довкілля.

Державне управління природно-заповідним фондом України раніше здійснювало Міністерство екології та природних ресурсів України.

Основними функціями природоохоронних територій є: підтримка чи розширення зони природного існування певних видів; підтримка чи покращення поширення, міграції та/або генетичного обміну певних видів; відновлення якості ареалів існування; захист видів, які знаходяться під загрозою зникнення, вразливих, ключових чи комплексних видів; підтримка чи покращення гідрологічних функцій; підтримка чи покращення екологічної якості; контроль ерозії; захист цінних ландшафтних форм; підтримка біоценозу на територіях, забруднених радіацією; забезпечення взаємозв'язку із сусідніми транскордонними територіями.

До природно-заповідного фонду України належать:

Природні території та об'єкти:

- біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

Штучно створені об'єкти:

- ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

За роки незалежності площа природно-заповідного фонду України зросла більш ніж удвічі. Станом станом на 01.01.2018 природно-заповідний фонд України має в своєму складі 8296 території та об'єктів загальною площею 4,318 млн.га в межах території України (фактична площа 3,985 млн.га) та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. Однак, ця площа заповідних територій в Україні є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості країн Європи, де середній відсоток заповідності становить не менше 15%. Такі ж зобов'язання має і Україна перед ЄС.

У тому чи іншому вигляді і об'єкти Смарагдової мережі, і ВБУ, і ПЗФ територіально прив'язані до малих річок.

1.1.6. Спеціальне водокористування

Згідно ст. 48 ВКУ, спеціальне водокористування – це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних,

енергетичних, рибогосподарських (у тому числі для цілей аквакультури) та інших державних і громадських потреб.

Не належать до спеціального водокористування:

- ✓ пропуск води через гідровузли (крім гідроенергетичних);
- ✓ скид води з водних об'єктів відповідно до встановлених для них режимів роботи для підтримання екологічних витрат у річці та з метою запобігання виникненню гідродинамічних аварій;
- ✓ подача (перекачування) води водокористувачам у маловодні регіони;
- ✓ усунення шкідливої дії вод (підтоплення, засолення, заболочення);
- ✓ використання підземних вод для вилучення корисних компонентів;
- ✓ вилучення води з надр разом з видобуванням корисних копалин;
- ✓ виконання розчистки русел річок, каналів і дна водойм, будівельних, днопоглиблювальних і вибухових робіт;
- ✓ видобування корисних копалин (крім підземних вод) і водних рослин;
- ✓ прокладання трубопроводів і кабелів;
- ✓ проведення бурових, геологорозвідувальних робіт;
- ✓ забір та/або використання води в об'ємі до 5 кубічних метрів на добу, крім тієї, що використовується для виробництва (входить до складу) напоїв та фасованої питної води;
- ✓ інші роботи, які виконуються без забору води та скидання зворотних вод.

Загальне водокористування здійснюється на загальних підставах, визначених ВКУ. Спеціальне водокористування відбувається на основі дозволів.

Ст. 49 ВКУ визначає права на спеціальне водокористування, а ст. 50 ВКУ – терміни спеціального водокористування. Терміни спеціального водокористування встановлюються органами, які видали дозвіл на спеціальне водокористування. Спеціальне водокористування може бути короткостроковим (на три роки) або довгостроковим (від трьох до двадцяти п'яти років). У разі необхідності строк спеціального водокористування може бути продовжено на період, що не перевищує відповідно короткострокового або довгострокового водокористування. Продовження строків спеціального водокористування за клопотанням заінтересованих водокористувачів здійснюється державними органами, що видали дозвіл на спеціальне водокористування.

Згідно зі ст. 14 п. 7, порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування визначається КМУ. Право видачі дозволів на спеціальне водокористування надано Держводагентству України як ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, в галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів (ст. 16, п. 9), його територіальним органам.

Права водокористувачів, які здійснюють спеціальне водокористування, можуть бути обмежені органом, який видав дозвіл на спеціальне водокористування чи надав водний об'єкт у користування або в оренду.

Спеціальне водокористування є платним та здійснюється на підставі дозволу на спеціальне водокористування.

Видача (відмова у видачі, переоформлення, видача дубліката, анулювання) дозволу на спеціальне водокористування здійснюється відповідно до ЗУ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності в установленому КМУ.

Видача (переоформлення, видача дубліката, анулювання) дозволу на спеціальне водокористування здійснюється безоплатно.

Подання юридичною або фізичною особою, фізичною особою – підприємцем заяви про одержання (переоформлення, одержання дубліката, анулювання) дозволу на спеціальне водокористування та відповідних документів, а також видача (відмова у видачі, переоформлення, видача дубліката, анулювання) їй цього дозволу здійснюються в паперовій або електронній формі.

Для одержання дозволу на спеціальне водокористування юридична або фізична особа, фізична особа – підприємець звертається до органів, зазначених у частині і другій цієї статті, із заявою, до якої додаються:

- ✓ обґрунтування потреби у воді з помісячним нормативним розрахунком водокористування і водовідведення;
- ✓ опис та схема місць забору води та скиду зворотних вод;
- ✓ нормативи гранично допустимого скидання (гдс) забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами (з розрахунком на кожний випуск (скид) окремо);
- ✓ затверджені індивідуальні технологічні нормативи використання питної води (для підприємств та організацій житлово-комунального господарства, суб'єктів господарювання, які надають послуги з централізованого водопостачання та/або водовідведення, житлово-експлуатаційних підприємств та організацій);
- ✓ копія правовстановлюючих документів на водні об'єкти (для орендарів водних об'єктів).

Ст. 30 ВКУ передбачає порядок стягнення зборів за спеціальне водокористування. Збори за спеціальне водокористування справляються з метою стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів і включають рентну плату за спеціальне використання води та екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, які встановлюються Податковим кодексом України.

Дозвіл на спеціальне водокористування анулюється з підстав, визначених ст. 55 ВКУ.

У дозволі на спеціальне водокористування встановлюються ліміт забору води, ліміт використання води та ліміт скидання забруднюючих речовин. У разі настання маловоддя ці ліміти можуть бути зменшені органом, що видав дозвіл, без коригування дозволу на спеціальне водокористування.

Форма дозволу на спецводокористування затверджена Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №234 від 23.06.2017 року.

1.1.7. Основні негативні екологічні впливи зарегулювання річок

Зарегулювання річок може відбуватися з метою:

- ☐ покращання водозабезпеченості регіону (акумуляування води для питного водопостачання, зрошення та інших галузевих потреб);
- ☐ використання водних ресурсів річок для забезпечення потреб атомної, теплової та гідроенергетики;
- ☐ використання річок, шляхом створення на них штучних водних об'єктів, з метою розвитку рибиництва та аквакультури;
- ☐ забезпечення запобігання шкідливої дії вод (протиаварійні заходи).

Річкові долини та заплави річок у таких випадках зазнають різноманітних шкідливих впливів. Наприклад, згідно ВКУ, якщо рівень сумарного річкового стоку наближається до сумарного об'єму водосховищ, створених на ньому, то таке зарегулювання річки руйнує її екосистему.

Будівництво великих гідроенергетичних об'єктів спричиняє, у першу чергу, порушення природних елементів заплави річки та річкової долини, руйнування ландшафтів, спричиняє зміни природного русла річки.

У процесі експлуатації найбільший вплив об'єктів енергетики на водні екосистеми виявляється у значному зменшенні протічності річок та зміні інших гідрологічних умов. Також, примусове регулювання витрат води на ГЕС (яке не відповідає природним циклам, а прив'язане до функціонування енергосистеми) викликає порушення природного гідрологічного циклу річки.

Протягом часу, спостерігається поступова зміна характеру екосистем – річкові екосистеми протягом 10-20 років з річкових (лотичних) перетворюються на озерно-болотні (лентичні), змінюється характер угруповань біоти, зменшується самоочисна здатність, зменшується природний дрифт організмів, збільшується седиментація, яка викликає замулення водосховищ, посилюється евтрофікація, спостерігається явище відоме як цвітіння води, яке значно погіршує її придатність для питного водопостачання тощо¹⁵.

Вплив на іхтіофауну виявляється у зникненні аборигенних видів, включно цінних і червонокнижних, екологічні ніші яких заповнюються лімnofільними та смітними видами риб. Також, важливими негативними явищами є випаровування та технологічні забруднення.

1.1.8. Інвентаризація малих річок, комплексний моніторинг та впорядкування його даних

Наближення до європейських стандартів в управлінні водними ресурсами передбачає ретельний облік водних об'єктів, зокрема річок. Вкрай необхідним є ретельний моніторинг для отримання достовірних даних щодо поточного стану гідрографічної мережі, можливих господарських змін у річковому басейні з метою управління.

У зв'язку з цим існує необхідність виконати типізацію річок районів річкових басейнів України на основі параметрів площ водозборів, які використовуються у ВРД ЄС, а також, здійснити інвентаризацію річок за європейськими критеріями.

Упродовж 1950-1970-х років, цифра кількості малих річок в Україні значно змінювалася – від 22 тис. річок (1953 р.¹⁶) до понад 72 тис. (1960–80 роки). Станом на сьогодні використовувалася цифра – понад 63 тис. річок¹⁷.

Така ситуація пояснюється тим, що Україна має велику територію, де не вівся Кадастр водних ресурсів, а також, у фахівців ще 20 років тому були відсутні крупномасштабні мапи, і не було належного доступу до результатів аерокосмічних досліджень. На сьогодні в Україні склалася ситуація, коли за відсутності даних про площі водозборів річок довжиною менше 10 км, не є можливим здійснити повністю типологію малих річок (за ВРД ЄС) з площею водозбору градації 10-100 км².

¹⁵ - Екологічні наслідки зарегулювання річкового стоку / За ред. В.В. Грубінка. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – 68 с.

¹⁶ - Материалы по типизации рек Украинской ССР / Под ред. Н.И. Дрозда. Киев, 1953.

¹⁷ - Малі річки України: Довідник / За ред. А.В. Яцика. – К.: Урожай, 1991. – 296 с.

Певні матеріали, що з'явилися в останні роки в розрізі окремих адміністративно-територіальних одиниць України, не вирішують проблему. Вони містять, переважно, дані щодо довжини річок та їх кількості (визначити це простіше), але не дають інформації про їх площі водозбору. Попередній аналіз показав, що критичною для площі водозбору 10 км² в умовах України є довжина водотоків 4-5 км. Водотоки меншої довжини мають, як правило, менші площі водозборів¹⁸. Отже, постає завдання визначення гідрографічних характеристик (довжини та площі водозбору, координат витоку та гирла, гідрографічної підпорядкованості) всіх водотоків України довжиною від 4 до 10 км, ідентифікації їх назв, присвоєння їм відповідного коду в межах певного району річкового басейну.

Наразі, вважається, що у басейні Дністра, за даними 1953-1964 років, налічується 14886 малих річок сумарною довжиною 32,3 тис. км із середньою густотою річкової мережі – 0,65 км/км². Точна кількість малих річок, станом на 2019 рік, невідома. Відповідно є невідомими і їх основні характеристики.

У рамках діяльності робочої групи з євроінтеграції Держводагентства України, експертами робочої групи з 2014 року здійснювалися обговорення можливостей сучасної інвентаризації малих річок та басейнового районування. Зокрема, було розглянуто чернетку Методики ідентифікації малих річок.

Існує необхідність, на основі затвердженої Методики, з використанням сучасних даних аерокосмічних досліджень, ГІС-технологій, польових досліджень, даних екологічного моніторингу тощо, здійснити належне гідрографічне картування малих річок. Орієнтовно, така робота має бути здійснена до середини-кінця 2020-х років. Хоча потребує належної політичної волі, достатньої кількості фахівців, а також, значних технічних і фінансових ресурсів. Тому, представити сучасні і достовірні дані з кількості, довжини, водності малих річок, площ басейнів не є можливим на сьогодні.

Лише для деяких малих річок існують пілотні (модельні) розробки за європейськими критеріями (наприклад, басейн Прип'яті, Прута, Тиси і деяких інших).

Таблиця 1. Кількість річок в районах річкових басейнів і розподіл їх по площі^{19,20}.

№	Район річкового басейну	Тип, у залежності від водозбірної площі				Загалом
		малі: 10-100 км ²	середні: 100-1000 км ²	великі: 1000-10000 км ²	Дуже великі >10000 км ²	
1	Вісли	нв	39	6	2	47
2	Дунаю	нв	102	13	5	120
3	Дністра	нв	137	17	1	155
4	ПівденногоБугу	нв	135	18	2	155
5	Дніпра	нв	630	67	15	712
6	річокПричорномор'я	нв	24	3	0	27
7	Дону	нв	113	25	1	139
8	річокПриазов'я	нв	62	9	0	71
9	річокКриму	нв	55	3	0	58
Загалом		нв	1297	161	26	1484

Примітки: н. в. – невизначено.

Кількість річок не остаточна, буде уточнюватись.

¹⁸ - За матеріалами Робочої групи з євроінтеграції Держводагентства (2017).

¹⁹ - О. Коноваленко. Категорії поверхневих вод. Activity 2.2.10 // Підтримка України в апроксимації законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища. – EuropeAid /135825/DH /SER /UA. – 16 с.

²⁰ - Материалы по типизации рек Украинской ССР / Под ред. Н.И. Дрозда. – Киев, 1953.

1.1.9. Як має здійснюватися державний моніторинг вод

Порядок здійснення державного моніторингу вод визначається Постановою КМУ від 19 вересня 2018 р. №758 Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод. Він почав діяти в Україні з 1 січня 2019 року та запроваджує нову європейську систему моніторингу водних ресурсів.

Цей Порядок визначає основні вимоги до організації здійснення державного моніторингу вод, взаємодії ЦОВВ у процесі його здійснення та забезпечення органів державної влади і органів місцевого самоврядування інформацією для прийняття рішень щодо стану вод.

У цьому Порядку терміни вживаються у значенні, наведеному у Водному кодексі України, Законі України “Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення” та Порядку розроблення плану управління річковим басейном, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. № 336 (Офіційний вісник України, 2017 р., № 43, ст. 1342).

Державний моніторинг вод здійснюється з метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об’єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Державний моніторинг вод є складовою частиною державної системи моніторингу довкілля.

Об’єктами державного моніторингу вод є:

- масиви поверхневих вод (поверхневі водні об’єкти або їх частини), в тому числі прибережні води та зони (території), які підлягають охороні;
- масиви підземних вод (підземні водні об’єкти або їх частини), в тому числі зони (території), які підлягають охороні;
- морські води в межах територіального моря та виключної морської економічної зони України, в тому числі зони (території), які підлягають охороні (далі – морські води).

Суб’єктами державного моніторингу вод є Мінприроди, Держводагентство, Держгеонадра, ДСНС, а також ДАЗВ (у зоні відчуження та зоні безумовного (обов’язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи).

Для встановлення стану масивів поверхневих та підземних вод, а також стану морських вод можуть використовуватися дані звітності (включаючи державну статистичну звітність), передбаченої законодавством.

Суб’єкти, що здійснюють державний соціально-гігієнічний моніторинг, державний нагляд (контроль) за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, санітарного законодавства, законодавства про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів (водних біоресурсів), державний контроль за провадженням рибогосподарської діяльності та в галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, безоплатно подають суб’єктам державного моніторингу вод дані, одержані за результатами такого моніторингу або нагляду (контролю), щомісяця до 5 числа.

Держрибагентство надає суб'єктам державного моніторингу вод інформацію про державний моніторинг водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах).

Держгеокадастр подає суб'єктам державного моніторингу вод топографо-геодезичну і картографічну інформацію та геопросторові дані в порядку, визначеному законодавством.

ДКА подає суб'єктам державного моніторингу вод архівну та оперативну аерокосмічну інформацію дистанційного зондування Землі на території України.

Загальна координація та організація державного моніторингу вод здійснюються Мінприроди України.

Для здійснення державного моніторингу вод Мінприроди України з урахуванням пропозицій суб'єктів державного моніторингу вод розробляє та затверджує програму державного моніторингу вод.

Програма державного моніторингу вод повинна містити:

- інформацію про об'єкт державного моніторингу вод (код, найменування об'єкта, місце розташування та інші характеристики);
- біологічні, фізико-хімічні, хімічні та гідроморфологічні показники, періодичність здійснення моніторингу, інформацію про суб'єкта та виконавця моніторингу вод.

Програма державного моніторингу вод розробляється з урахуванням законодавства у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів.

На виконання міжнародних зобов'язань України можуть розроблятися спільні з прибережними державами програми моніторингу вод.

Залежно від цілей та завдань державного моніторингу вод встановлюються такі процедури:

- 1) процедура діагностичного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;
- 2) процедура операційного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;
- 3) процедура дослідницького моніторингу масивів поверхневих вод;
- 4) процедура моніторингу морських вод.

Діагностичний, операційний та дослідницький моніторинг здійснюється за басейновим принципом.

Державний моніторинг масивів поверхневих та підземних вод, а також морських вод здійснюється за показниками та з періодичністю, визначеними у спеціальних додатках до постанови.

Для штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод державний моніторинг вод здійснюється тими самими суб'єктами державного моніторингу вод за тими самими показниками (з урахуванням переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих та підземних вод і екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, що затверджується Мінприроди України) з тією самою періодичністю, які використовуються для державного моніторингу масиву поверхневих вод відповідної природної категорії (річка, озеро, перехідні води, прибережні води), до якої за своїми характеристиками цей штучний або істотно змінений масив поверхневих вод є найбільш подібним.

Для цілей здійснення державного моніторингу вод визначаються масиви поверхневих та підземних вод, основні антропогенні впливи на кількісний і якісний стан поверхневих та підземних вод, у тому числі від точкових і дифузних джерел.

Діагностичний моніторинг здійснюється для масивів поверхневих та підземних вод з метою:

- доповнення та підтвердження результатів визначення основних антропогенних впливів на кількісний і якісний стан поверхневих та підземних вод, у тому числі від точкових і дифузних джерел;
- розроблення програми державного моніторингу вод;
- встановлення референційних умов та оцінки їх довгострокових змін;
- оцінки довгострокових змін, спричинених антропогенним впливом на кількісний і якісний стан поверхневих та підземних вод, у тому числі від точкових і дифузних джерел;
- оцінки довгострокових тенденцій зміни рівня та концентрації забруднюючих речовин у підземних водах внаслідок природних змін та антропогенного впливу на їх стан.

Для масивів поверхневих вод діагностичний моніторинг здійснюється протягом першого року здійснення державного моніторингу вод. Для масивів поверхневих вод, у яких відсутній ризик недосягнення екологічних цілей, діагностичний моніторинг здійснюється додатково протягом четвертого року виконання державного моніторингу вод.

Для масивів підземних вод діагностичний моніторинг здійснюється протягом перших двох років здійснення державного моніторингу вод або більше (у разі потреби).

Операційний моніторинг здійснюється для масивів поверхневих та підземних вод, у яких існує ризик недосягнення екологічних цілей, а також масивів поверхневих та підземних вод, забір води з яких для задоволення питних і побутових потреб населення в середньому протягом року становить більше ніж 100 куб. метрів на добу, з метою:

- визначення екологічного і хімічного стану масивів поверхневих вод та кількісного і хімічного станів масивів підземних вод;
- оцінки змін в екологічному і хімічному стані масивів поверхневих вод (в екологічному потенціалі штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод), а також в кількісному і хімічному стані масивів підземних вод, що є результатом виконання плану управління річковим басейном;
- виявлення довгострокових тенденцій збільшення концентрацій забруднюючих речовин у масивах підземних вод, зумовлених антропогенним впливом на їх стан.

Операційний моніторинг здійснюється щороку в період між роками здійснення діагностичного моніторингу.

Показники, за якими здійснюється операційний моніторинг, та періодичність їх вимірювання встановлюються з урахуванням результатів діагностичного та дослідницького моніторингу, даних, одержаних в результаті здійснення заходів державного нагляду (контролю) та державного соціально-гігієнічного моніторингу, даних передбаченої законодавством звітності (включаючи державну статистичну звітність), а також даних та інформації щодо об'єктів та видів діяльності, що підлягають оцінці впливу на довкілля згідно із Законом України "Про оцінку впливу на довкілля".

Для водозаборів підземних вод з обсягом видобутку більше ніж 100 куб. метрів на добу в межах зон санітарної охорони та на прилеглих територіях водокористувачі облаштовують

локальну мережу спостережних свердловин з метою визначення кількості води та хімічних і фізико-хімічних показників та надання даних спостережень Держгеонадрам.

Дослідницький моніторинг здійснюється для масивів поверхневих вод з метою:

- встановлення причин відхилення від екологічних цілей;
- з'ясування масштабу та наслідків аварійного забруднення вод;
- встановлення причин наявності ризику недосягнення екологічних цілей, виявленого в процесі здійснення діагностичного моніторингу, до початку виконання операційного моніторингу.

Дослідницький моніторинг здійснюється суб'єктами державного моніторингу вод. Суб'єкти державного моніторингу вод самостійно визначають пункти моніторингу, перелік показників та періодичність їх вимірювання.

Моніторинг морських вод здійснюється для територіального моря та виключної морської економічної зони України з метою:

- визначення екологічного стану морських вод;
- встановлення референційних умов для морських вод;
- оцінки прогресу в досягненні встановлених екологічних цілей;
- оцінки тенденцій довгострокових природних та антропогенних змін стану морських вод.

На підставі даних, отриманих в результаті здійснення заходів державного нагляду (контролю) та державного соціально-гігієнічного моніторингу, даних передбаченої законодавством звітності (включаючи державну статистичну звітність), а також даних та інформації щодо об'єктів та видів діяльності, що підлягають оцінці впливу на довкілля згідно із Законом України "Про оцінку впливу на довкілля", Мінприроди України може змінювати і доповнювати перелік показників, за якими здійснюється державний моніторинг морських вод, та змінювати періодичність їх вимірювання.

Результатами здійснення державного моніторингу вод є:

- первинна інформація (дані спостережень), яка надається суб'єктами державного моніторингу вод;
- узагальнені дані, що стосуються певного проміжку часу або певної території;
- оцінка екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, кількісного та хімічного стану масивів підземних вод, екологічного стану морських вод та визначення джерел негативного впливу на них;
- прогнози стану вод і його змін;
- науково обґрунтовані рекомендації, необхідні для прийняття управлінських рішень у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

На підставі даних та інформації, отриманих в результаті здійснення державного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод, визначаються екологічний та хімічний стан масивів поверхневих вод, екологічний потенціал штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, кількісний і хімічний стан масивів підземних вод, з урахуванням чого розробляються плани управління річковими басейнами та оцінюються рівень досягнення екологічних цілей.

На підставі даних та інформації, отриманих в результаті здійснення державного моніторингу морських вод, визначається їх екологічний стан, розробляється морська

стратегія та оцінюється прогрес у досягненні “доброго” екологічного стану морських вод в межах виключної морської економічної зони та територіального моря України.

Суб'єкти державного моніторингу вод зобов'язані безстроково зберігати первинну інформацію (дані спостережень), отриману (отримані) в результаті здійснення державного моніторингу вод.

Інформація, здобута і оброблена суб'єктами державного моніторингу вод, є офіційною.

Первинна інформація (дані спостережень), узагальнені дані, результати оцінки, прогнози та рекомендації, результатів оцінки в результаті здійснення державного моніторингу вод, безоплатно подаються:

- щодо масивів поверхневих вод (включаючи прибережні води) - Держводагентству та Мінприроди;
- щодо масивів підземних вод – Держгеонадрам та Мінприроди, а також Держвод-агентству в частині узагальнених даних, результатів оцінки та прогнозів;
- щодо морських вод – Мінприроди.

Суб'єкти державного моніторингу вод забезпечують обмін інформацією між собою за даними та результатами здійснення державного моніторингу вод на безоплатній основі.

Аналіз інформації, отриманої в рамках здійснення державного моніторингу вод, для оцінки стану вод та забезпечення органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування інформацією для прийняття рішень у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів проводиться:

- Мінприроди – у частині державного моніторингу морських вод та на загально-державному рівні (щороку);
- Держводагентством - (у частині державного моніторингу масивів поверхневих вод, включаючи прибережні води) та Держгеонадрами (у частині державного моніторингу масивів підземних вод) - на рівні районів річкових басейнів (щороку).

Прогнозування стану вод та його зміни здійснюється шляхом моделювання кількісних і якісних показників вод з метою розроблення рекомендацій щодо здійснення заходів для запобігання можливим негативним змінам та покращення існуючого стану вод.

Науково-методичне забезпечення державного моніторингу вод здійснює Мінприроди.

Фінансування державного моніторингу вод здійснюється за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування зазначених заходів з державного бюджету здійснюється в межах видатків, передбачених у законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

1.1.10. Гідрографічне та водогосподарське районування України

Методичну основу гідрографічного і водогосподарського районування було розроблено у 2013 р. вченими Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Вінницького національного технічного університету разом з фахівцями Держводагентства України^{21, 22}.

²¹ - Хільчевський В.К., Гребін В.В. Гідрографічне та водогосподарське районування території України, затверджене у 2016 р. – реалізація положень ВРД ЄС. – Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2017. – Т.1(44) – С.8-20.

4 жовтня 2016 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» (№ 1641-VIII), який вніс низку змін до Водного кодексу України (1995 р.), направлених на впровадження положень Водної рамкової директиви Європейського Союзу (2000/60/ЄС)²³ у практику управління водними ресурсами держави. Цим Законом було затверджено гідрографічне та водогосподарське районування території України.

1.1.10.1. Гідрографічне районування

Гідрографічною одиницею є район річкового басейну (ст. 131 ВКУ). В Україні встановлюються 9 районів річкових басейнів:

- ✓ район басейну річки Дніпро;
- ✓ район басейну річки Дністер;
- ✓ район басейну річки Дунай;
- ✓ район басейну річки Південний Буг;
- ✓ район басейну річки Дон;
- ✓ район басейну річки Вісла;
- ✓ район басейну річок Криму;
- ✓ район басейну річок Причорномор'я;
- ✓ район басейну річок Приазов'я.

У межах встановлених районів річкових басейнів центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, може виділяти суббасейни.

Межі районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Водогосподарські ділянки виділяє у межах районів річкових басейнів з урахуванням басейнового принципу управління, адміністративно-територіального устрою, фізико-географічних умов та господарської діяльності центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

1.1.10.2. Водогосподарське районування

Водогосподарське районування – поділ гідрографічних одиниць на водогосподарські ділянки, який здійснюється для розроблення водогосподарських балансів.

Водогосподарська ділянка – частина річкового басейну, для якої розробляються водогосподарські баланси, встановлюються ліміти забору води із водного об'єкта та інші параметри використання водного об'єкта (водокористування).

²² - *Методики гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу. В.В. Гребінь, В.Б. Мокін, В.А. Сташук та ін. – К., 2013. -55с.*

²³ - *Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. Основні терміни та їх визначення. – Київ, 2006. – 240 с.*

Згідно наказів Мінприроди України № 25 від 26.01.2017 р. (Про виділення суббасейнів та водогосподарських ділянок у межах встановлених районів річкових басейнів) та №103 від 03.03.2017 р. (Про затвердження меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок) у межах районів річкових басейнів на території України було виділено 132 водогосподарські ділянки в межах 5-и районів річкових басейнів та 13 суббасейнів, що належать до 4-х районів річкових басейнів. Зокрема, для р. Дністер було виділено межі української частини басейну, а також 12 водогосподарських ділянок.

Рис. 7. Басейн річки Дністер.

1.1.10.3. Гідрографічне та водогосподарське районування басейну річки Дністер (код М 5.2)

Район басейну р. Дністер є цілісним, складається з басейну р. Дністер у межах України, перехідних вод та прибережних вод (акваторія Чорного моря між береговою лінією та лінією у територіальному морі на відстані однієї морської милі від вихідної лінії, що використовується для визначення ширини територіального моря). Межа району басейну р. Дністер проходить по лінії державного кордону з Республікою Польща, Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

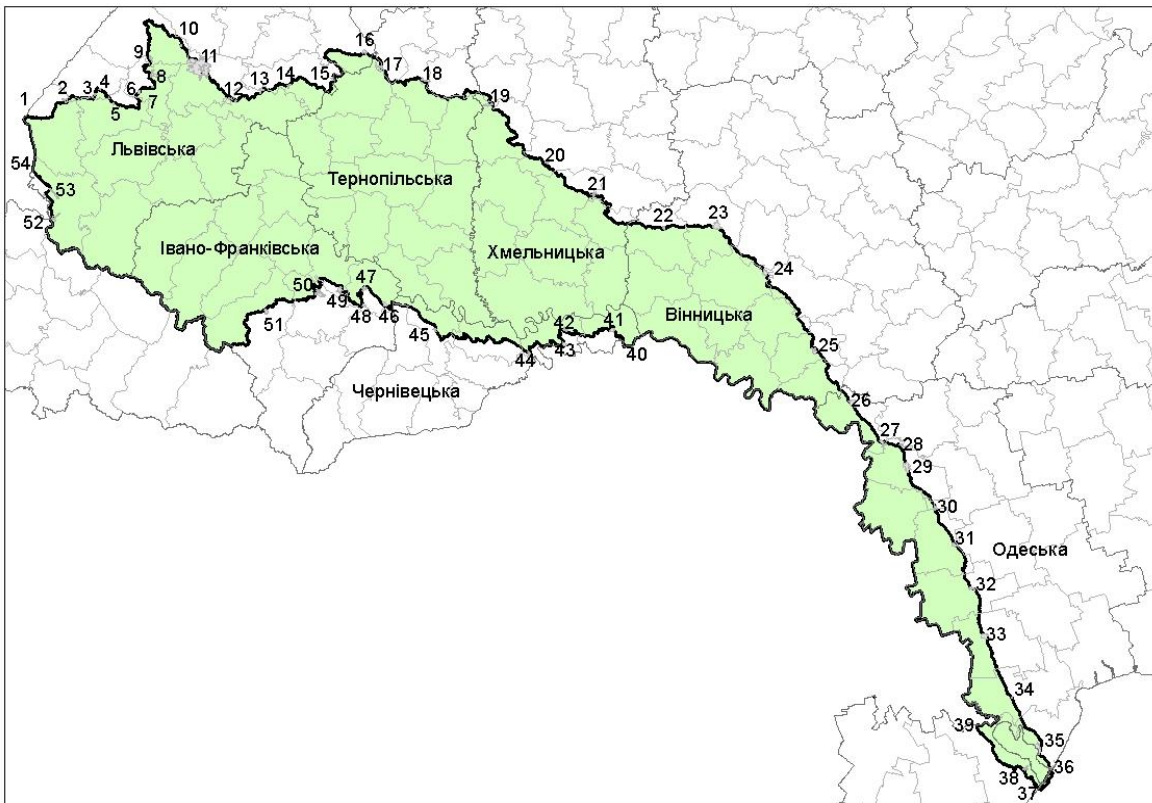

Рис 8. Район басейну річки Дністер.

1. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від витoku до гирла р. Стрий (код М 5.2.0.01).

Межа водогосподарської ділянки проходить по лінії державного кордону з Республікою Польща та через населені пункти по лінії вододілу.

2. Водогосподарська ділянка – р. Стрий (код М 5.2.0.02).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

3. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Стрий до гирла р. Гнила Липа (код М 5.2.0.03).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

4. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Гнила Липа до гирла р. Серет (включаючи р. Гнила Липа та виключаючи рр. Бистриця, Серет) (код М 5.2.0.04).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

5. Водогосподарська ділянка – р. Бистриця (код М 5.2.0.05).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

6. Водогосподарська ділянка – р. Серет (код М 5.2.0.06).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

7. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Серет до н/п Могилів-Подільський (виключаючи р. Збруч) (код М 5.2.0.07).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

8. Водогосподарська ділянка – р. Збруч (код М 5.2.0.08).

Межа водогосподарської ділянки проходить через населені пункти по лінії вододілу.

9. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від г/п Могилів-Подільський до державного кордону (код М 5.2.0.09).

Межа водогосподарської ділянки проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

10. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від державного кордону до гирла р. Реут (в межах України) (код М 5.2.0.10).

Межа водогосподарської ділянки проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

11. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Бик до гирла (в межах України) (код М 5.2.0.11).

Межа водогосподарської ділянки проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

12. Водогосподарська ділянка – Дністровський лиман (код М 5.2.0.12).

Межа водогосподарської ділянки проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

Таблиця 2. Опис межі басейну річки Дністер (М 5.2).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
2	с. Чижки	Старосамбірський	Львівська
3	с. Хлиплі	Мостиський	Львівська
4	с. Вишенька	Мостиський	Львівська
5	с. Острів	Самбірський	Львівська
6	с. Градівка	Городоцький	Львівська
7	с. Залужани	Городоцький	Львівська
8	м. Городок	Городоцький	Львівська
9	с. Добростани	Яворівський	Львівська
10	с. Зашків	Жовківський	Львівська
11	м. Львів		
12	с. Волове	Перемишлянський	Львівська
13	с. Лагодів	Перемишлянський	Львівська
14	с. Гологори	Золочівський	Львівська
15	с. Новоселище	Золочівський	Львівська
16	смт Підкамінь	Бродівський	Львівська
17	с. Загір'я	Зборівський	Тернопільська
18	с. Решнівка	Збаразький	Тернопільська
19	с. Авратин	Волочиський	Хмельницька
20	с. Кудринці	Хмельницький	Хмельницька
21	с. Загінці	Деражнянський	Хмельницька
22	с. Мирне	Барський	Вінницька
23	м. Жмеринка		Вінницька
24	с. Рахни-Лісові	Шаргородський	Вінницька

25	с. Голубече	Крижопільський	Вінницька
26	м. Кодима	Кодимський	Одеська
27	смт Слобідка	Кодимський	Одеська
28	с. Борщі	Подільський	Одеська
29	м. Подільськ		Одеська
30	с. Мардарівка	Ананівський	Одеська
31	смт Затишся	Захарівський	Одеська
32	с. Новоборисівка	Великомихайлівський	Одеська
33	м. Роздільна	Роздільнянський	Одеська
34	с. Повстанське	Біляївський	Одеська
35	смт Овідіополь	Овідіопольський	Одеська
36	с. Кароліно-Бугаз	Овідіопольський	Одеська
37	смт Затока	Білгород-Дністровський	Одеська
38	с. Салгани	Білгород-Дністровський	Одеська
39-40	державний кордон із Республікою Молдова		
41	с. Сербичани	Сокирянський	Чернівецька
42	с. Бузовиця	Кельменецький	Чернівецька
43	с. Нелипівці	Кельменецький	Чернівецька
45	с. Юрківці	Заставнівський	Чернівецька
46	с. Ясенів-Пільний	Городенківський	Івано-Франківська
47	с. Тишківці	Городенківський	Івано-Франківська
48	с. Сороки	Городенківський	Івано-Франківська
49	смт Обертин	Тлумацький	Івано-Франківська
50	с. Коршів	Коломийський	Івано-Франківська
51	с. Лосва	Надвірнянський	Івано-Франківська
52	с. Яворів	Турківський	Львівська
53	с. Верхня Яблунка	Турківський	Львівська
54-1	державний кордон із Республікою Польща		

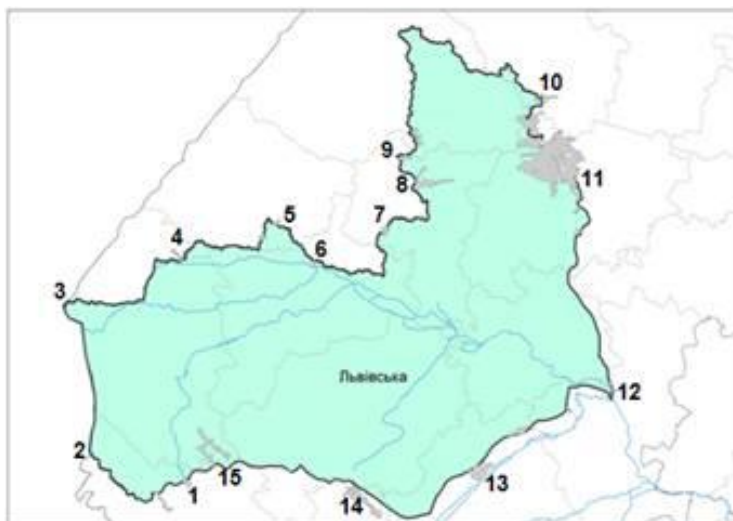

Рис. 9. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від витoku до гирла р. Стрий
(код М 5.2.0.01)

Таблиця 3. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від витоку до гирла р. Стрий (код М 5.2.0.01).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
1	с. Коритище	Турківський	Львівська
2-3	державний кордон із Республікою Польща		
4	с. Чижки	Старосамбірський	Львівська
5	с. Залужани	Городоцький	Львівська
6	с. Острів	Самбірський	Львівська
7	с. Градівка	Городоцький	Львівська
8	м. Городок	Городоцький	Львівська
9	с. Речичани	Городоцький	Львівська
10	с. Зашків	Жовківський	Львівська
11	м. Львів		
12	с. Кам'яне	Жидачівський	Львівська
13	м. Стрий		Львівська
14	с. Орів	Сколівський	Львівська
15	с. Тур'є	Старосамбірський	Львівська

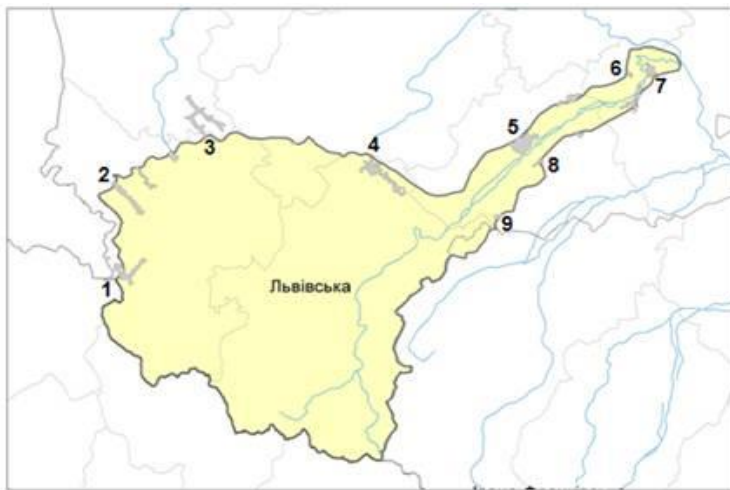

Рис. 10. Водогосподарська ділянка – р. Стрий (код М 5.2.0.02)

Таблиця 4. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Стрий (код М 5.2.0.02).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	с. Яворів	Турківський	Львівська
2	с. Верхня Яблулька	Турківський	Львівська
3	с. Тур'є	Старосамбірський	Львівська
4	с. Орів	Сколівський	Львівська
5	м. Стрий		Львівська
6	с. Туради	Жидачівський	Львівська
7	м. Жидачів	Жидачівський	Львівська
8	с. Стрілків	Стрийський	Львівська
9	с. Горішне	Стрийський	Львівська

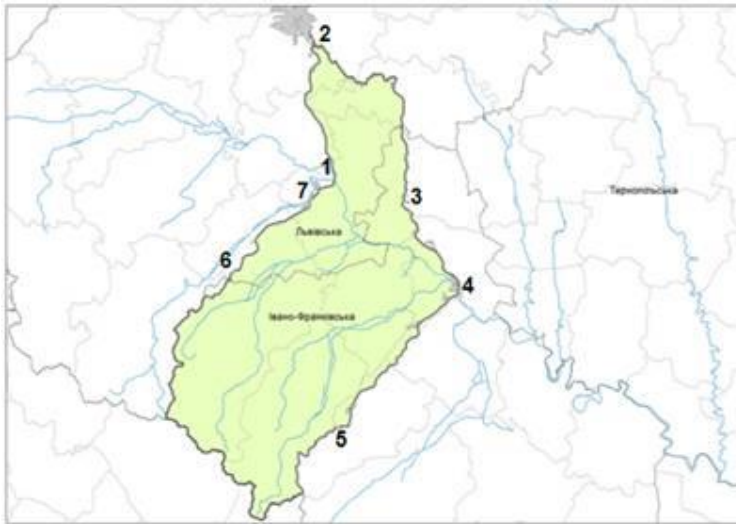

Рис. 11. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Стрий до гирла р. Гнила Липа (код М 5.2.0.03)

Таблиця 5. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від гирла р. Стрий до гирла р. Гнила Липа (код М 5.2.0.03).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	с. Кам'яне	Жидачівський	Львівська
2	м. Львів		
3	с. Явче	Рогатинський	Івано-Франківська
4	м. Галич	Галицький	Івано-Франківська
5	с. Богрівка	Богородчанський	Івано-Франківська
6	с. Горішне	Стрийський	Львівська
7	смт Гніздиців	Жидачівський	Львівська

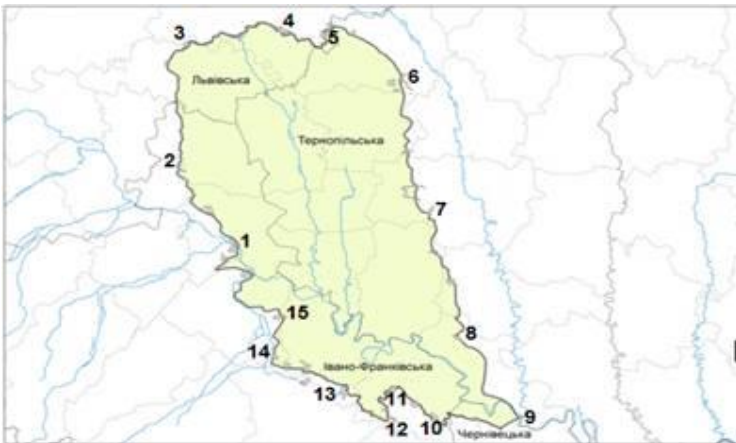

Рис. 9. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Гнила Липа до гирла р. Серет (включаючи р. Гнила Липа та виключаючи рр. Бистриця, Серет) (код М 5.2.0.04).

Таблиця 6. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від гирла р. Гнила Липа до гирла р. Серет (включаючи р. Гнила Липа та виключаючи рр. Бистриця, Серет) (код М 5.2.0.04).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	м. Галич	Галицький	Івано-Франківська
2	с. Явче	Рогатинський	Івано-Франківська

3	с. Лагодів	Перемишлянський	Львівська
4	с. Вороняки	Золочівський	Львівська
5	с. Підлипці	Золочівський	Львівська
6	с. Озерна	Зборівський	Тернопільська
7	с. Стара Брикуля	Теребовлянський	Тернопільська
8	с. Поділля	Заліщицький	Тернопільська
9	м. Городок	Городоцький	Львівська
10	с. Ясенів-Пільний	Городенківський	Івано-Франківська
11	с. Тишківці	Городенківський	Івано-Франківська
12	с. Сороки	Городенківський	Івано-Франківська
13	смт Обертин	Тлумацький	Івано-Франківська
14	с. Нові Кривотули	Тисменицький	Івано-Франківська
15	с. Клубівці	Тисменицький	Івано-Франківська

Рис. 12. Водогосподарська ділянка – р. Бистриця (код М 5.2.0.05).

Таблиця 7. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Бистриця (код М 5.2.0.05.).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	с. Богрівка	Богородчанський	Івано-Франківська
2	с. Майдан	Тисменицький	Івано-Франківська
3	смт Єзупіль	Тисменицький	Івано-Франківська
4	с. Клубівці	Тисменицький	Івано-Франківська
5	с. Нові Кривотули	Тисменицький	Івано-Франківська
6	с. Бортники	Тлумацький	Івано-Франківська
7	с. Коршів	Коломийський	Івано-Франківська
8	с. Середній Майдан	Надвірнянський	Івано-Франківська
9	с. Лосва	Надвірнянський	Івано-Франківська

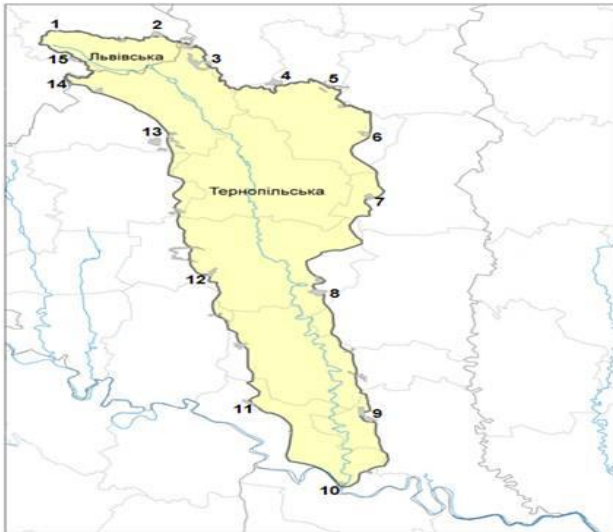

Рис. 13. Водогосподарська ділянка – р. Серет (код М 5.2.0.06).

Таблиця 8. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Серет (код М 5.2.0.06).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	с. Терембіж	Бродівський	Львівська
2	смт Підкамінь	Бродівський	Львівська
3	с. Загір'я	Зборівський	Тернопільська
4	с. Гніздичне	Збаразький	Тернопільська
5	с. Решнівка	Збаразький	Тернопільська
6	с. Новий Роговець	Збаразький	Тернопільська
7	с. Колодіївка	Підволочиський	Тернопільська
8	с. Кобиловолки	Теребовлянський	Тернопільська
9	с. Глибочок	Борщівський	Тернопільська
10	с. Городок	Заліщицький	Тернопільська
11	с. Поділля	Заліщицький	Тернопільська
12	с. Стара Брикуля	Теребовлянський	Тернопільська
13	с. Озерна	Зборівський	Тернопільська
14	с. Дерев'янки	Золочівський	Львівська
15	с. Верховуж	Золочівський	Львівська

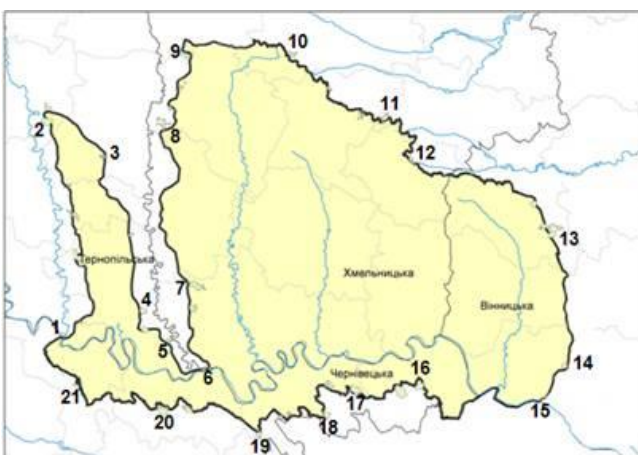

Рис. 14. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Серет до н/п Могилів-Подільський (виключаючи р. Збруч) (код М 5.2.0.07).

Таблиця 9. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від гирла р. Серет до н/п Могилів-Подільський (виключаючи р. Збруч) (код М 5.2.0.07).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	м. Городок	Городоцький	Львівська
2	с. Кобиловолоки	Теребовлянський	Тернопільська
3	с. Крогулець	Гусятинський	Тернопільська
4	с. Гермаківка	Борщівський	Тернопільська
5	с. Кудринці	Борщівський	Тернопільська
6	с. Окопи	Борщівський	Тернопільська
7	с. Оринин	Кам'янець-Подільський	Хмельницька
8	с. Іванківці	Городоцький	Хмельницька
9	с. Гречана	Волочиський	Хмельницька
10	с. Кудринці	Хмельницький	Хмельницька
11	с. Загінці	Деражнянський	Хмельницька
12	с. Охрімівці	Віньковецький	Хмельницька
13	с. Попівці	Барський	Вінницька
14	с. Конатківці	Шаргородський	Вінницька
15	м. Могилів-Подільський		Вінницька
16	с. Сербичани	Сокирянський	Чернівецька
17	с. Бузовиця	Кельменецький	Чернівецька
18	с. Нелипівці	Кельменецький	Чернівецька
19	с. Козиряни	Кельменецький	Чернівецька
20	с. Клішківці	Хотинський	Чернівецька
21	с. Юрківці	Заставнівський	Чернівецька

Рис. 15. Водогосподарська ділянка – р. Збруч (код М 5.2.0.08).

Таблиця 10. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Збруч (код М 5.2.0.08).

Точка на картосхемі	Населений пункт	Район	Область
1	с. Авратин	Волочиський	Хмельницька
2	с. Гречана	Волочиський	Хмельницька
3	с. Іванківці	Городоцький	Хмельницька
4	с. Оринин	Кам'янець-Подільський	Хмельницька
5	с. Окопи	Борщівський	Тернопільська
6	с. Іване-Пусте	Борщівський	Тернопільська
7	с. Гуштин	Борщівський	Тернопільська
8	с. Крогулець	Гусятинський	Тернопільська
9	с. Мшанець	Теребовлянський	Тернопільська
10	с. Колодіївка	Підволочиський	Тернопільська
11	с. Новий Роговець	Збаразький	Тернопільська
12	с. Москалівка	Лановецький	Тернопільська

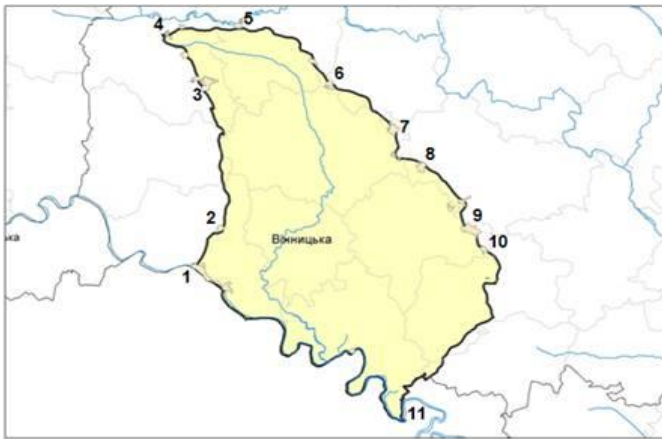

Рис. 16. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від г/п Могилів-Подільський до державного кордону (код М 5.2.0.09).

Таблиця 11. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від н/п Могилів-Подільський до державного кордону (код М 5.2.0.09).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
1	м. Могилів-Подільський		Вінницька
2	с. Івашківці	Шаргородський	Вінницька
3	с. Попівці	Барський	Вінницька
4	с. Мирне	Барський	Вінницька
5	м. Жмеринка		Вінницька
6	с. Пенківка	Шаргородський	Вінницька
7	с. Рахни-Лісові	Шаргородський	Вінницька
8	с. Юрківка	Тулчинський	Вінницька
9	смт Вапнярка	Томашпільський	Вінницька
10	с. Високе	Томашпільський	Вінницька
11-1	державний кордон із Республікою Молдова		

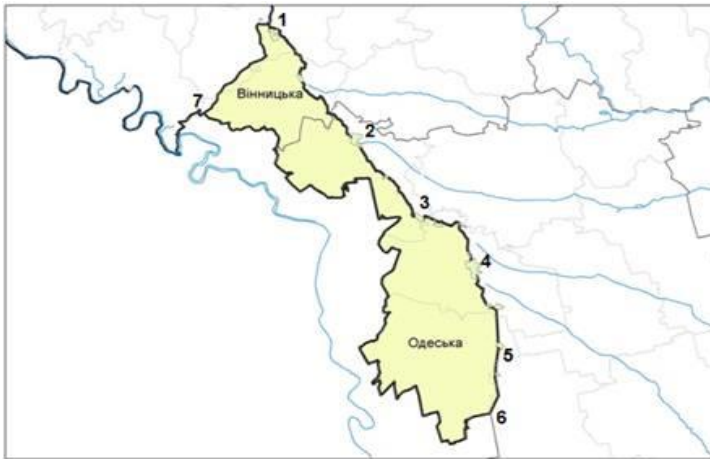

Рис. 17. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від державного кордону до гирла р. Реут (в межах України) (код М 5.2.0.10)

Таблиця 12. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від державного кордону до гирла р. Реут (в межах України) (код М 5.2.0.10).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
1	с. Голубече	Крижопільський	Вінницька
2	м. Кодима	Кодимський	Одеська
3	смт Слобідка	Кодимський	Одеська
4	м. Подільськ		Одеська
5	с. Антонівка	Окнянський	Одеська
6-7	державний кордон із Республікою Молдова		

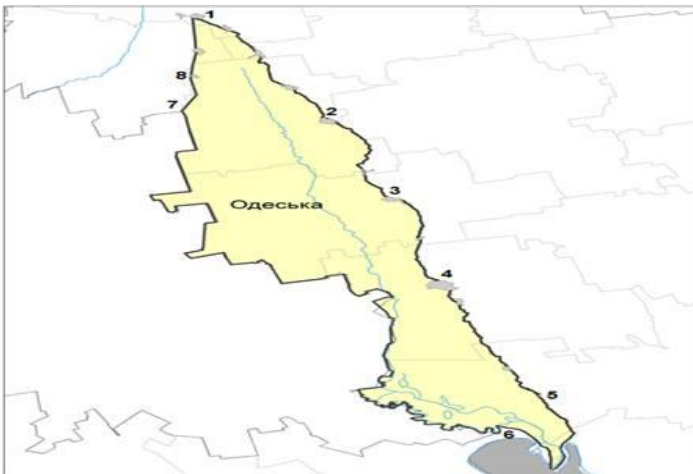

Рис. 18. Водогосподарська ділянка – р. Дністер від гирла р. Бик до гирла (в межах України) (код М 5.2.0.11)

Таблиця 13. Опис межі водогосподарської ділянки – р. Дністер від гирла р. Бик до гирла (в межах України) (код М 5.2.0.11).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
1	с. Новоселівка	Подільський	Одеська
2	смт Затишшя	Захарівський	Одеська
3	с. Новоборисівка	Великомихайлівський	Одеська

4	м. Роздільна	Роздільнянський	Одеська
5	с. Повстанське	Біляївський	Одеська
6-7	державний кордон із Республікою Молдова		
8	с. Кошарка	Захарівський	Одеська

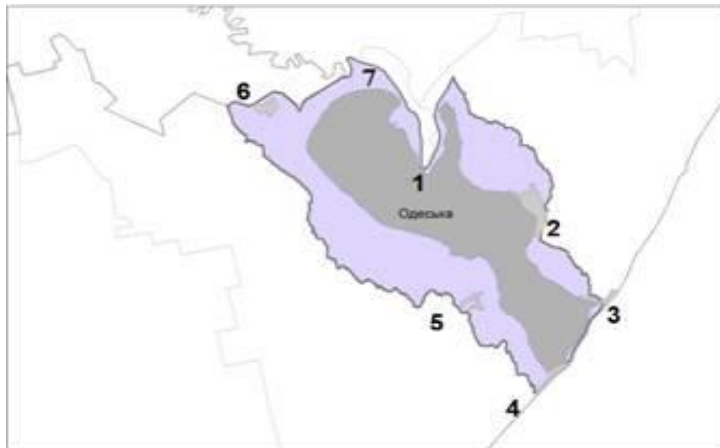

Рис. 19. Водогосподарська ділянка – Дністровський лиман (код М 5.2.0.12).

Таблиця 14. Опис межі водогосподарської ділянки – Дністровський лиман (код М 5.2.0.12).

Точка на картосхемі	Лінія державного кордону, населений пункт	Район	Область
1	с. Устя	Білгород-Дністровський	Одеська
2	смт Овідіополь	Овідіопольський	Одеська
3	с. Кароліно-Бугаз	Овідіопольський	Одеська
4	смт Затока	Білгород-Дністровський	Одеська
5	с. Салгани	Білгород-Дністровський	Одеська
6-7	державний кордон із Республікою Молдова		

Наказом Мінприроди №26 від 26.01.2017 року (Про затвердження Порядку розроблення водогосподарських балансів) визначається механізм розроблення водогосподарських балансів для водогосподарських ділянок, виділених у межах районів річкових басейнів.

Водогосподарські баланси розробляються для оцінки наявності та можливості використання водних ресурсів у межах водогосподарських ділянок з урахуванням кількості та ступеня освоєння придатних до використання водних ресурсів за різних умов водності водних об'єктів та є складовою елементів плану управління річковим басейном.

Водогосподарські баланси використовуються під час:

- ✓ прийняття рішень щодо видачі дозволів на спеціальне водокористування відповідно до Водного кодексу України;
- ✓ нормування водоспоживання і водовідведення, а також показників якості вод;
- ✓ розробки схем комплексного використання та охорони водних ресурсів;

- ✓ поточного та перспективного планування використання водних ресурсів та здійснення водоохоронних заходів;
- ✓ вирішення питань, пов'язаних з міждержавним розподілом стоку річок і використанням прикордонних вод;
- ✓ розміщення виробничих сил на території країни;
- ✓ проектування об'єктів, пов'язаних з використанням водних ресурсів;

Функції з методичного забезпечення та координації процесу розроблення водо господарських балансів здійснює Держводагентство.

Водогосподарські баланси розробляються басейновими управліннями водних ресурсів Держводагентства спільно з представниками заінтересованих органів виконавчої влади та організацій, у тому числі міжнародних.

Обмін інформацією між суб'єктами, зазначеними у пункті 6 цього Порядку, які беруть участь у розробленні водогосподарських балансів, здійснюється на безоплатній основі.

Фінансування розроблення водогосподарських балансів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а також інших джерел фінансування, не заборонених законодавством.

Водогосподарські баланси затверджуються Держводагентством.

Водогосподарські баланси розробляються за формою, визначеною цим наказом.

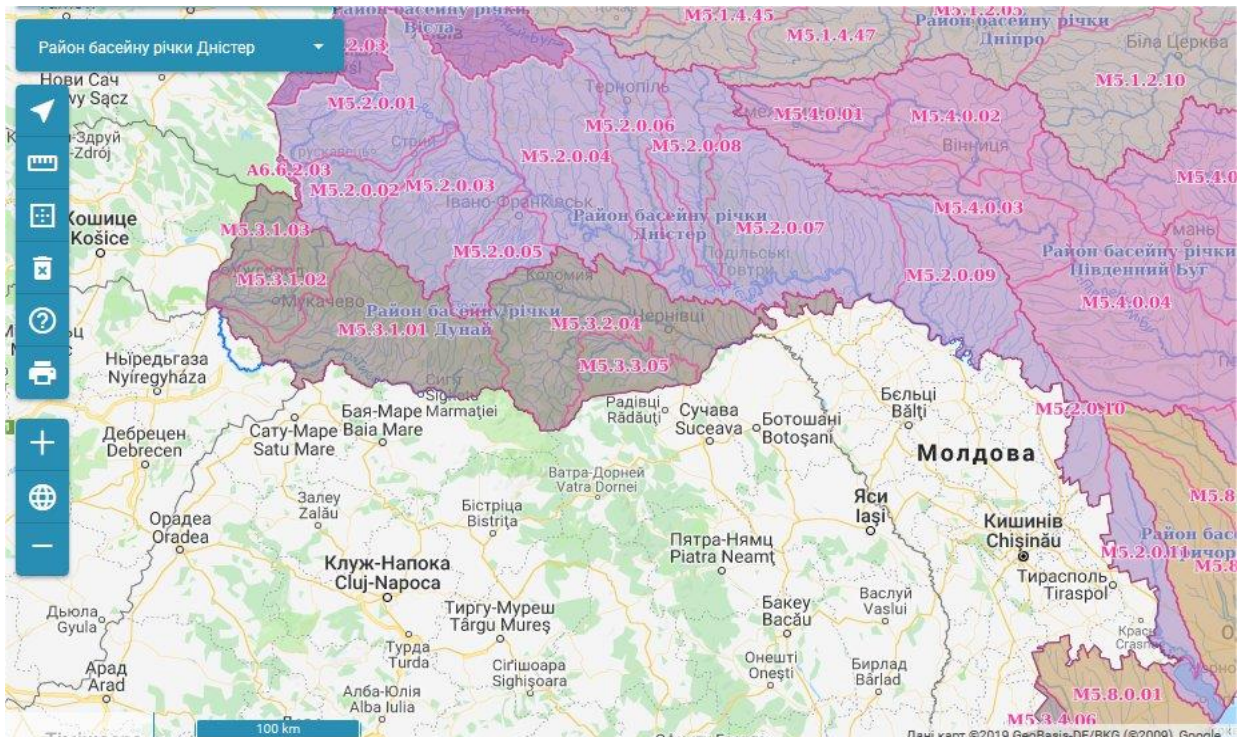

Рис. 20. Водогосподарські ділянки в басейні р. Дністер.

1.1.11. Деякі відмінності у трактуваннях різних типів (категорій) водних об'єктів за національними і європейським документами

Водний фонд України – це усі води (водні об'єкти) на території України. Згідно Водного кодексу України (1995)²⁴, водний фонд України включає:

I – поверхневі води:

- 1) водотоки (річки, струмки);
- 2) природні водойми (озера);
- 3) штучні водойми (водосховища, ставки) і канали;
- 4) інші водні об'єкти;

II – підземні води та джерела;

III – внутрішні морські води та територіальне море.

Згідно Водної рамкової директиви ВРД ЄС (2000)²⁵ всі поверхневі водні об'єкти, які розташовані на території того чи іншого району річкового басейну, при реалізації плану управління мають бути віднесені до однієї з шести категорій:

- 1) річки;
- 2) озера;
- 3) перехідні води (водні об'єкти поблизу гирла річок);
- 4) прибережні води (прибережні морські води);
- 5) істотно змінені водні об'єкти;
- 6) штучні водні об'єкти.

Істотно змінені водні об'єкти – поверхневі водні об'єкти (природні за початковою генезою), які в результаті фізичних змін (модифікацій) під впливом людської діяльності суттєво змінили свій характер (наприклад, гідрологічний режим, морфологію). Приклади істотно змінених водних об'єктів: - руслові водосховища Дніпровського каскаду, які виникли внаслідок перекивання русла річки Дніпро; - річки-водоприймачі дренажних вод осушувальних систем, які, фактично, повністю перетворилися на головні магістральні канали (як, наприклад, р. Копаївка – притока Західного Бугу на Копаївській осушувальній системі у Шацькому районі Волинської області), або частково на певних спрямлених ділянках (наприклад, верхів'я р. Стохід в районі Верхньостоходської осушувальної системи у Волинській області).

Штучні водні об'єкти – поверхневі водні об'єкти, які утворено цілковито завдяки діяльності людини. До них належать водосховища, ставки та канали, створення яких не є результатом певних модифікацій природних водних об'єктів.

Прикладом таких штучних водних об'єктів може бути Північно-Кримський канал, канал Дніпро – Сіверський Донець, водойма-охолоджувач Чорнобильської АЕС тощо.

Таким чином, існує певна відмінність у поняттях «штучні водойми (водосховища, ставки) і канали» за Водним кодексом України (1995) та «штучні водні об'єкти» за ВРД ЄС (2000). Так, за ВРД ЄС (2000) одні водосховища чи ставки можуть бути віднесені до

²⁴ - Водний кодекс України, 1995 р. (зі змінами і доповненнями 2000-2016 рр.). – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

²⁵ - Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. Основні терміни та їх визначення. - Київ, 2006. - 240 с.

категорії «істотно змінені водні об'єкти» (як, наприклад, каскад руслових водосховищ на Дніпрі), інші ж – до категорії «штучні водні об'єкти» (як, наприклад, водойма-охолоджувач Чорнобильської АЕС, цілковито створена діяльністю людини). Така ж альтернативна ідентифікація за категоріями виконується і для каналів.

Для перших чотирьох категорій водних об'єктів (природних) згідно ВРД ЄС (2000) визначається екологічний статус. Для п'ятої та шостої категорій водних об'єктів (істотно змінені та штучні) екологічний статус не визначається, але для них встановлюється екологічний потенціал, який в результаті реалізації плану управління району річкового басейну має бути щонайменше «добрим».

Найважливішим компонентом водного фонду є річки, в басейнах яких зосереджується прояв природних чинників та інтереси різних водокористувачів.

Водним кодексом України (1995) встановлено, що державне управління в галузі використання і охорони вод здійснюється за басейновим принципом на основі державних, цільових, міждержавних та регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів (стаття 13)²⁶.

Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI затверджена «Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро до 2021 року», яка передбачає реалізацію комплексу заходів із впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом²⁷.

Наближенням до європейських стандартів у галузі управління водними ресурсами є впровадження сучасних схем гідрографічного та водогосподарського районування території України згідно з вимогами ВРД ЄС (2000), які розроблено та опубліковано у 2013 р. вченими Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Вінницького національного технічного університету спільно з фахівцями Державного агентства водних ресурсів України²⁸.

Гідрографічне районування території України – це поділ території України на гідрографічні одиниці, який здійснюється для розроблення планів управління річковими басейнами. Гідрографічними одиницями є райони основних річкових басейнів (Вісли – Західного Бугу та Сану, Дунаю, Дністра, Південного Бугу, Дніпра, Дону – Сіверського Дінця, річок Причорномор'я, річок Приазов'я та річок Криму) та суббасейни у їхніх межах. Райони основних річкових басейнів є головною одиницею управління в галузі використання і охорони водних об'єктів, які складаються з басейнів відповідних річок і пов'язаних з ними підземних водоносних горизонтів.

1.1.12. Різниця між водним балансом річки та водогосподарським балансом

Варто підкреслити різницю між природним водним балансом річки (за гідрологічними критеріями) та водогосподарським балансом (у водогосподарському контексті).

У ВКУ поняття водного природного балансу річки не визначено. Водний баланс – кількісне співвідношення прибутку, витрат і акумуляції води за певний час (рік, сезон,

²⁶ - Водний кодекс України, 1995 р. (зі змінами і доповненнями 2000-2016 рр.). – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

²⁷ - ЗУ від 24.05.2012 р. №4836-VI "Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро до 2021 року" / Відомості Верховної Ради України, 2013, № 17, ст.146.

²⁸ - Методики гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної рамкової директиви Європейського Союзу / В.В. Гребінь, В.Б. Мокін, В.А. Сташук, В.К. Хільчевський та ін. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2013. – 55 с.

місяць тощо) для будь-якої території або водного об'єкта. Найчастіше розглядається щодо басейну річки (або його частини). Характеризує природні процеси у басейні річки (опади, випаровування, наземні і підземні витрати). Отже, поняття природного водного балансу річки можна сформулювати як співвідношення між надходженням водних мас у русло річки з різних джерел та природними витратами води, де не враховується антропогенний чинник. Це однаково стосується як поверхневих, так і підземних вод.

Водогосподарський баланс – це зіставлення водних ресурсів зі споживанням води в межах певного району. Згідно ВКУ – це співвідношення між наявними для використання водними ресурсами на певній території і потребами в них у межах певного регіону за певний проміжок часу. Поняття передбачає використання певних водних ресурсів для різних водогосподарських потреб. Тут враховується попит на водні ресурси для водокористувачів та можливості для його задоволення (у вигляді екосистемних послуг).

На нашу думку, розуміння цієї різниці є важливою для належного стратегічного планування у сфері поводження з водними ресурсами.

1.2. КОРОТКИЙ ОПИС БАСЕЙНУ РІЧКИ ДНІСТЕР

Басейн Дністра (8,7% від площі України) охоплює малі річки східних схилів Українських Карпат і річки південно-західної частини Подільської височини. У басейні, за застарілими даними 1953-1964 років, налічувалося 14886 малих річок сумарною довжиною 32,3 тис. км із середньою густотою річкової мережі – 0,65 км/км².

За іншими типами водних об'єктів басейн Дністра (українська частина, станом на 01.01.2014) містить: малих озер (0,5 – 1 км²) – 2, середніх озер (1,0 – 10 км²) – 4, великих озер (10 – 100 км²) – 1; перехідних вод (лимани, естуарії) – 1 (Дністровський лиман, площа водного дзеркала – 373 км²); прибережних вод – 1 (площа – 17 км²; довжина – 10 км); водосховищ – 64, у тому числі істотно змінених – 2 (загальна площа всіх водосховищ басейну – 142 км²).

На північних схилах Українських Карпат розпочинається одна з найбільших річок на південному заході нашої держави – Дністер. З давніх-давен його використовували як водну магістраль, що сполучає Галицьке Передгір'я, Волино-Подільське плато і Чорне море. Древні греки назвали цю річку "Donaster", древні римляни – "Tyras", у румун вона відома як "Nistrul", у турків – як "Turla".

А народжується Дністер стрімким гірським потоком біля гори Розлуч на висоті 833 м, за 25 км від основного карпатського вододілу, протікаючи у каньйоні завглибшки 80-100 м. І вже тут Дністер проявляє свій негамовний гонор. Ріка, завдовжки понад 1300 км, врізаючись у скелі, долаючи пороги, перетинає територію трьох областей України – Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, перетинає Молдову та на рівнинах Одещини розливається величним Дністровським лиманом, що сполучається з морем.

Площа водозбірного басейну річки перевищує 72 тис. км². Сам басейн має форму дуже витягнутого, зігнутого в середині, овалу із розширеними кінцевими ділянками. Максимальна ширина його верхньої, найширшої частини – 150 км. Близько 20% площі річкового басейну припадає на його верхні ділянки. Тут він межує на півдні з басейнами Пруту і Тиси, на заході й півночі – з басейном Сану, притокою Вісли; на півночі – з басейнами Західного Бугу і річок Стиру та Горині, приток Прип'яті. Значних приток Дністер не має, що пояснюється "затиснутим", пограничним розміщенням його басейну відносно інших річок.

Річкова мережа басейну навидовижу проста. Основна його артерія – Дністер – яскраво вирізняється серед своїх численних приток, що переважно мають незначну довжину: найбільші з них сягають 200–250 км, а приблизно 550 річок мають довжину близько 10 км. Річки стрімкі, багатоводні. Модуль стоку, хоч і дещо нижчий, ніж у річок Дунайського басейну, проте сягає значних величин: 10-15 л/с з 1 км² – у приток високогір'я, на середньо-гірських ділянках – у середньому 5 л/с з 1 км².

Основну роль у формуванні водності та рівнів відіграють гірські притоки, за рахунок яких формується 50% річкового стоку. Карпатські ріки відіграють також домінуючу роль у формуванні паводків на Дністрі. Верхнім та середнім ділянкам річки властиві інтенсивні ерозійні процеси, які обумовлюють високу мутність дністровської води.

У горах розпочинається більшість правобережних приток (включно до Надвірнянської та Солотвинської Бистриць) і кілька лівобережних (до Стрв'яжа). По річці проходить північна межа Карпатського регіону. Лише 270 км річища (менш як 20% загальної довжини) пов'язані з гірськими районами. Але саме за рахунок цих водозбірних територій формується 99% водності річки.

Сумарний стік всіх лівобережних рівнинних приток Дністра становить близько 1% стоку правобережних. Щодо площі водозбірного басейну, то 57% його припадає на басейн лівобережних приток і 43% – правобережних. Зважаючи на значну почленованість карпатських хребтів та їх відрогів, площа басейнів гірських приток незначна: найбільшими є басейни Стрию (понад 3 тис. км²), Бистриць – Надвірнянської та Солотвинської (2,5 тис. км²), Ломниці (Лімниці) (1,5 тис. км²), Бистриці Самбірської та Стрв'яжа (близько 1 тис. км²).

Карпатські річки – праві притоки Дністра – промили в горах свої долини, розбивши і гори, і передгір'я на окремі височини, що згодом були згладжені водною та вітровою ерозією. В результаті сформувалися довгі, пласкі косогори, почленовані численними ярами. Притоки мають характерні для гірських річок риси. Здебільшого це стрімкі потоки зі змінними протягом року рівнями води, які розпочинаються на височинах 800-1500 м н. р. м.

Живляться вони з яружних струмків, які в межень нерідко зовсім пересихають, а під час паводку, навпаки, пропускають великі маси води. Їх верхні ділянки характеризуються значними спадами, швидкою течією, безліччю приток 2-го та 3-го порядків з невеличкими, але численними джерелами. Протікають у звивистих, почленованих, порожистих руслах з кам'янистими висипами на дні. Виходячи з гір на Дністровську низовину, ці річки різко зменшують спад, швидкість і відкладають чимало наносів.

Густота річкової сітки басейну Дністра у верхів'ї – 0,55 км/км², у середньому по басейну ця величина становить 0,24 км/км². Від гірських річок Дунайського басейну відрізняються дещо меншими величинами похилу річкових долин.

Найбільшою правобережною притокою Дністра є Стрий. Його довжина понад 240 км, має 31 притоку, найбільша – Опір. Долина Стрию пролягає переважно в горах Східних Карпат, на верхніх ділянках – у глибокому каньйоні, і лише в нижній течії, після злиття з Опором, виходить на Прикарпатську височину. Розпочинається річка на висоті 1405 м поблизу с. Лавочне Львівської області, гирло річки – за 12 км нижче Жидачева на відмітці 240 м н. р. м. Основні правобережні притоки на цій ділянці – Бистриця Самбірська, Колодниця.

Друга за величиною притока Дністра – Ломниця – бере свій початок на висоті 1370 м неподалік с. Осмолоди Івано-Франківської області біля гори Копуля, а зливається з Дністром на висоті 220 м, за декілька кілометрів вище Галича. Довжина річки – понад 120 км, серед інших річок вирізняється значним похилом річища. Основний приток – Чечва.

Бистриця – остання в групі крупних гірських правобережних приток Дністра. Нижче Бистриці ріка набуває рівнинного характеру. Хоча довжина самої Бистриці лише 10 км, вона утворюється шляхом злиття двох крупних гірських річок: майже 100 кілометрової Бистриці Надвірнянської та дещо меншої Бистриці Солотвинської. Перша розпочинається на висоті 1280 м н. р. м. біля гори Чорна Клева (Івано-Франківська область). Її найбільша притока – р. Ворона – в нижній своїй течії вже має риси типової рівнинної річки. Бистриця Солотвинська витікає під горою Сивуля на висоті 1300 м. Її найбільші притоки – Манявка, Саджавка, Радчанка. В районі злиття Надвірнянської та Солотвинської Бистриць розташований великий обласний центр – Івано-Франківськ.

1.3. ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ НА ВОДОЗБОРАХ МАЛИХ РІЧОК

Інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом – процес управління водними ресурсами, запроваджений ВРД ЄС (2000). Ним, зокрема, передбачено, що основною одиницею управління є район річкового басейну. Як свідчить світова практика, такий інтегрований підхід сприяє максимальному досягненню цілей і завдань охорони та відтворення водних екосистем, забезпечення раціонального використання водних ресурсів²⁹.

1.3.1. Базові принципи ІУВР

Інтегроване управління може бути визначене як процес, який забезпечує скоординоване управління земельними, водними, лісовими та іншими пов'язаними ресурсами в межах річкового басейну, з метою оптимізації розвитку та справедливого розподілу вироблених соціально-екологічних благ без компромісів у плані довгострокового благополуччя життєво важливих екосистем (принцип екологічного імперативу).

ІУВР це система управління, яка має передбачати належний облік всіх видів водних ресурсів, наявних в гідрографічних межах, а також, яка передбачає інтереси усіх водокористувачів, залучає усі заінтересовані сторони в процеси прийняття рішень, сприяє охороні, відтворенню та оптимальному використанню природних ресурсів для найбільш збалансованого та невиснажливого забезпечення потреб природи і суспільства у водних ресурсах.

ІУВР базується на певних базових принципах:

- ☐ управління водними ресурсами здійснюється в гідрографічних межах усього річкового басейну, у відповідності з наявними для нього характеристиками;
- ☐ повний облік та моніторинг стану усіх наявних видів водних ресурсів та їх належна організація;
- ☐ покращання нормативно-правової бази, згідно з вимогами ЄС;
- ☐ створення органів басейнового управління, за обов'язкової участі представників усіх заінтересованих сторін, які працюють на паритетних засадах і мають рівний доступ до прийняття рішень;
- ☐ створення структур, які є відповідальними за належне поводження з водними ресурсами, включаючи їх охорону, збереження, відтворення, раціональне використання та моніторинг кількісного і якісного стану;

²⁹ - В.А. Сташук, В.Б. Мокін, В.В. Гребін, О.В. Чунарьов. – Наукові засади раціонального використання водних ресурсів України за басейновим принципом / За ред. В.А.Сташука. – Херсон: Д.С. Грін, 2014. – 320 с.

- тісний та збалансований взаємозв'язок між усіма видами водокористування та тісна горизонтальна і узгоджена взаємодія в управлінні, починаючи від управління в басейні і до рівня конкретних суб'єктів господарювання на місцевому рівні;
- під час прийняття рішень пріоритетність має екосистемний підхід, екологічні вимоги, з метою досягнення та підтримання «доброго» стану вод, як того вимагає ВРД ЄС;
- поряд з належним управлінням водними ресурсами, забезпечення управління попитом на водні ресурси, стратегічне планування;
- належне інформаційне забезпечення, відкритість і прозорість в системі управління;
- належна участь громадськості у прийнятті рішень;
- передбачається належне технічне та фінансове забезпечення процесів управління, на основі впровадження дієвих важелів економічного регулювання тощо.

1.3.2. Відмінності ІУВР від традиційного

Для досягнення хороших результатів ІУВР у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі необхідно розуміти різницю між управлінням водним господарством, традиційним (комплексним) управлінням водними ресурсами, та ІУВР.

Водне господарство, у традиційному розумінні – це лише галузь, основним завданням якої є належне водопостачання для різних суспільних потреб (промислове, питне, сільсько-господарське та ін.), тобто, де і як знайти для цього воду в необхідній кількості і якості.

Управління водними ресурсами має передбачати не лише врахування потреб водокористувачів, а і обов'язкове врахування природних потреб усіх видів водних екосистем, забезпечення здатності водних екосистем до самовідновлення, підтримку їх самоочисної здатності, охорону, збереження, відновлення водних ресурсів (як поверхневих, так і підземних вод).

Таблиця 15. Відмінності комплексного (традиційного) та інтегрованого управління водними ресурсами³⁰.

		Комплексне управління (до ІУВР) XX століття	ІУВР XXI століття
Що?	Які дії потрібні?	Треба запланувати та збудувати інфраструктуру іригації та водопостачання	Цілісний підхід до управління водою, землею та екосистемами на басейновому рівні, комбінуючи управління постачанням та попитом
Де?	Де дії мають відбуватися?	Там, де інфраструктура збудована	Басейновий план задає рамки для всіх інфраструктурних, управлінських та політичних ініціатив
Хто?	Хто має впроваджувати?	Муніципальні або урядові територіальні організації	Басейнові організації відіграють основну координаційну і планову ролі
Чому?	На яку ціль спрямовані дії?	Покращити добробут та умови життя надаючи більше природної води всім користувачам	Просувати цілісну комбінацію управління постачанням та попитом з метою підвищення продуктивності, сталості та рівності
Як?	Як планувати?	Інженери та гідрологи планують та будують інфраструктуру	Басейнові інституції створюють умови для залучення учасників до рівноправного інклюзивного процесу планування і впровадження
Звідки кошти?	Як покрити кошти управління та ТО?	Уряд покриває капітальні видатки і частково покриває витрати на експлуатацію та технічне обслуговування за рахунок плати за воду	Плата покриває не тільки експлуатацію та технічне обслуговування, але й відсотки та амортизацію, а також інтерналізацію всіх екстернальних вкл екосистемні послуги

³⁰ - За матеріалами Глобального водного партнерства.

1.3.3. Альтернативні шляхи підвищення водозабезпеченості регіонів в умовах зміни клімату

У зв'язку з глобальною зміною клімату постає проблема зменшення водозабезпеченості регіонів. Традиційним шляхом підтримання водозабезпеченості посушливих регіонів вважається накопичення водних мас у водосховищах за рахунок розширення існуючих водосховищ та додаткового зарегулювання річок і створення нових водосховищ. У той же час не всі фахівці підтримують цей шлях, оскільки він пов'язаний зі значними негативними впливами на русла річок, їх водний режим та річкові екосистеми.

У той же час, альтернативою могли б бути суспільні дії (із залученням усіх заінтересованих сторін в річковому басейні) з підвищення природної водності річок.

1.3.3.1. Виявлення та впорядкування джерел

Природні джерела є одним з важливих компонентів надходження води у малі річки. Поблизу джерел, як правило, формуються витoki малих річок.

На місцевому рівні корінне населення традиційно бережливо ставилося до природних джерел. На рівні місцевих громад, ОМС, особливо на Заході України, завжди проводиться певна робота з виявлення та впорядкування природних джерел. Багато джерел, навіть, мають свою назву. Біля джерел проводяться богослужіння, відзначаються релігійні свята. Особливо, це стосується населених пунктів, де природні джерела є єдиними джерелами отримання питної води для населення.

Впорядкування джерел та їх охорона має призводити (в гідроекологічному сенсі) до підвищення природної водності річок.

1.3.3.2. Дотримання режиму водоохоронних зон та прибережних захисних смуг (згідно з вимогами ВКУ)

Згідно зі ст. 85, 86 ВКУ у користування на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення та берегових смуг водних шляхів можуть надаватися підприємствам, установам, організаціям, об'єднанням громадян, релігійним організаціям, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, іноземним юридичним особам для сінокосіння, рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, а також для проведення науково-дослідних робіт.

Користування цими ділянками у зазначених цілях здійснюється з урахуванням вимог щодо охорони річок і водойм від забруднення, засмічення та замулення, а також з додержанням правил архітектури планування приміських зон та санітарних вимог у порядку, що встановлюється КМУ.

Для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливальності стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм, згідно ст. 87 ВКУ, встановлюються *водоохоронні зони*.

Водоохоронна зона є природоохоронною територією господарської діяльності, що регулюється.

На території водоохоронних зон забороняється:

- 1) використання стійких та сильнодіючих пестицидів;
- 2) влаштування кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;

3) скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості (балки, пониззя, кар'єри тощо), а також у потічки.

В окремих випадках у водоохоронній зоні може бути дозволено добування піску і гравію за межами земель водного фонду на сухій частині заплави, у праруслах річок за погодженням з обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами.

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад зобов'язані доводити до відома населення, всіх заінтересованих організацій рішення щодо меж водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також водоохоронного режиму, який діє на цих територіях.

Контроль за створенням водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також за додержанням режиму використання їх територій здійснюється виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад і центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Прибережна захисна смуга – частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги (ст. 88 ВКУ).

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною:

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 25 метрів;
- для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 гектарів – 50 метрів;
- для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів.

Якщо крутизна схилів перевищує три градуси, мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках всіх категорій земель, крім земель морського транспорту.

Землі прибережних захисних смуг перебувають у державній та комунальній власності та можуть надаватися в користування лише для цілей, визначених цим Кодексом.

У межах існуючих населених пунктів прибережна захисна смуга встановлюється з урахуванням містобудівної документації.

Прибережні захисні смуги встановлюються за окремими проектами землеустрою.

Проекти землеустрою щодо встановлення меж прибережних захисних смуг (з установленою в них пляжною зоною) розробляються в порядку, передбаченому законом.

Уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга шириною не менше двох кілометрів від урізу води.

У межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється пляжна зона, ширина якої визначається залежно від ландшафтно-формуючої діяльності моря, але не менше 100 метрів від урізу води, що включає:

- території, розташовані між лінією максимального відпливу та лінією максимального напливу хвиль, зареєстрованих під час найсильніших штормів, а також територію берега, яка періодично затоплюється хвилями;
- прибережні території – складені піском, гравієм, камінням, ракушняком, осадовими породами, що сформувалися в результаті діяльності моря, інших природних чи антропогенних факторів;
- скелі, інші гірські утворення.

Пляжна зона не встановлюється у межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів на земельних ділянках, віднесених до земель морського транспорту, а також на земельних ділянках, на яких розташовані військові та інші оборонні об'єкти, рибогосподарські підприємства.

Користування пляжною зоною у межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів здійснюється з дотриманням вимог щодо охорони морського середовища, прибережної захисної смуги від забруднення та засмічення і вимог санітарного законодавства.

До узбережжя морів, морських заток і лиманів у межах пляжної зони забезпечується безперешкодний і безоплатний доступ громадян для загального водокористування, крім земельних ділянок, на яких розташовані гідротехнічні, гідрометричні та лінійні споруди, санаторії та інші лікувально-оздоровчі заклади, дитячі оздоровчі табори.

У разі надання права користування пляжною зоною користувачі зобов'язані забезпечити безперешкодний та безоплатний прохід вздовж берега моря, морської затоки чи лиману.

У межах населених пунктів місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування виділяються та облаштовуються пляжні зони для безперешкодного та безоплатного користування.

На островах встановлюється режим обмеженої господарської діяльності, передбачений для прибережних захисних смуг.

Прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності (ст. 89 ВКУ).

У прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється:

- 1) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво;
- 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив;
- 3) влаштування літніх таборів для худоби;
- 4) будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;

5) миття та обслуговування транспортних засобів і техніки;

6) влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо.

Об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг.

З метою охорони водних об'єктів у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб встановлюються *зони санітарної охорони*, які поділяються на пояси особливого режиму.

Межі зон санітарної охорони водних об'єктів встановлюються місцевими радами на їх території за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища.

Режим зон санітарної охорони водних об'єктів встановлюється КМУ.

Основна проблема полягає в тому, що зазначені положення ВКУ (ст. 85-89) на практиці не працюють. Держава, за роки існування ВКУ, не змогла забезпечити чітке дотримання законодавства у цій сфері. Основна причина полягає у відсутності політичної волі, чіткої системи відповідальності та належного фінансування. У переважній більшості випадків, особливо на малих річках, належна землевпорядна документація відсутня, відповідно, межі водоохоронних зон та прибережних захисних смуг не виділені «в натуру» і не позначені на місцевості. У той же час, спостерігаються повсюдні і мало контрольовані порушення параметрів та режимів використання прибережних захисних смуг, що безумовно зменшує природну водність малих річок.

Ще у 1986 році було проведено спеціальне наукове дослідження щодо зв'язку основних параметрів прибережних захисних смуг малих річок (на прикладі Одеської області, включаючи деякі малі річки басейну Дністра) з характеристиками водних екосистем та якістю води^{31, 32}. На основі низки польових досліджень було визначено, що дотримання параметрів прибережних захисних смуг забезпечує належне функціонування водних екосистем та покращує якість води. Там, де прибережні захисні смуги відсутні, відзначається деградація річкових екосистем та низька якість води за хімічними та біотичними показниками.

³¹ - Dubrovsky Y.V., Melnychuk V.P., Dzeverin I.I., Khimko R.V., Dunskey E.D. *Ecological Condition of Small Rivers in North-Western Prichernomorie Depending Peculiarities of River Valley Communities*. – Pp. 47-58.

³² - Дубровский Ю.В., Мельничук В.П., Химко Р.В. *О состоянии прибрежных биотопов малых рек Северо-Западного Причерноморья // М-лы Международного симпозиума «Управление и охрана побережий Северо-Западного Причерноморья», 30 сентября – 6 октября 1996 года.* – 1996. – с. 30-31.

1.3.3.3. Збереження водно-болотних угідь (боліт), які є джерелами формування річкового стоку

Стратегії меліорації земель передбачають як зрошення, так і осушення певних територій, з метою збільшення їх придатності для сільськогосподарського використання. Осушення боліт, яке відбувалося протягом 2-ї половини 20-го століття, негативно вплинуло на екологічний стан витоків багатьох малих річок з болотним живленням, що значно зменшило їх водність. Негативний ефект посилюється за рахунок додаткового відведення води з річища до дренажних каналів (напрямку або шляхом фільтрації), навіть, якщо вони не функціонують. Рекультивація занедбаних дренажних систем та підтримка належного функціонування водно-болотних екосистем можуть значно збільшити природну водність малих річок.

1.3.3.4. Запобігання безконтрольному вирубуванню лісів на водозборах річок, у першу чергу – малих річок

Вирубування лісів значно зменшує водоутримуючі властивості ґрунтів. Відомо, що одне велике вікове дерево з розвиненою кореневою системою здатне утримувати в ґрунті навколо себе понад 5 м³ води. У випадку інтенсивних атмосферних опадів лісові масиви, таким чином, оптимально регулюють водний режим річки.

Останні десятиліття в Україні спостерігається інтенсивне вирубування лісів, особливо у верхів'ях малих річок Карпатського регіону, зокрема і в басейні річки Дністер, що спричиняє значні негативні наслідки для природного водного режиму річок та функціонування водних екосистем, а також, значно збільшує ризики катастрофічного впливу паводків.

Як і у випадку видобутку бурштину, вирубування лісів слабо контролюється державними органами, але викликає значну заінтересованість з боку різних лісокористувачів, і, навіть, місцевого населення, коли суто короткострокові економічні інтереси превалюють над принципами екологічно збалансованого розвитку та інтересами збереження довкілля, довгостроковими природоохоронними зобов'язаннями України.

1.3.3.5. Оптимізація співвідношення природних, квазі-природних, агро- та урболандшафтів у межах річкових долин

Теоретично, співвідношення природних, квазі-природних, агро- та урболандшафтів у межах річкових долин тісно пов'язане з питомим антропогенним навантаженням на довкілля в цілому. Чим розумнішим є співвідношення між природними та штучно створеними ландшафтами, тим меншим є питоме антропогенне навантаження на певну одиницю території, що означає користь для стабільності функціонування природних екосистем, а також, більшу безпеку для здоров'я населення.

У багатьох країнах ЄС на державному рівні існує така сфера діяльності як просторове планування, метою якого є забезпечення балансу між типами ландшафтів, балансу інтересів галузей та заінтересованих сторін, потреби природних екосистем, як у короткостроковому (найближчі роки), так і у довгостроковому аспекті (десятиліття, століття). В Україні це питання обмежується планами розвитку територій, переважно міст та населених пунктів міського типу, де питання економічного розвитку мають першість над питаннями соціального, і, тим більше, над питаннями збереження довкілля. Можливо, в умовах децентралізації влади та посилення ролі територіальних громад, а також активності інститутів громадянського суспільства, ситуація зміниться, за роки.

Оптимізація ландшафтів має позитивно впливати призводити до покращання водного режиму річок. Згідно екологічним законам, оптимум співвідношення освоєних і не

освоєних людиною ландшафтів, коли водночас забезпечується достатній рівень розвитку економіки, і підтримується біосферна рівновага, 40% освоєних та 60% незмінених і мало змінених. При освоєності більше 50% починаються тенденції до втрати біосферної рівноваги.

1.3.3.6. Відновлення протічності річок

Річка має текти. У випадках будь-якого зарегулювання річища протічність малої річки значно зменшується, а також, у переважній більшості випадків – штучно регулюється. Це призводить до повної зміни водного режиму. Посилюється випаровування з площ водного дзеркала водосховищ та ставків, що утворюються. Врешті, до річища нижче за течією потрапляє значно менше водних мас. Чим більшими є зарегульовуючі гідропоруди (наприклад, гідропоруди гідроенерговузлів), тим більшим є негативний вплив на водність річки.

Збільшення проточності можна забезпечити шляхом оптимізації витрат води на греблях, або ж демонтажу гребель.

1.3.3.7. Фітомеліорація берегів річок – залуження та заліснення

Протягом другої половини 20-століття, внаслідок інтенсивної меліорації, заплави річок значно деградували у ландшафтному та екосистемному аспекті, перетворившись на орні угіддя або пустирі, вкриті бур'янами чи солончаковою рослинністю. Русла таких малих річок замулились і значно зменшилась їх пропускна здатність, живий переріз зменшився у кілька разів, зменшилась проточність, розвилися процеси заболочування та підтоплення земель у заплавах. На більшості малих річок втрапилася краса та привабливість як самих річок, так і їх долин.

Найбільшої шкоди річковим екосистемам та прилеглим ландшафтам було завдано за рахунок збільшення обсягів вирубування заплавлених лісів і чагарників, зменшення площ лісових насаджень на водозборах, заради розширення орних земель.

Паралельно проводились роботи з меліорації заплав, їх осушення, спрямлення русел тощо. В умовах, коли до таких малих річок потрапляють неочищені або частково очищені стічні води з точкових джерел, на фоні засмічення русел побутовими відходами, надходить неочищений поверхневий стік з дифузних джерел забруднення, самоочисна здатність водних мас річки різко зменшується³³.

Найдоступнішим, найрезультативнішим та відносно дешевим способом відновлення природних комплексів річкових долин, та покращання їх водності, якості води у руслах можна вважати фітомеліорацію. Особливо, це важливо для водоохоронних зон та прибережних захисних смуг малих річок. *Фітомеліорацію* можна визначити як комплекс заходів з покращання умов природного середовища шляхом культивування або підтримання природних рослинних угруповань.

Фітомеліоративні заходи в річкових заплавах можуть бути вкрай різноманітними. Враховуючи конкретні особливості та потреби кожної річки, доступні ділянки заплави, фіто меліоративні роботи виконуються в широкому діапазоні: від берегоукріплення окремими деревами чи чагарниками, до створення лісосмуг, залуження чи посадок лісонасаджень на значних площах. Конкретні плани фітомеліорації бажано розробляти і втілювати на рівні МОВ, територіальних громад, з обов'язковим залученням фахівців.

³³ - Хімко Р.В, Мережко О.І, Бабко Р.В. *Малі річки: дослідження, охорона, відновлення*. – К: Інститут екології (ІНЕКО/НЕЦУ), 2003 р. – 378 с.

Фітомеліорація має бути спрямована на формування рослинних угруповань, які найкраще виконують берегоукріплюючу та водорегулюючу функції.

1.3.3.8. Заповідання та збереження екосистемних послуг екосистем малих річок

Водні об'єкти, віднесені у встановленому законодавством порядку до територій та об'єктів природно-заповідного фонду, охороняються та використовуються відповідно до вимог, встановлених ЗУ «Про природно-заповідний фонд України». На водних об'єктах, віднесених до природно-заповідного фонду, забороняється здійснення будь-якої діяльності, що суперечить їх цільовому призначенню.

Зменшення антропогенного навантаження на екосистеми малих річок та ландшафти річкових систем має призводити до покращання природної водності річок та сприяти збереженню екосистемних послуг. *Екосистемні послуги* – це численні та різноманітні вигоди, які людина отримує безкоштовно з довкілля і функціонуючих екосистем, та які можна виміряти в економічному сенсі. Поняття екосистемні послуги висвітлюється в різних документах ФАО, ЄЕК ООН, ПРООН, а також – в Цілях сталого розвитку.

Наприклад, за оцінками фахівців ОБСЄ, вартість екосистемних послуг, які надають лише водно-болотні угіддя (ВБУ) Нижнього Дністра на території Республіки Молдова, оцінюються у щорічному вимірі у 10,2 млн. Євро, а на території України – у 29,0 млн. Євро. Навіть невелика частка цих коштів, ефективно використана для економіки регіону, могла б значно покращити добробут місцевого населення та сприяти поліпшенню екологічної ситуації на Нижньому Дністрі³⁴.

Рис. 21. Спектр екосистемних послуг (джерело – сайт Дністровської басейнової комісії).

1.3.3.9. Зменшення безповоротного водоспоживання

Оскільки безповоротне водокористування це, в основному, випаровування (природне або ініційоване людиною), варто прагнути його зменшення або, принаймні оптимізації, шляхом застосування альтернативних технологій водокористування.

³⁴ - <https://dniester-commission.com/novosti/ezhegodno-vbu-nizhnego-dnestra-predostavlyayut-ekologicheskie-uslugi-na-39-mln-evro/>

1.3.4. Перелік основних заінтересованих сторін екополітики

Середовище, в якому формується певна політика, його поле, створюється заінтересованими сторонами. Кожна така сторона впливає на політику, а політика впливає на неї. У цьому середовищі вже давно склалася ситуація, коли ті, хто має можливості та ресурси вирішувати проблеми, не мають належного зв'язку з тими, кого ці проблеми безпосередньо стосуються. У даному контексті басейнові ради є такими органами басейнового управління, які повинні мати вплив на формування, власне, екологічної політики на території басейну річки.

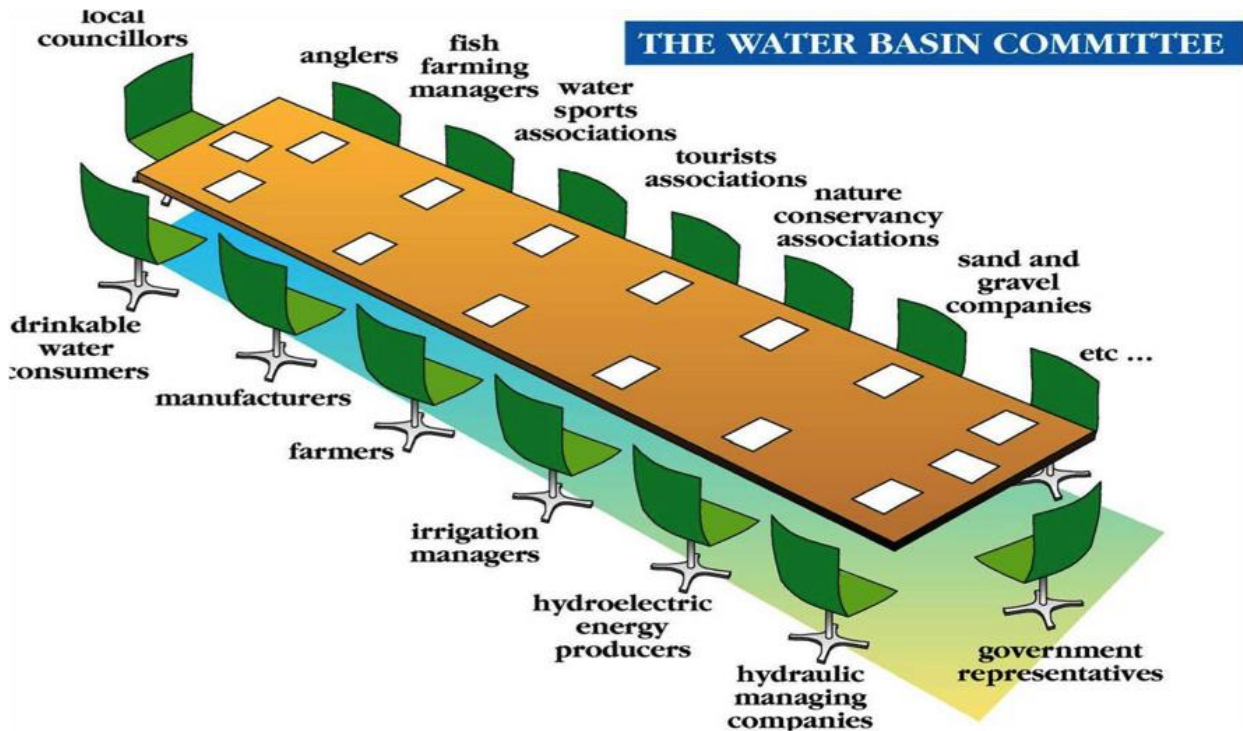

Рис. 22. Хто має приймати рішення з питань ІУВР.

Основними заінтересованими сторонами є:

1. *Органи державної влади різних рівнів, органи місцевого самоврядування*, які, власне, приймають ті чи інші рішення у вигляді різноманітних нормативно-правових документів, а також, мають "де-юре" пряму і персональну відповідальність за можливі позитивні чи негативні наслідки цих рішень (призначені посадовці, які відповідають у виконавчих органах влади за розв'язання відповідних проблем). В умовах повсюдної корупції і монополізації, як правило, є не самостійними.

У діяльності ОДВ різних рівнів і ОМС спостерігаються системні протиріччя між намаганнями виконувати численні міжнародні природоохоронні зобов'язання України, особливо у світлі підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, та бажанням захищати інтереси ФПГ або чийсь приватні інтереси. Як правило, такі протиріччя вирішуються на користь останніх і не узгоджуються з міжнародними та національними вимогами, не відповідають реальним викликам екополітики. Часто ОДВ та ОМС діють на користь вказівкам з боку ФПГ або системно протистоять міжнародним вимогам, чи саботують їх.

2. *Керівники та управлінці крупних фінансово-промислових груп (ФПГ), олігархічних кланів національного або регіонального рівня*, які "де-юре" прямого відношення до

прийняття рішень у сфері екополітики не мають, але в реальності через застосування економічних механізмів, корупційні дії або через засоби соціального характеру (вплив на громади) на ті чи інші рішення здійснюють найбільший вплив – є найбільш впливовою й найменш відповідальною заінтересованою стороною. Їх діяльність скеровується метою отримання максимально можливого тимчасового прибутку, незалежно від законодавства, умов, прогнозів, ризиків та викликів. Саме вони визначають основні тенденції розвитку країни, згідно зі своїм баченням, яке мало співвідноситься із науково виваженими обґрунтуваннями. На підкріплення своїх стратегій мають впливовий інститут різноманітних експертів і радників.

3. *Політичні організації*. В Україні фінансуються ФПГ, фактично, є їх проектами (а не, як декларується, ідеологічними структурами). Створюють певний вплив на екополітику, суспільну ситуацію, згідно замовлень ФПГ, та реалізують політику ФПГ на всіх рівнях. Як правило, цю сторону цікавить не думка громадян чи цілі екополітики, а перемога на чергових виборах.

4. *Малий та середній бізнес*. Оскільки діяльність цього сектору цілком залежить від ФПГ, ОДВ, несприятливої фіскальної політики та загальної політичної ситуації в країні, реальної впливовості на екополітику в них немає. В залежності від наявних умов ведення бізнесу, одні бізнесові інституції готові підтримати принципи екополітики, інші – ні.

5. *Громадські природоохоронні організації та рухи*. Внаслідок процесів, які відбувалися державі та в громадському природоохоронному середовищі впродовж останнього десятиріччя, на формування та належну реалізацію екополітики неурядові природоохоронні організації (екоНУО) реального впливу, переважно, не мали. ЕкоНУО на сьогодні знаходяться в пригніченому стані.

6. *Наукові організації та установи*. Також не мають реального впливу на екополітику. В умовах системної кризи НАН України, НААУ та інших наукових і науково-освітніх утворень виступають, часто, як псевдо-інструмент наукової підтримки рішень керівництва ФПГ та уряду (шляхом підготовки "потрібних" наукових експертиз для підтримки певних рішень, моніторингової діяльності на користь ФПГ і т.ін.). Однак, якщо одних науковців можна віднести до групи сприяння потрібним рішенням, то інші, незалежні, фактично, входять до "груп протесту".

7. *Місцеві громади (населення)*. Як правило, підтримують ініціативи щодо реалізації прав на власне (місцеве) природокористування, на протигагу зовнішнім інвестиційним проектам. Однак, інша частина місцевих громад, навпаки, підтримує зовнішні інвестиції, і не збирається займатися власним регіональним розвитком самостійно, на базі рішень власних громад, а не вказівок і порад від зовнішніх інвесторів чи ФПГ. Через низьку поінформованість, відсутність волі або через матеріальну зацікавленість на формування і реалізацію екополітики реального впливу не мають.

8. *Засоби масової інформації*. Оскільки, всі центральні і більшість регіональних ЗМІ залежні від ФПГ, політичних утворень тощо, реально впливати на екополітику вони не можуть. У своїй діяльності керуються редакційною політикою, продиктованою тими ФПГ, які їх фінансують.

9. *Проекти міжнародної технічної допомоги*. Очевидно, проекти міжнародної технічної допомоги Україні не можна напряму вважати заінтересованою стороною. Скоріше, це процес підтримки державної екологічної політики, який був особливо важливий в умовах фінансового дефіциту 2011-2015 років.

Згідно опитування експертів, сторони, які зазнають найбільшого впливу від неналежного стану довкілля, неналежного формування та реалізації екополітики, мають найменшу впливовість на прийняття рішень. У той же час сторони, які мають чи потенційно можуть

мати найпотужніший вплив на процеси екополітики, зазнають найменшого впливу від існуючих екопроблем³⁵.

Для забезпечення позитивних результатів спільної діяльності усі заінтересовані сторони, які входять до певного органу, мають діяти на засадах партнерства.

Партнерство – це об'єднання зусиль сторін для більш ефективного, ніж окремо, досягнення спільної цілі. Ефективне партнерство має бути забезпечене необхідними умовами та здійснюватись за певними правилами та процедурами, які встановлюють ролі, обов'язки та права партнерів³⁶. Необхідними умовами партнерства є наявність у сторін спільних консолідованих цілей, наявність розуміння (окремого та спільного у сторін) ролі кожної сторони у процесі, наявність усвідомленого бажання сторін досягати спільної мети, паритетність участі сторін, рівний доступ до інформації та прийняття рішень і наявність для цього відповідних механізмів, відкритість та прозорість у діяльності сторін з питань, що потребують спільних рішень та спільних дій, наявність у кожної з сторін погоджених позицій і пропозицій з партнерства, наявність погоджених всіма сторонами планів спільних дій, розуміння в них ролі і відповідальності кожної з сторін.

1.3.5. Водокористувачі

Згідно зі ст. 42 ВКУ, водокористувачі в Україні це є підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Водокористувачі можуть бути первинними і вторинними. Первинні водокористувачі – це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води. Вторинні водокористувачі (абоненти) – це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їхні системи на підставі договору про водопостачання (поставку води) та/або про водовідведення без отримання дозволу на спеціальне водокористування.

Вторинні водокористувачі здійснюють скидання стічних вод у водні об'єкти на підставі дозволів на спеціальне водокористування.

Забір та використання води із каналів, водогонів (водопроводів) між басейнового та внутрішньо басейнового перерозподілу водних ресурсів здійснюються на підставі дозволу на спеціальне водокористування та договору про водопостачання (поставку води), укладеного з підприємствами та організаціями, які забезпечують перекидання води у маловодні регіони. Перелік підприємств та організацій, які забезпечують перекидання води у маловодні регіони, затверджується КМУ.

1.3.6. Додаткові терміни та визначення

Громадськість – соціально-активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільному житті країни, громади. Для громадськості характерні: потреба у спілкуванні; орієнтація на колективну діяльність; пріоритет громадських інтересів над індивідуальними, активне вираження своєї суспільної позиції тощо. Важливою сферою діяльності громадськості є її участь у державно-правових заходах, в управлінні справами місцевої громади.

³⁵ - Щорічна доповідь НУО «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2015 рік. – Київ, ФОП Клименко, 2016. – 36 с.

³⁶ - Громадське лобювання першочергових рішень влади для підвищення ефективності екологічної політики. – К.: ВЕГО МАМА-86, 2007 р. – 180 с.

Громадянське суспільство – це сфера і тип взаємодії, певна модель соціальної організації, а, отже, цей термін необхідно вживати на означення структурно визначеної, інституалізованої підсистеми суспільства (А.Колодій).

Сукупність інституцій, члени яких головним чином беруть участь в складній системі недержавної діяльності.

Організації громадянського суспільства (ОГС) – об'єднання громадян, які створенні в установленому законом порядку за їх власною ініціативою на основі спільних потреб та інтересів задля реалізації довгострокових цілей стосовно своїх немайнових прав та громадянських свобод без мети одержання прибутку. Такі організації не підлягають безпосередньому управлінню з боку держави. В цьому ж значенні можуть вживатися й такі терміни: «інституції громадянського суспільства», «неурядові організації», «організації «третього сектору».

Організації громадянського суспільства можуть набувати різноманітних організаційно-правових форм, але при цьому: 1) бути легітимно визнані з боку держави; 2) бути самоврядними; 3) не мати за мету отримання прибутку для подальшого його розподілу між учасниками; 4) мати певну структуру; 5) мати визначені внутрішні процедури та правила управління, спільної діяльності, що визнаються усіма учасниками організації.

Публічна (місцева) політика – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована дія/без дія влади, здійснювана нею безпосередньо чи опосередковано щодо певної суспільної проблеми або їхньої сукупності і яка впливає на життя суспільства.

Рішення (Decision)— акт чи процес вирішення; визначення щодо питання або неясності шляхом ухвалення рішення.

Прийняття управлінського рішення – процес вироблення раціонального варіанту вирішення проблеми чи завдання через формування загальної логічної послідовності дій та процесів (виявлення проблеми і накопичення інформації, їх аналіз, формування обмежень і критеріїв для оцінки рішень, розробка варіантів рішень (альтернатив), вибір одного з них), результатом яких є досягнення конкретної цілі на основі перетворення вихідної інформації.

Виділяють такі основні блоки процесу ПУР:

- 1) виникнення ситуації, яка вимагає прийняття рішення;
- 2) підготовка необхідної інформації;
- 3) підготовка та оптимізація майбутнього рішення;
- 4) прийняття (вибір) рішення;
- 5) організація виконання прийнятого рішення.

Процес прийняття управлінського рішення – закономірні етапи вироблення рішень, які складаються із послідовних операцій і процесів, між якими існують прямі та зворотні зв'язки:

- 1) ідентифікація і визначення проблеми;
- 2) підготовка необхідної інформації;
- 3) генерування альтернативних варіантів розв'язання проблеми;
- 4) визначення критеріїв;
- 5) аналіз можливих наслідків;
- 6) прийняття (вибір) рішення;

- 7) доведення управлінських рішень до виконавців;
- 8) організація виконання рішень;
- 9) контроль;
- 10) оцінка рішення та отриманих результатів.

Управлінське рішення – акт цілеспрямованого впливу на об'єкт управління, що характеризує конкретну управлінську ситуацію, підготовлений на основі варіантного аналізу і прийнятої у встановленому порядку оцінки, що має директивне значення, який містить постановку цілей і обґрунтування засобів їх реалізації та організовує практичну діяльність суб'єктів і об'єктів управління, спрямовану на досягнення вказаних цілей;

- результат системної діяльності людей і продукт когнітивної (опосередкованої пізнавальними факторами) емоційної, вольової, мотиваційної природи — синтезу психічних процесів, які мають вихідну регулятивну спрямованість;
- вольовий акт особи, що його приймає, оформлений у вигляді правового акта (нормативного чи індивідуального)

Групи інтересів (Interest Groups) – усі ті, хто перебуває поза владою і має якийсь інтерес щодо рішення, що ухвалюється. Переважно це інституційовані групи, які не тільки зацікавлені, але і мають важелі впливу на розвиток ситуації.

Стейкхолдери (Stakeholders) – усі ті, хто має стосунок до вирішення питань прийняття рішень (у владі та поза владою) та чий позиції варто брати до уваги, тому що вони можуть вплинути на процес ухвалення та впровадження рішень.

Заінтересовані сторони – люди, організації, стан яких може змінитися внаслідок ухвалення певного рішення та чий досвід та позицію необхідно враховувати при ухваленні рішення.

1.3.7. Інститути громадянського суспільства

В Україні до *інститутів громадянського суспільства* (ІГС) відносять.³⁷

- ✓ громадські організації,
- ✓ релігійні організації,
- ✓ благодійні організації,
- ✓ професійні спілки,
- ✓ об'єднання професійних спілок,
- ✓ творчі спілки,
- ✓ асоціації,
- ✓ організації роботодавців,
- ✓ недержавні засоби масової інформації,
- ✓ інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства України

Інститути громадянського суспільства досить часто позначають таким терміном як громадськість, але ототожнювати їх не варто, оскільки громадськість є ширшим терміном, ніж термін інститути громадянського суспільства.³⁸

³⁷ - Нестерович В.Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики– Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014– с. 38–40.

³⁸ - Постанова КМУ від №996 Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики

1.3.8. Інститути громадянського суспільства, мережі громадських об'єднань та громадянські ініціативи на захист річки Дністер та малих річок її басейну

В басейні річки Дністер, як в Україні, так і в Республіці Молдова, починаючи ще з кінця 1990-х – початку 2000-х років, існує і працює на захист Дністра низка ІГС.

1.3.8.1. Міжнародна асоціація хранителів річки Дністер «Есо-TIRAS»

Міжнародна екологічна асоціація хранителів річки Дністер «Есо-TIRAS» створена громадськими природоохоронними організаціями басейну р. Дністер, які працюють в Республіці Молдова, включаючи Придністров'я, та Україні, щоб допомогти державним структурам двох країн та населенню басейну у процесах сталого управління, використовуючи комплексний підхід до управління річковим басейном. На теперішній час об'єднує 51 членських НУО.

Загальні цілі та завдання:

1. Участь у плануванні діяльності в басейні. Планування повинно врівноважувати всі потреби користувачів у водних ресурсах в даний час і в довгостроковій перспективі і повинно включати просторові зміни. Життєвим потребам людини та екосистемам потрібно приділяти особливу увагу.
2. Участь у прийнятті рішень. Місцеве розширення прав і можливостей, участь громадськості та зацікавлених сторін у прийнятті рішень зміцнить управління річковими басейнами.
3. Участь у формуванні управління попитом. Управління попитом повинно бути частиною сталого управління водними ресурсами.
4. Нагляд за відповідністю. Необхідно розробити моніторинг відповідності та оцінку зобов'язань у рамках річкових угод чи домовленостей.
5. Розвиток людських та фінансових можливостей. Довгостроковий розвиток достатнього людського та фінансового потенціалу є необхідністю для збереження річок басейну.

1.3.8.2. Асоціація НУО Українська річкова мережа (УРМ)

Українська річкова мережа – добровільне об'єднання громадян, неурядових організацій (НУО) та місцевих громад.

Мета – сприяти поліпшенню екологічного стану річок, а також позитивним змінам в екологічній політиці України у галузі охорони і збереження річок.

Завдання:

- ✓ об'єднати зусилля неурядових організацій навколо проблем врятування малих річок;
- ✓ вчитися жити у злагоді з природою;
- ✓ сприяти налагодженню інформаційного обміну між НУО;
- ✓ сприяти участі громадськості у виробленні та реалізації екологічної політики в Україні;
- ✓ вести широку еколого-освітню та виховну діяльність;
- ✓ сприяти проведенню акцій, кампаній щодо поліпшення екологічного стану річок;
- ✓ сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері охорони природи.

17-19 листопада 2000 р. у Києві відбувся загальнонаціональний семінар "Участь громадськості у збереженні малих річок України", організований Чорноморською програмою "Ветландс Інтернешнл" та Національним екологічним центром України (НЕЦУ), який став установчим для УРМ НУО. На семінарі було прийнято установчі документи УРМ – Декларацію про заснування, Положення про діяльність, а також Концепцію діяльності УРМ НУО зі збереження та відновлення річок, яку попередньо було схвалено на засіданні Громадської Ради при Мінекобезпеки України, 22 вересня 1999 року.

У червні 2004 року на 4-й Робочій зустрічі УРМ було створено Дністровську басейнову робочу групу УРМ, куди увійшли понад 40 НУО, які існували та працювали в басейні річки Дністер. Робоча група працює і понині.

1.3.8.3. Громадянські ініціативи (підтримуються у соцмережі Facebook):

- ✓ Врятуй Дністер від ГЕС!;
- ✓ Річки SOS!;
- ✓ Збережемо річки України;
- ✓ Есо-TIRAS тощо.

Учасники – народні депутати, депутати місцевого рівня, мери міст, науковці, представники адміністрацій, ІГС, журналісти, окремі активісти.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК З УПРАВЛІННЯ ГІДРОГРАФІЧНИМИ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ ВОДОТОКІВ

2.1. ПРО БАСЕЙНОВІ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

В Україні останніми роками продовжується реформування системи управління водними ресурсами, у відповідності до нових викликів, продиктованих новими міжнародними зобов'язаннями, в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та ВРД ЄС.

Наразі в Україні, у якості територіальних органів Держводагентства України як уповноваженого центрального органу виконавчої влади, діють 12 басейнових та суббасейнових управлінь водних ресурсів, замість існуючої раніше системи басейнових, а також обласних управлінь водних ресурсів, які мали, власне, подвійне підпорядкування (обласна адміністрація та Держводагентство України).

Нові басейнові управління водних ресурсів утворюються відповідними наказами Держводагентства України. Так само, затверджуються Положення про діяльність басейнових управлінь.

Зокрема, у 2018 році було ліквідовано Дністровсько-Прутське басейнове управління водних ресурсів, і створене Дністровське басейнове управління водних ресурсів. Наказом Держводагентства України №794 від 19.10.2018 року було затверджено нову редакцію Положення про Дністровське басейнове управління водних ресурсів.

2.2. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДНІСТРОВСЬКЕ БАСЕЙНОВЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ (НОВА РЕДАКЦІЯ, 2018)

1. Дністровське басейнове управління водних ресурсів (далі – Управління) є бюджетною неприбутковою організацією, яка належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів – Державного агентства водних ресурсів України (далі – Держводагентство).

2. Управління у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, що мають міжгалузеве значення, рішеннями обласної та місцевих державних адміністрацій, наказами, рішеннями колегії та іншими нормативними документами і актами Держводагентства та цим Положенням.

3. Основними завданнями Управління є:

- 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів у межах району річкового басейну Дністра;
- 2) спрямування та координація діяльності організацій, що належать до сфери управління Держводагентства, з питань управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів у межах району річкового басейну Дністра;
- 3) забезпечення реалізації державної політики у сфері водного господарства та гідротехнічної меліорації земель у межах Івано-Франківської області.

4. Управління відповідно до покладених на нього завдань:

4.1. У межах району річкового басейну Дністра:

- 1) вносить пропозиції Держводагентству, органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування щодо розробки державних цільових і регіональних програм з питань управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 2) розробляє план управління річковим басейном Дністра;
- 3) за координацією Держводагентства утворює та організовує роботу басейнової ради річки Дністер;
- 4) координує роботу Регіонального офісу водних ресурсів у Хмельницькій області та Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області у частині впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом;
- 5) надає пропозиції Держводагентству щодо режиму роботи Дністровського водосховища;
- 6) узагальнює результати моніторингу якості вод у контрольних створах у районах основних водозаборів комплексного призначення, водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання;
- 7) проводить аналіз якості поверхневих вод та сповіщає органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування, організовує розроблення оперативних та довгострокових прогнозів зміни екологічного стану водних об'єктів, а також надає результати Держводагентству;
- 8) розробляє водогосподарські баланси, бере участь у вирішенні питань, пов'язаних із міжбасейновим, міждержавним розподілом стоку річок і використанням прикордонних вод;

- 9) узагальнює та аналізує дані про водогосподарську і гідрологічну обстановку та надає оперативну інформацію Держводагентству;
- 10) координує здійснення заходів щодо екологічного оздоровлення поверхневих вод;
- 11) забезпечує у межах компетенції контроль за дотриманням встановлених режимів роботи водосховищ, водогосподарських систем і каналів;
- 12) узагальнює та аналізує результати державного обліку використання водних ресурсів та надає пропозиції Держводагентству щодо наповнення державного водного кадастру за розділами «Поверхневі водні об'єкти» і «Водокористування»;
- 13) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж у сфері розвитку водного господарства і гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 14) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у сфері розвитку водного господарства і гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, а також проводить заходи з популяризації екологічних знань, дбайливого ставлення до водних ресурсів, забезпечує відкритість діяльності шляхом взаємодії зі ЗМІ та використання засобів поширення інформації;

4.2. У межах Івано-Франківської області:

- 1) бере участь у виконанні державних цільових програм з питань водного господарства, гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів та здійсненні заходів, пов'язаних із запобіганням шкідливій дії вод і ліквідацією її наслідків, включаючи протипаводковий захист сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь;
- 2) бере участь у забезпеченні задоволення потреб населення і галузей економіки у водних ресурсах;
- 3) організовує виконання робіт, пов'язаних з мінімізацією наслідків шкідливої дії вод, зокрема шляхом забезпечення захисту від підтоплення, протипаводкового і протиповеневого захисту сільськогосподарських угідь, а також сільських населених пунктів;
- 4) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, разом з іншими органами виконавчої влади заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, зменшення руйнівних наслідків повеней, забезпечення безаварійного пропуску паводкових вод та льодоходу;
- 5) забезпечує роботу функціональної підсистеми протипаводкових заходів Єдиної системи цивільного захисту;
- 6) здійснює моніторинг підтоплення сільських та селищних населених пунктів;
- 7) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать йому на правах оперативного управління;
- 8) розробляє пропозиції щодо визначення пріоритетів розвитку водного господарства;
- 9) вносить пропозиції Держводагентству, органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування щодо розробки державних цільових і регіональних програм з питань водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, а також гідротехнічної меліорації земель та експлуатації об'єктів державного водогосподарського комплексу, у тому числі міжгосподарських меліоративних систем;

- 10) взаємодіє з басейновими радами річок Прут та Сірет;
- 11) взаємодіє з БУВР Пруту та Сірету в частині розроблення плану управління річковим басейном Дністра;
- 12) розробляє довгострокові прогнози та пропозиції щодо основних напрямів розвитку гідротехнічної меліорації земель та використання меліорованих угідь;
- 13) здійснює координацію і контроль за діяльністю підпорядкованих організацій, у частині перерозподілу (перекидання) водних ресурсів для забезпечення їх балансу у межах зони діяльності шляхом переміщення води державними меліоративними системами відкритого (штучно створені водні об'єкти) та закритого типу (водогони, трубопроводи) та надання доступу до них первинним водокористувачам;
- 14) надає пропозиції Держводагентству щодо затвердження правил експлуатації меліоративних систем, встановлює режими експлуатації загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, здійснює контроль за їх дотримання;
- 15) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства щодо можливості видачі дозволів на спеціальне водокористування (проекти дозволів або відмов);
- 16) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства щодо погодження нормативів водопостачання;
- 17) розробляє режими роботи водосховищ, ставків, водогосподарських систем і каналів та орендованих водних об'єктів і надає пропозиції територіальному органу Держводагентства стосовно їх встановлення;
- 18) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства стосовно погодження договорів оренди водних об'єктів;
- 19) розглядає і надає пропозиції Держводагентству та його територіальному органу стосовно погодження проектів на проведення робіт на землях водного фонду;
- 20) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства стосовно погодження меж зон санітарної охорони водних об'єктів та проектів встановлення розмірів смуг відведення та режиму користування ними;
- 21) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства стосовно створення на річках та у їх басейнах водойм та водопідпірних стінок;
- 22) розглядає та надає пропозиції територіальному органу Держводагентства стосовно документації із землеустрою у випадках та порядку, визначених Земельним кодексом України та Законом України «Про землеустрій», щодо відповідності зазначеної документації водному законодавству;
- 23) надає пропозиції Держводагентству щодо затвердження правил експлуатації водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів;
- 24) забезпечує у межах компетенції контроль за дотриманням встановлених режимів роботи водосховищ, водогосподарських систем і каналів;
- 25) здійснює інвентаризацію та паспортизацію загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем;
- 26) здійснює заходи щодо екологічного оздоровлення поверхневих вод;
- 27) забезпечує функціонування системи державного моніторингу довкілля у частині проведення радіологічних і гідрохімічних спостережень на водних об'єктах комплексного призначення, транскордонних водотоках, водогосподарських системах міжгалузевого і сільськогосподарського водопостачання;

- 28) проводить моніторинг якості вод у контрольних створах у районах основних водозаборів комплексного призначення, водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання;
- 29) проводить кризовий моніторинг водних об'єктів;
- 30) здійснює діяльність, пов'язану з придбанням, зберіганням, використанням прекурсорів при виконанні інструментальних лабораторних робіт при проведенні моніторингу довкілля, згідно з чинним законодавством;
- 31) проводить моніторинг меліоративного стану осушуваних земель, а також ґрунтів у зонах впливу меліоративних систем;
- 32) проводить аналіз якості поверхневих вод та сповіщає органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування, організовує розроблення оперативних та довгострокових прогнозів зміни екологічного стану водних об'єктів і меліорованих земель;
- 33) веде державний облік водокористування та надає пропозиції Держводагентству щодо наповнення державного водного кадастру за розділами «Поверхневі водні об'єкти» і «Водокористування»;
- 34) приймає звіти про використання води за формою № 2 ТП-водгосп (річна), перевіряє їх достовірність та узагальнює результати державного обліку використання водних ресурсів;
- 35) організовує роботу, пов'язану із забезпеченням єдності та необхідної точності вимірювань, підвищенням рівня метрологічного забезпечення відповідно до вимог нормативних документів з метрологічної діяльності;
- 36) організовує ведення первинного обліку забраної та перекачаної води насосними станціями, водорозподілу між державними міжгосподарськими меліоративними системами;
- 37) визначає існуючий та перспективний потенціал енерговикористання і енергозбереження, впровадження першочергових та перспективних енергозберігаючих заходів;
- 38) розглядає та погоджує технічні умови для проектування будівництва та реконструкції меліоративних систем;
- 39) розглядає проектно-кошторисну документацію на будівництво (реконструкцію) окремих об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем;
- 40) забезпечує проектування, будівництво і реконструкцію водогосподарських об'єктів, меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, водогосподарських об'єктів багатоцільового використання;
- 41) подає Держводагентству пропозиції щодо розроблення, перегляду і затвердження нормативної документації з проектування, будівництва та експлуатації водогосподарських об'єктів і меліоративних систем;
- 42) виконує функції замовника на проектування, будівництво і реконструкцію природоохоронних та інших об'єктів інженерної інфраструктури; 43) забезпечує експлуатацію державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських осушувальних систем, проведення планово-запобіжних ремонтів меліоративних систем і споруд, а також здійснює ремонт внутрішньогосподарської меліоративної мережі та її гідротехнічних споруд на договірних засадах;
- 44) забезпечує проведення робіт із запобігання пошкодженню та аваріям на гідротехнічних спорудах загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, а також з ліквідації наслідків аварій на них;

- 45) розробляє заходи щодо забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою;
- 46) забезпечує проведення моніторингу технічного стану меліоративних систем та гідротехнічних споруд, що належать водогосподарським організаціям на правах оперативного управління;
- 47) узагальнює та аналізує дані про водогосподарську і гідрологічну обстановку та надає оперативну інформацію Держводагентству;
- 48) готує пропозиції Держводагентству щодо паспортизації малих річок;
- 49) здійснює міжнародне співробітництво у галузі використання і охорони прикордонних поверхневих вод;
- 50) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж у сфері розвитку водного господарства і меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 51) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у сфері розвитку водного господарства і гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, а також проводить заходи з популяризації екологічних знань, дбайливого ставлення до водних ресурсів, забезпечує відкритість діяльності шляхом взаємодії зі ЗМІ та використання засобів поширення інформації;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом.

5. Управління з метою організації своєї діяльності:

- 1) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в Управлінні та підпорядкованих йому організаціях;
- 2) організовує планово-фінансову роботу, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;
- 3) забезпечує цільове та ефективне використанням бюджетних коштів;
- 4) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Управління, формує в установленому порядку кадровий резерв, організовує та координує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників апарату та підпорядкований йому організацій, у сфері розвитку водного господарства і гідротехнічної меліорації, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 5) забезпечує виконання вимог Закону України «Про охорону праці»;
- 6) розглядає в межах повноважень звернення громадян з питань, пов'язаних з його діяльністю, та підпорядкованих йому організацій;
- 7) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів в апараті Управління відповідно до встановлених правил;
- 8) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави.

6. Управління для виконання покладених на нього завдань має право:

- 1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників місцевих органів виконавчої влади, органів

місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

2) отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до сфери його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

5) надавати платні послуги на замовлення юридичних і фізичних осіб на підставі господарсько- та цивільно-правових договорів. Використовувати отримані доходи виключно для здійснення видатків на покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням таких послуг, своє утримання, а також видатків на інші напрями для реалізації цілей і завдань, передбачених цим Положенням.

7. Управління здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку підпорядковані йому організації.

8. Управління у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, територіальними органами Держводагентства, ДСНС, інших центральних органів виконавчої влади, правоохоронними органами, водогосподарськими організаціями та підприємствами і установами, які належать до сфери управління Держводагентства, басейною радою, іншими організаціями, підприємствами і установами.

9. Управління у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди та Держводагентства видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

10. Управління очолює керівник (начальник), який призначається на посаду і звільняється з посади Головою Держводагентства шляхом укладення та розірвання з ним контракту за погодженням з місцевою державною адміністрацією.

Керівник Управління може мати заступників, яких призначає та звільняє з посад за погодженням з Держводагентством.

11. Керівник Управління:

1) очолює Управління, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Управління у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями;

2) забезпечує виконання Управлінням актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів та доручень Держводагентства;

3) вносить на розгляд Голові Держводагентства пропозиції щодо пріоритетів роботи Управління і шляхів покладених на нього завдань;

4) звітує перед Головою Держводагентства про виконання покладених на Управління завдань;

5) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

- 6) вносить пропозиції Голові Держводагентства щодо призначення на посади та звільнення з посад начальників підпорядкованих організацій шляхом укладання та розірвання з ними контрактів за погодженням із місцевою державною адміністрацією;
- 7) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Управління;
- 8) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Управління;
- 9) приймає рішення про заохочення, накладання дисциплінарних стягнень на працівників апарату та відокремлених структурних підрозділів Управління;
- 10) подає пропозиції до Держводагентства щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників підпорядкованих йому організацій;
- 11) затверджує штатні розписи та кошториси підпорядкованих організацій;
- 12) дає у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання працівниками Управління та його підпорядкованих організацій доручення;
- 13) здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

12. Для узгодженого вирішення питань, що належать до компетенції Управління, утворюється колегія у складі начальника (голови колегії) та заступників начальника Управління. У разі потреби до складу колегії Управління можуть входити керівники підпорядкованих організацій, а також у встановленому порядку інші особи. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Управління.

Для проведення фахових консультацій з питань основної діяльності у Управлінні можуть утворюватись постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються начальником Управління.

13. Управління утримується за рахунок коштів Державного бюджету України.

Штатний розпис та кошторис доходів і видатків на утримання Управління затверджує Голова Держводагентства.

Майно Управління складається з майна, переданого йому Держводагентством на праві оперативного управління, коштів Державного бюджету, інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

14. Розподіл отриманих доходів або їх частини серед працівників Управління (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших, пов'язаних з ними осіб, забороняється.

15. Держводагентство через Управління здійснює управління, координацію та контроль за фінансово-господарською діяльністю з питань реалізації державної політики у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів і гідротехнічної меліорації земель таких організацій:

- ☐ Галицьке міжрайонне управління водного господарства;
- ☐ Івано-Франківське міжрайонне управління водного господарства;
- ☐ Коломийське міжрайонне управління водного господарства.

16. Держводагентство через Управління здійснює координацію та контроль за діяльністю з питань реалізації державної політики у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів

водогосподарських організацій, що розташовані у межах району річкового басейну Дністра.

17. Управління є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, самостійний та зведений баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Повна назва: Дністровське басейнове управління водних ресурсів.

Скорочена назва: Дністровське БУВР.

Юридична адреса: 76014, м. Івано-Франківськ, вул. Академіка Сахарова, 23 А.

2.3. БАСЕЙНОВІ РАДИ

Відповідно до статей 13-3 та 15 Водного кодексу України (ВКУ), з метою врахування інтересів усіх заінтересованих сторін щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах річкових басейнів при впровадженні інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом, на основі принципів Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року, Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики та з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними, створюються відповідні басейнові ради.

Згідно зі ст. 13-3 ВКУ, «Басейнова рада – це консультативно-дорадчий орган у межах території річкового басейну, утворений при центральному органі виконавчої влади (ЦОВВ), що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними.

Басейнова рада утворюється ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, для вироблення пропозицій та забезпечення узгодження інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну.

Рішення басейнових рад враховуються під час розроблення і виконання плану управління річковим басейном (ПУРБ), реалізації заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

До складу басейнових рад входять представники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших заінтересованих організацій, установ, підприємств та представників громадськості.

Типове положення про басейнові ради затверджується ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.»

Наказом Мінприроди України №23 від 26.01.2018 було затверджено Типове положення про басейнові ради. Наказом Держводагентства України №565 від 31.07.2018 року власне було оголошено початок формування басейнових рад в Україні.

Слід згадати, що інститут басейнових рад існував в Україні і раніше (2007-2014 рр.), але згодом був ліквідований, з метою реорганізації.

Станом на перше півріччя 2019 року в Україні, для басейнів річок, а також деяких суббасейнів, було створено 13 басейнових рад за оновленими вимогами.

Басейнова рада у своїй діяльності керується Конституцією України, Водним кодексом України, міжнародними договорами України, законами та іншими нормативно-правовими актами України.

Басейнові ради утворюються Держводагентством України і є консультативно-дорадчим органом у межах території річкового басейну.

Положення про кожну басейнову раду розробляється басейновою радою на основі Типового положення та затверджується Держводагентством України.

Згідно з Типовим положенням, основними завданнями басейнової ради є:

- ✓ вироблення пропозицій та забезпечення узгодження інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну;
- ✓ сприяння забезпеченню інтегрованого управління водними ресурсами (ІУВР) у межах території річкового басейну;
- ✓ забезпечення узгодження інтересів та координації дій заінтересованих сторін щодо управління водними ресурсами (УВР) на території річкового басейну;
- ✓ сприяння співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, міжнародних організацій та експертів (за згодою) у забезпеченні досягнення «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, «доброго» хімічного та кількісного стану масивів підземних вод, а також «доброго» екологічного потенціалу штучних та істотно змінених масивів поверхневих вод у межах території річкового басейну;
- ✓ надання пропозицій до проекту плану управління річковим басейном (ПУРБ);
- ✓ сприяння виконанню ПУРБ, державних, цільових, галузевих, міждержавних, регіональних і місцевих екологічних програм і проектів, що стосуються річкового басейну;
- ✓ сприяння розробленню та реалізації програм і проектів технічної допомоги, залученню інвестицій для виконання заходів, спрямованих на покращення екологічного стану річкового басейну;
- ✓ оцінка виконання плану управління річковим басейном.
- ✓ Басейнова рада відповідно до покладених на неї завдань:
- ✓ розглядає та схвалює проект плану управління річковим басейном;
- ✓ бере участь у заходах з реалізації ПУРБ;
- ✓ сприяє впровадженню ефективних економічних механізмів забезпечення реалізації ПУРБ;
- ✓ готує пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів ПУРБ;
- ✓ розглядає та схвалює річні звіти про виконання ПУРБ;
- ✓ сприяє здійсненню узгоджених дій для покращення екологічного стану річкового басейну;
- ✓ організовує взаємодію з питань, пов'язаних зі збором, регулярним обміном і поширенням екологічної, в тому числі водогосподарської, інформації у річковому басейні;

- ✓ розглядає питання щодо екологічного, кількісного та якісного стану водних ресурсів річкового басейну, аналізу й оцінки ризиків недосягнення покращення екологічного стану водних ресурсів річкового басейну та наслідків його змін для природних екосистем і галузей господарства, а також прогнозу процесів, що впливають на якість водних ресурсів й обсяги водокористування;
- ✓ надає пропозиції щодо екологічних цілей ПУРБ та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- ✓ розглядає питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- ✓ надає пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;
- ✓ сприяє розвитку міжнародної співпраці у річковому басейні.
- ✓ Басейнова рада має право:
- ✓ схвалювати проект ПУРБ;
- ✓ брати участь у заходах з реалізації ПУРБ;
- ✓ надавати пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів ПУРБ;
- ✓ схвалювати інформацію про хід виконання ПУРБ;
- ✓ надавати пропозиції щодо екологічних цілей ПУРБ та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- ✓ розглядати питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- ✓ надавати пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;
- ✓ отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;
- ✓ утворювати у своєму складі у разі потреби постійні або тимчасові робочі групи, комісії тощо;
- ✓ за необхідності залучати до роботи басейнової ради представників профільних організацій, установ, окремих спеціалістів та вчених (за згодою);
- ✓ організовувати проведення конференцій, семінарів, нарад та інших заходів;
- ✓ мати інші права відповідно до законодавства.

Басейнова рада здійснює свою діяльність у взаємодії з басейновим управлінням водних ресурсів, Міністерством екології та природних ресурсів України, Держводагентством України, місцевими органами виконавчої влади (МОВВ), територіальними органами центральних органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (ОММС), що здійснюють свої повноваження у межах річкового басейну, іншими заінтересованими організаціями, установами, підприємствами, громадськими об'єднаннями, органами міждержавної співпраці у транскордонних басейнах (там, де такі органи утворені).

До складу басейнової ради входять представники заінтересованих сторін (центральных та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, басейнових (ого) управлінь (управління) водних ресурсів, водокористувачів, підприємств, установ,

організацій, громадських об'єднань (за згодою), що здійснюють свою діяльність у межах річкового басейну).

2.4. БАСЕЙНОВА РАДА РІЧКИ ДНІСТЕР

Басейнова рада річки Дністер була утворена 15.11.2018 року на відповідних установчих зборах. Але в попередній період у 2008-2014 рр. також діяла Басейнова рада Дністра.

Положення про басейнову раду Дністра, складене у відповідності до Типового положення про басейнові ради та обговорене учасниками установчих зборів, було затверджене Наказом Держводагентства України №973 від 22.12.2018 року.

До складу басейнової ради входить 76 представників з семи областей України: Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Вінницької, Одеської.

Головою басейнової ради було обрано проректора з наукової роботи Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Олега Мандрика, а заступником голови – начальника Дністровського БУВР Романа Михайлюка. Також було обрано Секретаріат, який складається з семи представників (по одному від кожної області).

Перше робоче засідання Басейнової ради річки Дністер відбулося 24 травня 2019 року в м. Івано-Франківськ. Протягом засідання відбулося ознайомлення членів ради з розробками (розділами) до чернетки ПУРБ Дністра, сформовано робочі групи, розглянуто низку питань про головні екологічні проблеми басейну та результати оцінки ризиків затоплення басейну, розглянуто пропозиції членів ради до Плану роботи ради на 2019 рік.

2.5. КІЛЬКІСТЬ ОРГАНІВ БАСЕЙНОВОГО УПРАВЛІННЯ

В Україні, на основі сучасного гідрографічного районування, виділені 13 суббасейнів лише для 5 річкових басейнів великих річок України. Для всіх басейнів річок, які не поділені на суббасейни, створені або створюються басейнові ради. Так само, для деяких виділених суббасейнів також створені або створюються басейнові ради. Однак, у масштабі малих річок, а також, в межах водогосподарських ділянок, створення басейнових рад поки що не передбачено.

2.6. ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

2.6.1. Деякі основні нормативно-правові акти щодо Європейської інтеграції у сфері водних ресурсів

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони (надалі Угоди) відкриває нові можливості та створює нові стандарти у різних сферах суспільного життя, включаючи й сферу охорони довкілля.

Виконання Угоди про асоціації з ЄС означає, серед іншого, необхідність запровадження європейських стандартів та норм у сфері якості води та управління водними ресурсами. Україна має виконувати певні міжнародні зобов'язання, які були б закріплені на національному рівні.

Угода окреслює основні сфери співпраці для змін у системі екологічного врядування і є ключовою для розуміння стратегічної суті природоохоронних реформ. Зобов'язання щодо розвитку стратегії у сфері довкілля є у площині двох документів – Стратегії національної екологічної політики України (СНЕП) та Національного плану дій на її виконання (НПД).

Перша редакція СНЕП була прийнята у 2010 році і не була виконана належним чином^{39,40,41}. Наразі є чинною оновлена редакція СНЕП⁴². НПД-2 (на період до 2020 року), чернетка якого була розроблена ще у 2015 році, не затверджено на законодавчому рівні і досі.

Тепер Україна має виконати положення шести Директив ЄС в сфері якості води та управління водними ресурсами, які увійшли до цієї Угоди (Додаток XXX до Угоди)⁴³.

Секторальні питання співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища в Угоді закріплено у Главі 6, яка так і називається «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво». Цей розділ не увійшов до політичної частини Угоди, яка була підписана 21 березня 2014 року між Україною та Європейським Союзом.

З повним текстом Угоди можна ознайомитись на сайті Кабінету Міністрів України⁴⁴. Для України в галузі довкілля впровадження законодавства ЄС відбувається в межах восьми секторів, що регламентуються 29 джерелами права (Директивами та Регламентами) ЄС у цій сфері. Директиви і Регламенти встановлюють загальні правила та стандарти, які повинні бути транспоновані (перенесені) до внутрішньодержавного права. Ці правила і стандарти не є предметом обговорення і мають бути досягнуті повністю, інакше передбачені штрафні санкції. На відміну від сучасного природоохоронного законодавства України, яке у багатьох аспектах є декларативним, джерела права ЄС визначають кількісні та якісні результати, які треба досягти кожній країні протягом визначеного періоду часу. Особливістю Директив ЄС є те, що держави повинні адаптувати своє законодавство для досягнення цілей, визначених Директивами, але при цьому самі визначають методи їх досягнення.

У Додатку XXX Угоди про асоціацію виділені наступні сектори:

1. Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики.
2. Якість атмосферного повітря.
3. Управління відходами та ресурсами.
4. Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище
5. Охорона природи.
6. Промислове забруднення та техногенні загрози.
7. Зміна клімату та захист озонового шару.
8. Генетично модифіковані організми.

Як бачимо, шість з восьми зазначених секторів прямо чи опосередковано пов'язано з водною сферою. Виконання екологічної складової Угоди про асоціацію, зокрема Глави 6 “Навколишнє природне середовище” та Додатку XXX до цієї глави, що містить перелік директив та регламентів, Україна повинна імплементувати в певні часові рамки.

³⁹ - Щорічна доповідь НУО «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2015 рік. / За ред. С. Шапаренка. – К.: ФОП Клименко, 2016 – 36 с.

⁴⁰ - Щорічна доповідь НУО «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2014 рік. / За ред. С. Шапаренка. – К., 2006. – 44 с.

⁴¹ - <http://dea.edu.ua/img/source/Doc/ecopol.pdf>

⁴² - <https://ips.ligazakon.net/document/view/t192697?an=1>

⁴³ - http://www.if.gov.ua/files/uploads/Water_brochure_fin.pdf

⁴⁴ - http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246396130&cat_id=223223535

2.6.1.1. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року (Водна рамкова директива ЄС 2000)

Згідно з положеннями цієї директиви, запроваджується європейська модель басейнового управління водними ресурсами, за якої одиницею управління виступає басейн річки в цілому, а не її окрема частина в межах однієї області, району тощо. Відповідно, здійснюватиметься управління всього басейну річки за однаковим підходом, незалежно від того, на території яких областей, районів знаходиться річка, що, безперечно, надасть можливість максимального захисту водних ресурсів. ВРД закріплює райони річкових басейнів, визначені не відповідно до адміністративних чи політичних кордонів, а згідно з межами річкового басейну як природного гідрографічного цілісного об'єкту⁴⁵.

Управління кожним виділеним річковим басейном здійснюється на основі Плану управління річковим басейном (ПУРБ), який повинен містити аналіз стану басейну та чіткі механізми (програму заходів) для досягнення у встановлені терміни цілей, визначених для цього басейну.

Для поверхневих вод добрий статус визначається добрим екологічним та хімічним статусом. Екологічний статус визначається, в першу чергу, за станом біологічних елементів (риба, донні безхребетні, водна флора). Екологічний статус водного об'єкту оцінюється за п'ятьма класами.

Хімічний статус визначається за вмістом пріоритетних забруднювальних речовин. До них входять важкі метали (кадмій, свинець, нікель, ртуть) та органічні речовини, які є токсичними для живих організмів. Всього до переліку пріоритетних речовин на даний час віднесено 45 забруднювальних речовин: 33 – Директивою 2008/105/ЄС про екологічні стандарти у сфері водної політики 2 та 15 – Директивою 2013/39/ЄС³, яка вносить зміни до ВРД та Директиви 2008/105/ЄС про пріоритетні речовини. Хімічний статус оцінюється лише за двома класами.

Для підземних вод добрий статус визначається як добрий хімічний та кількісний статус.

Мета, поставлена Директивою, є досить амбіційною: до 2015 р. всі країни – члени ЄС повинні забезпечити досягнення всіма поверхневими водними об'єктами доброго екологічного та хімічного статусу.

2.6.1.2. Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку і управління ризиками затоплення

Імплементация Паводкової директиви має на меті запобігання, захист та зменшення негативного впливу повеней на здоров'я людей, довкілля, культурну спадщину тощо. Директива охоплює заходи протидії затопленню, які спричинені річками, гірськими потоками, морем у прибережних зонах.

Директива вимагає від держав-членів проведення попередньої оцінки ризиків затоплення для визначення річкових басейнів та пов'язаних з ними прибережних районів, для яких такий ризик існує. В цю попередню оцінку обов'язково входить опис затоплень, що відбулися в минулому і щодо яких існує ймовірність їх повторення, а також історичні карти затоплень. Далі для цих територій необхідно розробити два види карт:

⁴⁵ - Методики гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу / В. В. Гребінь, В. Б. Мокін, В.А. Сташук, В. К. Хільчевський, М.В. Яцюк, О.В. Чунарьов, Є.М. Крижановський, В.С. Бабчук, О.Є. Ярошевич – К.: Інтерпрес ЛТД, 2013. – 55 с.

- карти загроз (зон) затоплення: охоплюють території, які можуть затоплюватися з різними рівнями імовірності, наприклад, при паводках 1%, 5% чи 20% забезпеченості. На них треба позначити площу та глибину затоплення;
- карти ризиків затоплення: на них треба вказати населені пункти та господарську і соціальну інфраструктуру в зоні потенційного впливу затоплення.

На основі карт необхідно розробити Плани управління ризиками затоплення, які включатимуть усі аспекти управління ризиками затоплення, зосередившись на попередженні, захисті та підготовці до паводку, в тому числі, прогнозуванні затоплень і системи раннього попередження. Для держав-членів ЄС ці плани мають бути виконані до кінця 2015 р. Надалі ці плани потрібно оновлювати кожні 6 років.

2.6.1.3. Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2008 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища

Директива спрямована на досягнення доброго екологічного статусу морських водних об'єктів ЄС до 2020 року та забезпечення захисту морських ресурсів. Вона закріплює європейські морські регіони на основі географічних та екологічних критеріїв. Кожна держава – член, яка співпрацює з іншими державами — членами та державами, які не входять до складу ЄС в межах морського регіону, повинна розробити стратегію щодо власних морських водних об'єктів.

Морські стратегії, які будуть розроблені кожною державою – членом, повинні містити детальну оцінку стану морського навколишнього середовища, визначення його «доброго екологічного статусу» на регіональному рівні та чіткі екологічні цілі і програми моніторингу. Кожна держава – член повинна розробити програму заходів з відповідною оцінкою їх впливу на стан морського середовища.

2.6.1.4. Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод

Директива про питну воду спрямована на забезпечення захисту здоров'я людей від несприятливого впливу будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною. Зазначена директива вміщує 48 мікробіологічних та фізико-хімічних показників якості, радіологічні показники, що підлягають контролю у воді, а також встановлює вимоги щодо її моніторингу.

Директива стосується всіх агломерацій (населених пунктів та промислових об'єктів), де еквівалент населення перевищує 2000 е.н. 1 е.н. (еквівалент чисельності населення) – це кількість розчиненого кисню, що витрачається на окислення органічних речовин у стічних водах, які надійшли від однієї людини. 1 ЕН = 60 г О₂ (за БСК₅) / добу.

Директива вимагає наступного:

- Первинне (механічне) очищення стоків агломерацій > 2000 е.н.;
- Вторинне (механічне і біологічне) очищення стоків агломерацій > 2000 е.н.,
- Третинне (додаткове очищення від поживних речовин) очищення стоків агломерацій > 10000 е.н. у випадку скиду в чутливі (уразливі) зони евтрофних водних об'єктів.

Також Директива ставить вимогу щодо отримання дозволів на всі скиди міських стічних вод, скиди харчової промисловості та промислових стоків до міських каналізаційних систем, вимагає проведення моніторингу якості води як на очисних спорудах, так і

приймального водотоку та контролю місць складування мулів і його повторного використання, а також повторного використання очищених стічних вод.

Ця Директива є однією з найбільш «вартісних» у впровадженні. Згідно з оціночним звітом датської консалтингової компанії «COWI» «Технічні витрати на Директиву про очистку міських стічних вод» на вересень 2010 року інвестиційні витрати на вторинне очищення для населених пунктів з 100 000 е.н. або більше становить близько 115 євро на особу. Для населених пунктів з 10000 е.н. вартість дещо вища за 200 євро на особу. Інвестиційні витрати на третинне очищення від фосфору для населених пунктів з 100,000 е.н. або більше становить близько 138 євро на особу, і для населених пунктів з 10,000 е.н. — близько 250 євро на особу.

2.6.1.5. Директива Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 року про якість води, призначеної для споживання людиною

Директива спрямована на забезпечення захисту здоров'я людей від несприятливого впливу будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною, гарантуючи, що така вода є безпечною та чистою. Директива встановлює необхідні стандарти для води, призначеної для споживання людиною. Загалом, 48 мікробіологічних та хімічних показників підпадає нормуванню у воді.

Вимоги Директиви застосовуються до питної води з усіх систем водопостачання, що обслуговують понад 50 осіб або поставляють більше 10 м³/добу, а також для питної води з цистерн, питної води в пляшках або контейнерах, води, що використовується в харчовій промисловості тощо. За статистикою лише 42% українців задоволені якістю питної води. У країнах ЄС цей показник коливається від 61% (Болгарія) до 96% (Австрія, Великобританія, Німеччина, Швеція)⁴⁶.

Слід зазначити, що серед 17 цілей сталого розвитку визначена Ціль 6: Забезпечити доступ і стійке управління водою і санітарією для всіх. Вонав ключає відповідні 8 завдань, що стосуються питної води, санітарії, якості води, ефективного використання води, впровадження ІУВР та екосистем, також є 2 додаткові і наскрізні завдання щодо розвитку міжнародної співпраці та зусиль на розвиток потенціалу, а також участі на місцях.

Завдання сформульовані таким чином:

- 6.1. До 2030 року забезпечити всеохоплюючий і справедливий доступ до безпечної та економічно доступної питної води для всіх;
- 6.2. До 2030 року забезпечити доступ до адекватних та належних санітарно-гігієнічних умов і покласти кінець відкритій дефекації, приділяючи особливу увагу потребам жінок і дівчат та особам, які знаходяться у вразливому становищі;
- 6.3. До 2030 року підвищити якість води шляхом скорочення забруднення, ліквідації скидів та мінімізації викидів небезпечних хімічних речовин і матеріалів, скорочення в два рази частини неочищених стічних вод і суттєвого збільшення масштабів рециркуляції і безпечного повторного використання стічних вод в усьому світі;
- 6.4. До 2030 року суттєво підвищити ефективність водокористування в усіх секторах і забезпечити стійкий забір та постачання прісної води для вирішення проблеми нестачі води і істотно скоротити число людей, які страждають від нестачі води;
- 6.5. До 2030 року впровадити інтегроване управління водними ресурсами на всіх рівнях, включаючи де необхідно, транскордонну співпрацю;

⁴⁶ - Є краща сторона Європи. Інститут Світової політики. - <http://iwp.org.ua/caricatures.html>

6.6. До 2020 року забезпечити охорону і відновлення екосистем, пов'язаних з водою, включаючи гори, ліси, водно-болотні угіддя, річки, водоносні горизонти і озера;

6.a. До 2030 року розширити міжнародну співпрацю та підтримку щодо зміцнення потенціалу країн, що розвиваються для виконання діяльності та програм в сфері водопостачання та санітарії, включаючи збір поверхневого стоку, опріснення води, підвищення ефективності водокористування, обробку стічних вод і застосування технологій рециркуляції та повторного використання;

6.b. Забезпечити підтримку та посилення участі місцевих громад у покращанні управління водою та санітарією.

Нині вже існує кілька Європейських політичних інструментів на підтримку впровадження ЦСР 6. Зокрема, це:

1. Протокол про воду та здоров'я 1999, завданням якого є забезпечення права на воду та санітарію в Європейському регіоні (Україна сторона Протоколу з 2003 р. і у 2011 році встановила 15 національних цілей до Протоколу. Серед цих цілей визначені завдання щодо покращання доступу до води та санітарії населення, в дитячих закладах, розробка та впровадження планів управління річковими басейнами (ПУРБ) для основних річкових басейнів України, забезпечення моніторингу по воді та здоров'ю, участі громадськості та інше.

2. Пармська Декларація 2010 року – захист здоров'я дітей в довкіллі, що змінюється, де зазначена як регіональна пріоритетна ціль 1: забезпечити на 100% доступ в школах до води та санітарії.

2.6.2. Здобутки у природоохоронній сфері, нормативно-правові акти на виконання зобов'язань щодо європейської інтеграції України у сфері водних ресурсів

2.6.2.1. Загальнополітичні документи

Прийнято ЗУ від 18.03.2004 №1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».

Прийнято Постанову ВРУ від 27.06.2007 №1242-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва».

Прийнято ЗУ від 06.03.2008 №137-VI «Про ратифікацію Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулюванням криз».

Прийнято ЗУ від 21.09.2011 №3764-VI «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства».

Впроваджується Указ Президента України від 19.12.2007 №1236/2007 «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва».

Двосторонні акти між Україною та ЄС:

- ✓ Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами (ратифіковано ЗУ №237/94-ВР від 10.11.1994).

- ✓ План дій Україна–ЄС (дата схвалення Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21.02.2005);
- ✓ Порядок денний асоціації Україна–ЄС (документ набув чинності 24.11.2009);
- ✓ Порядок денний асоціації Україна–ЄС із внесеними змінами (20.06.2011);
- ✓ Угода про між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифіковано ЗУ № 1678-VII від 16.09.2014)⁴⁷.

Деякі документи ЄС:

- ✓ Спільна стратегія ЄС щодо України від 11.12.1999.
- ✓ Повідомлення Європейської Комісії Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами (Брюссель, 01.07.2003);
- ✓ Робочий документ Європейської Комісії. Додаток до Повідомлення Європейської Комісії для Ради ЄС та Європейського Парламенту про посилення європейської політики сусідства (Брюссель, 04.12.2006);
- ✓ Робочий документ Європейської Комісії до Комунікації Східне партнерство від 03.12.2008.

2.6.2.2. Основні міжнародні конвенції, які стосуються сфери поводження з водними ресурсами, водними екосистемами, біорізноманіттям

- ✓ Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) від 25 лютого 1991 р.;
- ✓ Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 17 березня 1992 р. (Гельсінська);
- ✓ Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 р. (Оргуська);
- ✓ Конвенція про біологічне різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);
- ✓ Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська, 1971 р.);
- ✓ Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);
- ✓ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972 р.);
- ✓ Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979 р.);
- ✓ Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Тілбург, 1995);
- ✓ Європейська ландшафтна конвенція (Флоренція, 2000);
- ✓ Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій від 17 березня 1992 р.;
- ✓ На П'ятій Конференції Міністрів довкілля "Довкілля для Європи" (21-23 травня 2003 р., м. Київ) з ініціативи України була започаткована Рамкова конвенція про

⁴⁷ - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

охорону та сталий розвиток Карпат (частина територій має стосунок до басейну річки Дністер).

2.6.3. Перелік основних національних нормативно-правових актів у сфері поводження з водними ресурсами

На національному рівні стосунки у сфері поводження з водними ресурсами регулюються такими основними НПА:

- Конституція України – визначає право власності громадян на природні ресурси (ст.13) та право на чисте довкілля і доступ до інформації про його стан (ст.50).
- Водний кодекс України (ВКУ) – регулює поводження з водними ресурсами України. В комплексі з заходами організаційного, правового, економічного і виховного впливу, сприяє формуванню водно-екологічного правопорядку і забезпеченню екологічної безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обгрунтованому використанню вод та їх охороні від забруднення, засмічення та вичерпання⁴⁸.
- ЗУ від 25 червня 1991 року №1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища» – регулює стосунки у сфері збереження довкілля⁴⁹.
- ЗУ від 28 лютого 2019 року №2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»⁵⁰ – Визначає, що метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Основними засадами державної екологічної політики є:

- ✓ збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища;
- ✓ досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році;
- ✓ сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;
- ✓ інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;
- ✓ міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;
- ✓ запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;

⁴⁸ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

⁴⁹ - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

⁵⁰ - <https://ips.ligazakon.net/document/view/t192697?an=1>

- ✓ забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;
 - ✓ забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;
 - ✓ застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, "забруднювач платить";
 - ✓ відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
 - ✓ стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;
 - ✓ упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.
- ЗУ від 4 жовтня 2016 року №1641-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом – цим ЗУ у ВКУ враховуються деякі основні вимоги ВРД ЄС⁵¹.
 - ЗУ від 24 травня 2012 року №4836-VI «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» – власне, визначає план розвитку водного господарства⁵².
 - ЗУ від 14 січня 2000 року №1389-XIV «Про меліорацію земель» – визначає засади правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі проведення меліорації земель, використання меліорованих земель і меліоративних систем, та повноваження органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері меліорації земель і спрямований на забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів⁵³.
 - ЗУ від 7 лютого 2017 року №1830-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування» – визначає засади спеціального водокористування в Україні⁵⁴.
 - ЗУ від 18.09.2012 року №5293-VI «Про аквакультуру» – визначає принципи державної політики, основні засади розвитку і функціонування аквакультури, правові основи діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері аквакультури⁵⁵.
 - ЗУ від 16 червня 1992 року №2456-XII «Про природно-заповідний фонд України» – визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів.

⁵¹ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19>

⁵² - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4836-17>

⁵³ - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1389-14>

⁵⁴ - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1830-viii>

⁵⁵ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17/print>

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

- ЗУ від 23 травня 2017 року №2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля» – встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів⁵⁶.
- ЗУ від 20 березня 2018 року №2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку» – регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі (території з природоохоронним статусом), крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду⁵⁷.
- ЗУ від 26 вересня 2006 року №185-V «Про управління об'єктами державної власності».
- Постанова ВРУ від 5 березня 1998 року №188/98-ВР «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Свого часу, ця постанова зазнала нищівної критики з боку наукової та природоохоронної громадськості. ЗУ від 21 грудня 2010 року №2818-VI «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (перша редакція), який визначив чіткі сучасні цілі, завдання, цільові показники успішності національної екологічної політики в Україні з'явився лише через 12,5 років. Наразі ратифікована ЗУ друга редакція СНЕП до 2030 року, яка ще більш наближена до європейських вимог.
- Указ Президента України №381/2017 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду».
- Постанова КМУ від 26 жовтня 2011 року №1101 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами та організаціями, що належить до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, на замовлення юридичних і фізичних осіб».
- Постанова КМУ від 18 травня 2017 р. №336 «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном» – регламентує порядок розроблення плану управління річковим басейном.

⁵⁶ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

⁵⁷ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>

- Постанова КМУ від 19 вересня 2018 р. №758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод».
- Постанова КМУ від 4 квітня 2018 р. №247 «Порядок розроблення плану управління ризиками затоплення» – визначає механізм розроблення плану управління ризиками затоплення з метою зменшення потенційного негативного впливу затоплень на життєдіяльність людини, довкілля, культурну спадщину та господарську діяльність.
- Постанова КМУ від 21 січня 2015 р. № 32 «Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України»⁵⁸ – Положення визначає, що Мінприроди є головним органом у системі ЦОВВ, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.
- Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України»⁵⁹ – Положення визначає, що Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів.
- Наказ Мінприроди від 03.03.2017 р. №103 «Про затвердження Меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок».
- Наказ Мінприроди від 14.01.2019 №4 «Про затвердження Методики визначення масивів поверхневих та підземних вод» – має на меті деталізацію гідрографічного районування території України для розроблення програми державного моніторингу вод, а також розроблення та оцінки ефективності виконання планів управління річковими басейнами.
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України 23.06.2017 №234 «Про затвердження форми дозволу на спеціальне водокористування та форми нормативного розрахунку водокористування і водовідведення».

2.6.4. Засади і роль стратегічного планування

Благо скрізь і всюди залежить від дотримання двох умов:

- 1) правильного визначення кінцевої мети;*
- 2) знаходження відповідних засобів, що ведуть до кінцевої мети.*

Арістотель

Планування є однією з основних складових системи управління⁶⁰.

Як елемент системи управління стратегічне планування являє собою відносно самостійну підсистему, яка охоплює сукупність спеціальних інструментів, правил, структурних органів, інформаційних потоків і процесів, спрямованих на підготовку і виконання планів. Стратегічне планування – це управлінський процес створення і підтримки стратегічної відповідності між цілями, потенціальними можливостями та перспективами.

⁵⁸ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF>

⁵⁹ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF>

⁶⁰ - <https://library.if.ua/book/4/502.html>

Стратегічне планування можна розглядати як систему дій і рішень, що приймаються на верхньому ієрархічному рівні управління з метою розробки стратегічного плану на певну перспективу, який містить конкретні кроки з реалізації стратегічних цілей і завдань. Процес стратегічного планування спирається на результати виконання попередніх стадій управління – аналізу та прогнозування.

Планування як самостійна галузь є наукою, спеціалізованим видом управлінської діяльності, водночас, мистецтвом. Як наука, планування являє собою сукупність систематизованих знань про закономірності формування різних управлінських систем. У той же час, планування розглядається як уміння передбачати цілі, результати та ресурси, необхідні для досягнення визначених цілей – це є мистецтво.

Призначення процесу планування полягає в намаганні завчасно враховувати, за змогою, всі внутрішні та зовнішні чинники, що забезпечують сприятливі умови для нормального функціонування і розвитку певної сфери діяльності.

Планування як процес передбачає розробку комплексу заходів, які визначають послідовність кроків з боку усіх заінтересованих сторін у досягненні конкретних консолідованих цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів. Тому, процес планування потребує забезпечення стійкої взаємодії між усіма заінтересованими сторонами.

Цикл стратегічного планування потребує постійного моніторингу успіху впровадження стратегії, плану, програми, з метою його корегування.

Стратегічне планування є інструментом, за допомогою якого формується сукупність конкретних стратегічних цілей, визначаються механізми, засоби та ресурси, необхідні для їх досягнення, об'єднуються зусилля всіх заінтересованих сторін.

На наш погляд, роль стратегічного планування дещо недооцінена в системі управління водними ресурсами України, оскільки, саме належне планування покликане бути основою для прийняття рішень в системі ІУВР. Зокрема, Україна вже має Енергетичну та Транспортну стратегії. Найближчими роками пропонується розглядати та приймати Стратегічний план дій щодо зрошення. Ці стратегічні документи передбачають інтенсивне використання водних ресурсів. Збільшуються потреби щодо використання поверхневих та підземних вод у діяльності крупних агрохолдингів тощо. У той же час інтегрованої Водної стратегії, яка б пов'язувала потреби всіх галузей, не існує. Існують лише різноманітні наукові розробки, які, поки що, не мають правового статусу.

Для прикладу, можна розглянути оптимальну схему прийняття рішень щодо планування будівництва гіпотетичної ГЕС⁶¹. Така схема дозволяє оцінити і порівняти реальні економічні та суспільні вигоди від впровадження проекту з реальними екологічними ризиками та збитками для природи та екосистем. Для прийняття рішення, з одного боку оцінюються характеристики ГЕС, її тип, потужність, вартість будівництва, економічний ефект від підключення в об'єднану енергосистему, окупність, вигоди від інфраструктурних змін тощо. З іншого боку, оцінюються аспекти, які стосуються впливів на довкілля – особливості ландшафтно-географічного розташування ГЕС, геологічне середовище, гідрологія річки, очікувані впливи на річкову екосистему, техногенні ризики тощо. Розглядаються різні можливі сценарії довготривалих ефектів. У підсумку приймається рішення – є проект придатним чи не придатним для впровадження. Або ж, підлягає адаптації (вдосконаленню) заради суттєвого зменшення негативних впливів, що завжди означає значне збільшення вартості проекту. У випадку, якщо вартість адаптації перевищує вартість економічних вигод, від проекту логічно відмовитись. Власне, така

⁶¹ - За матеріалами Міжнародної спілки охорони природи (IUCN).

схема прийняття рішень відповідає принципу екологічного імперативу та ідеальній схемі оцінки впливу на довкілля (ОВД).

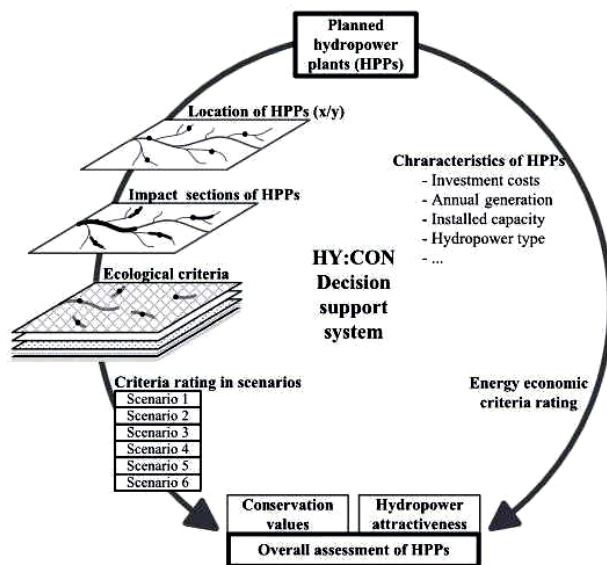

Рис.23. Приклад оптимальної схеми прийняття рішень по проектах гідроенергетики.

2.6.5. Проблема управління ризиками

На сьогодні питання управління ризиками вже включене до законодавчого поля. Зокрема, існує Постанова КМУ від 4 квітня 2018 р. №247 щодо управління ризиками затоплення.

Однак, цей напрямок не визначає усього спектру екологічних ризиків. На думку Глобального водного партнерства-Україна, найкращими цілями управління ризиками могли б бути також «зменшення ризику недосягнення хорошого стану кожного водного масиву», а також «зменшення ризиків наводків/посух» за певний звітний період.

Також важливими слід вважати:

- мінімізацію екологічних ризиків і запровадження керованого управління прийнятними екологічними ризиками з метою захисту природних екосистем, здоров'я та благополуччя населення;
- підвищення рівня екологічної безпеки шляхом адаптації, попередження, збільшення готовності та стійкості до природних та антропогенних змін стану навколишнього середовища та клімату⁶².

Питання управління іншими екологічними ризиками варто розвинути надалі у чинному законодавстві України.

Оптимальна схема управління ризиками у сфері водних ресурсів має передбачати визначення усіх ризиків, аналіз цих ризиків, належне планування заходів захисту, яке має передбачати як заходи з запобігання ризикам, так і заходи з адаптації. Експерти мають визначати, у яких випадках ефективніше буде планувати та здійснювати заходи із запобігання ризикам, або ж – заходи з адаптації (пом'якшення ризиків). Надалі такі заходи впроваджуються, на основі розробленого належним чином, затвердженого на рівні відповідних органів управління плану дій, який був би адекватно профінансованим та виконаним у визначені терміни. Надалі здійснюється моніторинг успішності виконання плану заходів та визначаються як нові цілі та завдання, так і враховуються недоліки попереднього планування (рис. 24).

⁶² - За матеріалами Глобального водного партнерства.

Рис. 24. Оптимальна схема управління ризиками⁶³.

Кількісну оцінку ризиків можливо здійснювати за принципом – величина ризику є добуток величини впливу на ймовірність впливу (рис. 22).

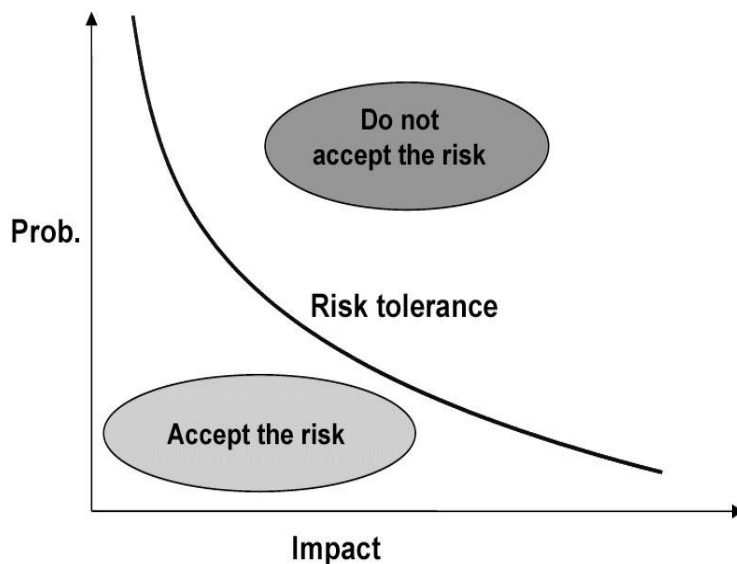

Рис. 25. Оцінка припустимості ризиків (по горизонталі – можливі впливи; по вертикалі – ймовірність впливів; вище кривої ризик слід вважати неприйнятним)⁶⁴.

2.6.6. Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер

Міжнародна Дністровська басейнова комісія (Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер) створена, на виконання положень Договору між КМУ та урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер (Додаток 1)⁶⁵, Постановою КМУ №148 від 28.02.2018 року (зі змінами від 27.06.2019 року).

⁶³ - З матеріалів Державного агентства водних ресурсів України (2017).

⁶⁴ - За матеріалами Глобального водного партнерства.

⁶⁵ - Договір ратифіковано ЗУ №2086-VIII від 07.06.2017.

Метою Договору є створення правових і організаційних умов співпраці для досягнення раціонального й екологічно обґрунтованого використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер на користь населення і сталого розвитку держав Договірних Сторін.

Зокрема, Договірні Сторони співпрацюють у реалізації таких завдань:

- а) розвиток сталого водокористування, що базується на принципах раціонального використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер;
- б) істотне зниження рівня забруднення вод басейну річки Дністер і, відповідно, Чорного моря;
- с) запобігання деградації екосистем, відновлення екосистем, а також збереження біорізноманіття у басейні річки Дністер;
- д) запобігання і зменшення наслідків шкідливої дії вод, що викликається природними та антропогенними факторами.

Дія Договору розповсюджується на басейн річки Дністер, включаючи поверхневі і пов'язані з ними підземні води, в межах територій держав Договірних Сторін.

Договір застосовується до використання вод басейну річки Дністер в інших, ніж судноплавство, цілях і до заходів захисту, збереження та управління водними та іншими природними ресурсами і екосистемами басейну річки Дністер при такому використанні.

Персональний склад української частини ДБК, на відміну від аналогічної постанови уряду Республіки Молдова, зазначеною постановою не визначається. Склад визначається керівництвом української частини ДБК, згідно з квотами, визначеними для заінтересованих сторін.

Робоча мова ДБК – російська.

Склад української частини Комісії зі сталого використання і охорони басейну річки Дністер:

- Заступник Міністра екології та природних ресурсів з питань європейської інтеграції, голова Української частини Комісії;
- Уповноважений з виконання Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикордонних вод від 23 листопада 1994 року, перший заступник голови Української частини Комісії;
- Два представника Мінприроди;
- Два представника Держводагентства;
- Представник Міненерговугілля;
- Представник Держекоінспекції;
- Представник Українського гідрометеорологічного центру ДСНС;
- Представник Держрибагентства;
- Представник Дністровського басейнового управління водних ресурсів;
- Представник Національної академії наук (за згодою);
- Представник ПрАТ «Укргідроенерго» (за згодою);
- Представник Одеської облдержадміністрації;
- Представник Хмельницької облдержадміністрації;

- Представник Вінницької облдержадміністрації;
- Представник Івано-Франківської облдержадміністрації;
- Два представника громадських організацій природоохоронного спрямування (за згодою).

З боку представників від громадських організацій двох країн було запропоновано чернетку Положення про участь громадськості у діяльності та прийнятті рішень ДБК. Рішення про прийняття такого Положення поки що не прийнято.

2.6.7. Положення про участь громадськості у діяльності Дністровської комісії

Положение

об участии общественности в деятельности и принятии решений Днестровской комиссии

Статья 1. Основание и цели Положения

1.1. Настоящее Положение утверждено Днестровской Комиссией (в дальнейшем - Комиссия) на заседании « » _____ 2018 г. С целью полноценного учёта мнений заинтересованной общественности по вопросам деятельности Комиссии, созданной в соответствии с Договором между Правительством Республики Молдова и Кабинетом Министров Украины о сотрудничестве в области охраны и устойчивого развития бассейна реки Днестр.

1.2. Положение основано также на принципах и обязательствах, определенных Конвенцией о доступе к информации, участии общественности в принятии решений и доступе к правосудию по вопросам окружающей среды (Орхус, 1998), сторонами которой являются Республика Молдова и Украина, и на национальном законодательстве Сторон.

1.3. Участие общественности в работе Комиссии имеет целью улучшить информированность об обсуждаемых вопросах, повысить качество принимаемых решений и их практическую реализацию.

1.4. Данное Положение устанавливает правила и процедуры информирования и участия общественности в обсуждении вопросов, а также процедуры принятия решений, входящих в компетенцию Комиссии.

1.5. Ответственность за исполнение статей настоящего Положения возложена на Секретариат Комиссии.

Статья 2. Общественность

Для целей настоящего Положения понятия «общественность» и «заинтересованная общественность» толкуются в соответствии со Статьей 2 Орхусской конвенции.

Статья 3. Принципы информирования

3.1. Комиссия информирует общественность о планах и результатах совместной деятельности.

3.2. Комиссия своевременно обеспечивает доступ к информации, находящейся в ее распоряжении, за исключением информации, обоснованно отнесенной ею к конфиденциальной согласно части 4 статьи 4 Орхусской конвенции.

3.3. Комиссия назначает Секретариат Комиссии ответственным за информирование и поддержание связей с общественностью. С этой целью Секретариат Комиссии публикует на веб-сайте Комиссии электронный адрес для связей с общественностью и обеспечивает своевременное и эффективное реагирование на обращения, а также создает и публикует

веб-лист Комиссии для включения в него и информирования на недискриминирующей основе всех заинтересованных лиц.

Статья 4. Реестр заинтересованной общественности

4.1. Секретариат Комиссии создает и ведет реестр заинтересованной общественности. Любое лицо может быть включено в реестр. Реестр имеет структуру таблицы и содержит следующую информацию на русском или национальном языке: название (имя) представителя заинтересованной общественности, контактная информация, области интересов. Эти данные вносятся Секретариатом в реестр, являющийся общедоступным на сайте Комиссии.

4.2. Комиссия распространяет, в т.ч. с помощью электронных источников, информацию о возможности включения в реестр заинтересованной общественности новых участников (заинтересованных лиц или общественные организации).

4.3. Ответственность за содержание предоставляемой информации и ее обновление возлагается на представителей заинтересованной общественности, которые информируют Комиссию по электронной почте либо письменно с предоставлением информации, указанной в п. 4.1, для включения в реестр.

4.4. Реестр заинтересованной общественности размещается на веб-сайте Комиссии www.Dniester-basin.org.

Секретариат Комиссии ответственен за регистрацию и использование веб-листа Комиссии, в который включены адреса электронной почты из реестра заинтересованных лиц. Веб-лист Комиссии используется для своевременного информирования о деятельности Комиссии и других связанных с Днестром вопросам, включая обсуждение проектов решений.

Статья 5. Процедуры информирования

5.1. Ежегодно за 30 дней до плановой встречи Комиссии, либо позднее, но непосредственно сразу после определения Секретариат Комиссии информирует заинтересованных лиц о повестке дня заседания Комиссии, месте заседания и документах, выносимых на обсуждение, с размещением соответствующей информации на веб-сайте бассейна реки Днестр с рассылкой соответствующей ссылки по спискам реестра заинтересованной общественности. Эта информация публикуется на веб-сайте Комиссии, с рассылкой по адресам, содержащимся в реестре заинтересованной общественности.

5.2. В случае внеочередных событий, мероприятий и чрезвычайных природных и техногенных ситуаций, сопредседатели Комиссии безотлагательно распространяют информацию по всем доступным каналам связи, в том числе, по адресам, содержащимся в реестре заинтересованной общественности и веб-листе Комиссии.

Статья 6. Принципы и процедуры участия

6.1. Участие заинтересованной общественности заключается в инициировании вопросов, которые предлагаются для рассмотрения Комиссией, в присутствии и участии в мероприятиях, письменном и/или устном комментировании проектов документов, письменном и/или устном внесении предложений по их изменению и дополнению.

6.2. Секретариат Комиссии обеспечивают возможность участия заинтересованной общественности в мероприятиях в соответствии с данным положением, за исключением рассмотрения вопросов, которые Комиссия определила как конфиденциальные. При этом конфиденциальность трактуется в соответствии со статьёй 4 Орхусской конвенции и не может выходить за её пределы.

6.3. Представители заинтересованной общественности регистрируются для участия в мероприятиях Комиссии, направив в Секретариат уведомление не позднее 10 дней с даты рассылки информации по адресам, содержащимся в реестре заинтересованной общественности.

6.4. Представители заинтересованной общественности в письменном виде, включая электронную почту, представляют свои предложения одному из сопредседателей Комиссии.

6.5. Члены Комиссии информируются о поступившем от общественности предложении и могут высказать по ним своё мнение, и которое сообщают другим членам Комиссии. Секретариат Комиссии доводит до сведения членов Комиссии о предложениях представителей заинтересованной общественности и мнения по ним членов Комиссии, оглашают краткое содержание поступивших предложений на очередном заседании Комиссии и при наличии поддержки со стороны Комиссии включают вопрос в повестку дня предстоящего заседания Комиссии или иное её мероприятие для дачи ответа и принятия решения по существу.

6.6. Представители заинтересованной общественности принимают участие в мероприятиях с учетом технических возможностей места проведения.

6.7. Секретариат Комиссии стремится обеспечить технические возможности для участия всех представителей заинтересованной общественности, заявивших о заинтересованности участвовать в мероприятии Комиссии.

6.8. При отсутствии технической возможности участия всех представителей заинтересованной общественности, заявивших о своем желании участвовать в мероприятии, Сопредседатели Комиссии исходят из приоритетной необходимости участия представителей заинтересованной общественности, представивших инициативы и комментарии к документам.

6.9. Участие заинтересованной общественности в мероприятиях Комиссии осуществляется за счет собственных средств либо иных привлечённых средств.

Статья 7. Комментирование проектов документов

7.1. Сопредседатели Комиссии заблаговременно размещают проекты предлагаемых к обсуждению и принятию документов на веб-сайте Комиссии. При этом отводится разумный период времени для комментирования и указывается, до какой даты и по какому адресу представители заинтересованной общественности могут направлять комментарии.

7.2. Комментарии представляются по электронной почте в форме таблицы, которая имеет следующие колонки: автор, номер комментируемой статьи, раздела, текст предлагаемого изменения (дополнения), объяснения к предложению (дополнению).

7.3. Комментарии, представленные представителями заинтересованной общественности, учитываются при принятии окончательного решения и отражаются в протоколе заседания.

2.6.8. Плани управління річковими басейнами та порядок їх розроблення

Порядок розроблення ПУРБ визначається Постановою КМУ від 18 травня 2017 р. №336 «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном». Плани управління річковими басейнами розробляються та виконуються з метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, у встановлені строки.

Основними елементами планів управління річковими басейнами є:

- 1) загальна характеристика поверхневих та підземних вод району річкового басейну;
- 2) визначення основних антропогенних впливів на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у тому числі від точкових та дифузних джерел;
- 3) визначення зон (територій), які підлягають охороні, та їх картування;
- 4) картування мереж моніторингу, результатів програм моніторингу, що виконуються для поверхневих вод (екологічний і хімічний), підземних вод (хімічний і кількісний), зон (територій), які підлягають охороні;
- 5) перелік цілей для поверхневих вод, підземних вод і зон (територій), які підлягають охороні, та строки їх досягнення;
- 6) економічний аналіз водокористування;
- 7) огляд виконання програм або заходів, включаючи шляхи досягнення визначених цілей;
- 8) повний перелік програм (планів) для району річкового басейну чи суббасейну, їх зміст та проблеми, які передбачено вирішити;
- 9) звіт про інформування громадськості та громадське обговорення проекту плану управління річковим басейном;
- 10) перелік компетентних органів влади;
- 11) порядок отримання інформації (у тому числі первинної) про стан поверхневих і підземних вод.

Плани управління річковими басейнами затверджуються Кабінетом Міністрів України кожні шість років.

Порядок розроблення плану управління річковим басейном затверджується Кабінетом Міністрів України.

Постанова КМУ №336 від 18.05.2017 року (Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном), у відповідності до ст. 13-2 ВКУ визначає Порядок розроблення плану управління річковим басейном.

План управління річковим басейном розробляється з метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, в установлені строки.

Стратегічною екологічною ціллю для всіх районів річкових басейнів є досягнення/підтримання “доброго” екологічного стану масивів поверхневих та підземних вод, а також “доброго” екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод.

Мінприроди визначає строк початку процесу розроблення проекту плану управління річковим басейном, затверджує план-графік його розроблення не пізніше ніж за три роки до завершення строку виконання діючого плану управління річковим басейном.

Розроблення перших планів управління річковим басейном для кожного району річкового басейну здійснюється в період виконання Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затвердженої Законом України від 24 травня 2012 р. № 4836-VI.

Плани управління річковими басейнами розробляються Держводагентством разом з Держгеонадрами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими заінтересованими сторонами з урахуванням рішень відповідних басейнових рад.

Організаційні заходи щодо розроблення планів управління річковими басейнами та їх виконання здійснюються Мінприроди та Держводагентством.

Мінприроди забезпечує проведення стратегічної екологічної оцінки проектів планів управління річковими басейнами відповідно до Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікованого Законом України 1 липня 2015 р. № 562-VIII.

Громадське обговорення проекту плану управління річковим басейном та звіту про стратегічну екологічну оцінку проводиться протягом не менш як шість місяців з дня їх оприлюднення.

Мінприроди оприлюднює на веб-сайті інформацію про:

- початок розроблення проекту плану управління річковим басейном та план-графік його розроблення не пізніше ніж за три роки до подання проекту плану управління річковим басейном до Кабінету Міністрів України для затвердження;
- основні антропогенні впливи на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у тому числі точкових та дифузних джерел, не пізніше ніж за два роки до подання проекту плану управління річковим басейном до Кабінету Міністрів України для затвердження.

Проекти планів управління річковими басейнами розглядаються та схвалюються відповідними басейновими радами і розміщуються на веб-сайтах Мінприроди та Держводагентства.

Мінприроди подає проект рішення щодо затвердження плану управління річковим басейном до Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за три місяці до завершення строку виконання діючого плану управління річковим басейном. Перші плани управління річковими басейнами для кожного району річкового басейну подаються до Кабінету Міністрів України для затвердження не пізніше 1 серпня 2024 року.

Фінансування заходів щодо розроблення перших планів управління річковими басейнами для кожного району річкового басейну здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що передбачено Загальнодержавною цільовою програмою розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затвердженою Законом України від 24 травня 2012 р. № 4836-VI, в межах видатків, передбачених Державним бюджетом України на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Інформація, необхідна для підготовки планів управління річковими басейнами, надається на запит Мінприроди та Держводагентства безоплатно.

Фінансування заходів, передбачених у планах управління річковими басейнами, здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування зазначених заходів з державного бюджету здійснюється в межах видатків, передбачених Державним бюджетом України на відповідний рік.

Проект плану управління річковим басейном повинен відповідати структурі згідно з додатком.

У разі виділення суббасейнів у межах району річкового басейну плани управління суббасейнами за структурою згідно з додатком включаються до відповідного плану управління річковим басейном як окремі розділи.

Структура плану управління річковим басейном

1. Загальна характеристика поверхневих та підземних вод району річкового басейну:

1) опис річкового басейну:

гідрографічне та водогосподарське районування, клімат, рельєф, геологія, гідрогеологія, ґрунти, рослинність, тваринний світ, гідрологічний режим, специфіка річкового басейну;

типологія масивів поверхневих вод;

референційні умови;

2) визначення масивів:

поверхневих вод;

підземних вод.

2. Основні антропогенні впливи на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у тому числі точкових та дифузних джерел:

1) поверхневі води:

забруднення органічними речовинами: дифузні джерела; точкові джерела;

забруднення біогенними речовинами: дифузні джерела; точкові джерела;

забруднення небезпечними речовинами: дифузні джерела; точкові джерела;

аварійне забруднення та вплив забруднених територій (полігонів, майданчиків, зон тощо);

гідроморфологічні зміни: порушення вільної течії річок; порушення гідравлічного зв'язку русла річки та прилеглої частини заплави; гідрологічні зміни; модифікація морфології річок;

2) підземні води: забруднення; об'єми/запаси; інші істотні антропогенні впливи.

3. Зони (території), які підлягають охороні, та їх картування:

1) об'єкти Смарагдової мережі;

2) зони санітарної охорони;

3) зони охорони цінних видів водних біоресурсів;

4) масиви поверхневих/підземних вод, які використовуються для рекреаційних, лікувальних, курортних та оздоровчих цілей, а також води, призначені для купання;

5) зони, вразливі до (накопичення) нітратів.

4. Картування системи моніторингу, результатів програм моніторингу, що виконуються для поверхневих вод (екологічний і хімічний), підземних вод (хімічний і кількісний), зон (територій), які підлягають охороні:

1) поверхневі води: система моніторингу; гідроморфологічна оцінка/стан; оцінка хімічного стану; оцінка екологічного стану; оцінка екологічного потенціалу;

2) підземні води: система моніторингу; оцінка хімічного стану/оцінка ризику; оцінка за об'ємами/запасами підземних вод.

5. Перелік екологічних цілей для поверхневих вод, підземних вод і зон (територій), які підлягають охороні, та строки їх досягнення (у разі потреби обґрунтування встановлення менш жорстких цілей та/або перенесення строків їх досягнення).

6. Економічний аналіз водокористування:

1) економічний розвиток території басейну;

- 2) характеристика сучасного водокористування: комунальне водокористування; промислове водокористування; водокористування у сільському господарстві; водокористування на транспорті; інші види водокористування;
 - 3) прогноз потреб у воді основних галузей економіки;
 - 4) інструменти економічного контролю: окупність використання водних ресурсів; тарифи на воду.
7. Огляд виконання програм або заходів, включаючи шляхи досягнення визначених цілей.
8. Повний перелік програм (планів) для району річкового басейну чи суббасейну, їх зміст та проблеми, які передбачено розв'язати:
- 1) поверхневі води:
 - заходи, спрямовані на зменшення забруднення органічними речовинами (дифузні та точкові джерела);
 - заходи, спрямовані на зменшення забруднення біогенними речовинами (дифузні та точкові джерела);
 - заходи, спрямовані на зменшення забруднення небезпечними речовинами (дифузні та точкові джерела);
 - заходи, спрямовані на покращення/відновлення гідрологічного режиму та морфологічних показників у разі порушення вільної течії річок, гідравлічного зв'язку між руслами річок та їх заплавами, гідрологічних змінах, модифікації морфології річок;
 - заплановані інфраструктурні проекти та заходи, спрямовані на зменшення їх впливу на стан поверхневих вод;
 - 2) підземні води:
 - заходи, спрямовані на зменшення забруднення (дифузні та точкові джерела);
 - заходи, спрямовані на запобігання виснаженню підземних вод;
 - заплановані інфраструктурні проекти та заходи, спрямовані на зменшення їх впливу на стан підземних вод;
 - 3) інші заходи.
9. Звіт про інформування громадськості та громадське обговорення проекту плану управління річковим басейном.
10. Перелік компетентних органів державної влади, відповідальних за виконання плану управління річковим басейном.
11. Порядок отримання інформації, у тому числі первинної, про стан поверхневих і підземних вод.
- У липні 2019 року, в рамках проекту ОБСЄ-ГЕФ було підготовлено для громадського обговорення чернетку ПУРБ річки Дністер, де частково висвітлюються дані питання. В основному, ця чернетка являє собою Транскордонний діагностичний аналіз за форматом ГЕФ, і на нашу думку не зовсім відповідає формату ПУРБ⁶⁶.

⁶⁶ - <https://dniester-commission.com/novosti/priglashaem-ekspertov-kommentirovat-plan-upravleniya-bassejnom-dnestra/>

РОЗДІЛ 3. КОРИСНА ІНФОРМАЦІЯ

3.1. ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1.1. Адміністративна структура управління водними ресурсами

Державне управління водними ресурсами раніше було покладено на Держводагенство і його органи на місцях; контрольні функції – на Міністерство екології та природних ресурсів і його органи на місцях. Підпорядкування гідротехнічних споруд багатьом відомствам, неузгодженість функцій регулювання і контролю за використанням та відведенням водних ресурсів ускладнювали управління водогосподарським комплексом.

Управління водними ресурсами на регіональному рівні здійснювалося на основі двох принципів: за адміністративно-територіальним принципом і басейновим принципом.

Пізніше, після 2016 року намітився поступовий перехід до суто басейнового управління. Зокрема, поступово ліквідовувалися обласні управління водного господарства та реорганізовувалися басейнові управління (БУВРи).

Зараз і надалі відбуваються інтенсивні зміни в структурі управління водними ресурсами, на фоні інтенсивних структурних та кадрових змін в КМУ (після останніх змін до ВКУ 2016 року, а також, після виборів Президента України та ВРУ 1919 року).

Зокрема, 29 серпня 2019 року було реорганізоване Міністерство екології та природних ресурсів України, шляхом приєднання його до Міністерства енергетики та вугільної промисловості, а натомість було утворене Міністерство енергетики та захисту довкілля України⁶⁷. Через нього КМУ спрямовує і координує діяльність таких центральних органів виконавчої влади:

- ✓ Державна служба геології та надр України
- ✓ Державна служба заповідної справи
- ✓ Державне агентство водних ресурсів України
- ✓ Державне агентство екологічних інвестицій України
- ✓ Державна екологічна інспекція України.

⁶⁷ - Постанова КМУ від 02 вересня 2019 р. № 829 «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади». - <https://www.kmu.gov.ua/ua/nps/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829>

Рис. 26. Традиційна структура управління водними ресурсами в Україні⁶⁸.

Очевидно, реформування в управлінській сфері буде продовжуватись.

По суті, відповідальність за формування політики у сфері водних ресурсів України повинні мати:

- Комітет ВРУ з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;
- Міністерство екології та природних ресурсів України (реорганізовано у Міністерство енергетики та захисту довкілля).

Відповідальність за реалізацію політики у сфері водних ресурсів має Державне агентство водних ресурсів та його територіальні органи (БУВРи).

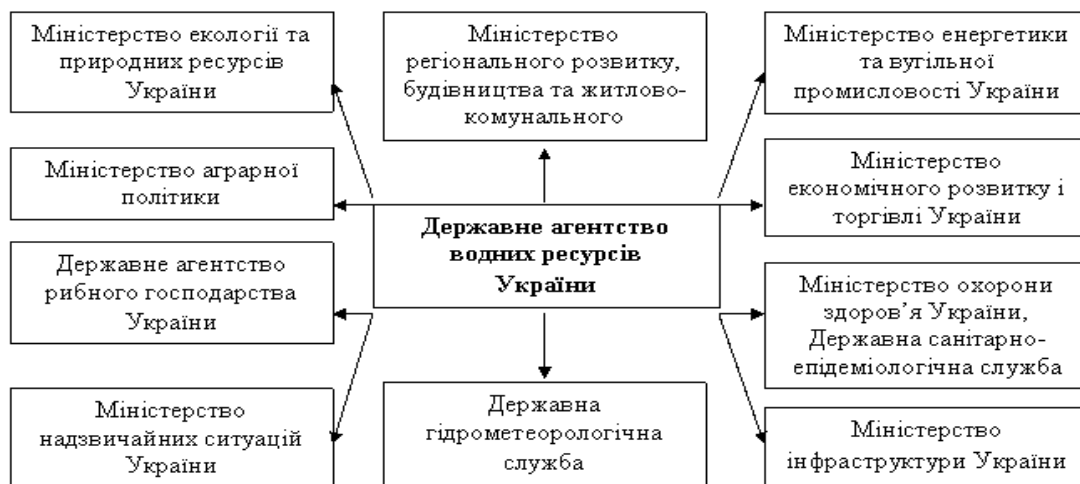

Рис. 27. Схема міжгалузевої взаємодії у сфері управління водними ресурсами, яка існувала раніше⁶⁹.

⁶⁸ - Вострікова Н.В. Державне управління використанням водних ресурсів в Україні // http://confcontact.com/2012_02_17/2012_strategy1/16_Vostrikova.htm

3.1.2. Компетенція обласних, Київської та Севастопольської міських рад у галузі регулювання водних відносин

Компетенція обласних, Київської та Севастопольської міських рад у галузі регулювання водних відносин:

Згідно ст. 8 ВКУ до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських рад у галузі регулювання водних відносин на їх території належить:

- 1) забезпечення реалізації державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- 3) погодження державних цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, участь у їх виконанні;
- 4) розроблення, затвердження та виконання регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- 7) координація діяльності районних і міських рад з використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- 8) затвердження проектів зон санітарної охорони господарсько-питних водозаборів;
- 9) прийняття у встановленому порядку рішень про віднесення водних об'єктів місцевого значення до об'єктів природно-заповідного фонду чи відповідних категорій особливої охорони;
- 10) встановлення правил користування маломірними суднами на водних об'єктах;
- 11) встановлення уразі потреби більш суворих, ніж у цілому на території України, нормативів якості води у водних об'єктах місцевого значення;
- 12) обмеження, тимчасова заборона (зупинення) діяльності підприємств, установ і організацій у разі порушення ними вимог водного законодавства;
- 13) організація роботи, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварій та стихійного лиха, погіршенням якості вод або їх шкідливою дією, із залученням підприємств, установ і організацій в порядку, передбаченому законодавством;
- 14) прийняття за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища під час виникнення аварійних ситуацій рішень про скидання стічних вод з накопичувачів у водні об'єкти, якщо це не призведе до перевищення нормативів екологічної безпеки водокористування;
- 15) організація інформування населення про стан водних об'єктів, його зміну та здійснення водоохоронних заходів;
- 16) здійснення контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- 17) вирішення інших питань у галузі регулювання водних відносин, визначених законом.

Компетенція районних рад у галузі регулювання водних відносин

⁶⁹ - Вострікова Н.В. Державне управління використанням водних ресурсів в Україні // http://confcontact.com/2012_02_17/2012_strategy1/16_Vostrikova.htm

Згідно ст. 9 ВКУ до відання районних рад у галузі регулювання водних відносин на їх території належить:

- 1) координація роботи сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) рад під час проведення ними міжтериторіальних водогосподарських і водоохоронних заходів та подання їм відповідної методичної допомоги;
- 3) організація роботи, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварій та стихійного лиха, погіршенням якості вод або їх шкідливою дією, залучення у встановленому порядку до цієї роботи підприємств, установ і організацій;
- 4) організація роботи по винесенню в натуру та влаштуванню прибережних захисних смуг вздовж річок, морів та навколо водойм;
- 5) внесення у встановленому порядку пропозицій щодо оголошення водних об'єктів об'єктами природно-заповідного фонду до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад;
- 6) обмеження, тимчасова заборона (зупинення) діяльності підприємств та інших об'єктів у разі порушення ними вимог водного законодавства в межах своєї компетенції;
- 7) встановлення правил загального водокористування в порядку, визначеному статтею 47 ВКУ;
- 8) здійснення контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- 9) організація інформування населення про стан водних об'єктів, про надзвичайні екологічні ситуації, які можуть негативно вплинути на здоров'я людей, та про заходи, що вживаються для поліпшення стану вод;
- 10) вирішення інших питань у галузі регулювання водних відносин у межах своєї компетенції.

3.1.3. Компетенція сільських, селищних, міських та районних у містах рад у галузі регулювання водних відносин

Згідно ст. 10 ВКУ до відання сільських, селищних, міських та районних у містах рад у галузі регулювання водних відносин на їх території належить:

- 1) здійснення заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- 2) контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- 3) встановлення правил загального користування водними об'єктами в порядку, визначеному ст. 47 ВКУ;
- 4) обмеження, тимчасова заборона (зупинення) діяльності підприємств та інших об'єктів в разі порушення ними вимог водного законодавства в межах своєї компетенції;
- 5) організація роботи, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварій та стихійного лиха, погіршенням якості вод або їх шкідливою дією, залучення у встановленому порядку до цієї роботи підприємств, установ і організацій;
- 6) організація інформування населення про стан водних об'єктів, а також про надзвичайні екологічні ситуації, які можуть негативно вплинути на здоров'я людей, та про заходи, що вживаються для поліпшення стану вод;
- 7) вирішення інших питань у галузі регулювання водних відносин у межах своєї компетенції.

3.2. НОВІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Нові терміни та визначення у водному законодавстві України, у зв'язку з євроінтеграційними зобов'язаннями України, були закріплені у ВКУ шляхом прийняття ВРУ ЗУ №1641-VIII від 04.10.2016 року (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом).

Варто бути свідомими того, що подібні зміни до ВКУ не охоплюють увесь спектр зобов'язань України щодо виконання положень ВРД ЄС. Надалі термінологія в НПА буде вдосконалюватись і розширюватись, у відповідності з ВРД ЄС та європейськими практиками. Утім, існуючі державні процедури, наразі, не можуть сприяти досягненню бажаних результатів – усіх і одразу.

Робоча група Держводагентства України з євроінтеграції, протягом 2014-2017 років, намагалася віднайти компромісні баланси між науковою обґрунтованістю, міжнародними вимогами, економічною та управлінською доцільністю у плані покращання менеджменту у водній сфері.

Основні нові терміни:

- *водний об'єкт* – природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, лиман, річка, струмок, озеро, водосховище, ставок, канал, а також водоносний горизонт);
- *водогосподарський баланс* – співвідношення між наявними для використання водними ресурсами на певній території і потребами в них у межах певного регіону за певний проміжок часу;
- *басейновий принцип управління* – комплексне (інтегроване) управління водними ресурсами в межах району річкового басейну;
- *водогосподарська ділянка* – частина річкового басейну, для якої розробляються водогосподарські баланси, встановлюються ліміти забору води із водного об'єкта та інші параметри використання водного об'єкта (водокористування);
- *водогосподарське районування* – розподіл гідрографічних одиниць на водогосподарські ділянки, який здійснюється для розроблення водогосподарських балансів;
- *водогосподарські системи* – комплекс пов'язаних між собою водних об'єктів та гідротехнічних споруд, призначених для управління водними ресурсами;
- *гідрографічне районування* – поділ території України на гідрографічні одиниці, який здійснюється для розроблення та впровадження планів управління річковими басейнами;
- *евтрофікація* – збільшення вмісту біогенних речовин у водоймі, що викликає бурхливе розмноження водоростей, зменшення прозорості води і вмісту розчиненого кисню у глибинних шарах внаслідок розкладу органічної речовини мертвих рослин і тварин, а також масову загибель донних організмів;
- *екологічна витрата* – мінімальна розрахункова витрата води, що скидається з водосховища (ставка) до річки відповідно до встановлених для цих водосховищ (ставків) режимів роботи з урахуванням прогнозу водності та екологічних вимог;

- *екологічний стан масиву поверхневих вод* – інтегрований показник якості масиву поверхневих вод, що визначається за біологічними, гідроморфологічними, хімічними та фізико-хімічними показниками;
- *істотно змінений масив поверхневих вод* – поверхневий водний об’єкт або його частина, природні характеристики якого зазнали істотних змін у результаті діяльності людини;
- *кількісний стан масиву підземних вод* – показник впливу забору води на масив підземних вод;
- *масив поверхневих вод* – поверхневий водний об’єкт або його частина;
- *масив підземних вод* – підземний водний об’єкт або його частина;
- *лиман* – затоплена водами моря пригирлова частина річкової долини або балки;
- *перерозподіл водних ресурсів* – подача (перекачування) води з одного річкового басейну в інший або в межах одного річкового басейну для забезпечення потреб у водних ресурсах водокористувачів маловодних регіонів;
- *перехідні води* – поверхневі води у межах гирлової ділянки річки, а також лиманів, де відбувається змішування прісних та солоних вод;
- *план управління річковим басейном* – документ, що містить аналіз стану та комплекс заходів для досягнення цілей, визначених для кожного району річкового басейну у встановлені строки;
- *план управління ризиками затоплення* – документ, що містить аналіз попередніх затоплень та комплекс заходів, спрямованих на запобігання, захист, підготовку, прогнозування і систему раннього попередження для окремих територій у межах району річкового басейну;
- *прибережні води* – води між береговою лінією та лінією у територіальному морі на відстані однієї морської милі від вихідної лінії, що використовується для визначення ширини територіального моря;
- *район річкового басейну* – головна одиниця управління у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, що складається з річкового басейну (сусідніх річкових басейнів) та пов’язаних з ними прибережних і підземних вод;
- *річковий басейн (водозбір)* – частина земної поверхні і товщі ґрунтів, стік води з якої послідовно через пов’язані водойми і водотоки здійснюється в море, лиман або озеро;
- *суббасейн* – частина річкового басейну, стік води з якої через пов’язані водойми і водотоки здійснюється до головної річки басейну або водогосподарської ділянки нижче за течією;
- *хімічний стан масиву поверхневих вод* – показник якості масиву поверхневих вод, який визначається за окремими групами забруднюючих речовин;
- *хімічний стан масиву підземних вод* – показник якості масиву підземних вод, який визначається за окремими групами забруднюючих речовин;
- *штучний масив поверхневих вод* – поверхневий водний об’єкт або його частина, створені в результаті діяльності людини.

Методика віднесення масиву підземних вод до одного з класів кількісного та хімічного станів масиву підземних вод затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Перелік забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масиву підземних вод затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

3.3. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ

Важливим елементом інформаційного забезпечення переходу до басейнового принципу управління водними ресурсами має бути чіткий облік природних і штучних водних об'єктів, як основних складових частин водного фонду, що здійснювався раніше недостатньо ефективно через невизначеність з структурними компетенціями його ведення⁷⁰.

Компоненти водного фонду повинні підлягати ретельному обліку, кількісній та якісній оцінці для отримання достовірних даних щодо природного, господарського та правового стану водних ресурсів (водних об'єктів) з метою організації управління раціональним та ефективним їх використанням та охороною.

Покращання інформаційного поля для прийняття адекватних управлінських рішень потребує значного часу та доступних кадрових, технічних і фінансових ресурсів.

3.4. ФІНАНСУВАННЯ

Фінансування всієї діяльності у сфері водних ресурсів, як і у інших сферах, регулюється Бюджетним кодексом України у редакції від 6 грудня 2018 року⁷¹.

Фінансування конкретних заходів відбувається в рамках загальнодержавних та місцевих цільових програм, планів дій тощо.

В Україні існує екологічний податок, кошти з якого надходять до Державного бюджету України, та використовуються згідно з щорічним ЗУ «Про державний бюджет України». Ці кошти не є цільовими. Ставки екологічного податку встановлюються КМУ.

Екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 р.

Платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

- ✓ викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- ✓ скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;

⁷⁰ - *Сташук В.А. Еколого-економічні основи басейнового управління водними ресурсами.* – Дніпропетровськ: Зоря, 2006. – 480 с.

⁷¹ - *Бюджетний кодекс України (ЗУ від 8 липня 2010 року №2456-VI, у редакції від 6 грудня 2018 року №2646-VIII).*

- ✓ розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- ✓ утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- ✓ тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Також, Постановою КМУ затверджено Постанову про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища (від 7 травня 1998 р. № 634, діє у редакції Постанови КМУ від 7 квітня 2006 р. № 462).

Державний фонд охорони навколишнього природного середовища є складовою частиною Державного бюджету України. Його створено з метою фінансування природоохоронних заходів та заходів, пов'язаних з раціональним використанням і збереженням природних ресурсів. Фонд формується за рахунок частини коштів, що надійшли від збору за забруднення навколишнього природного середовища, та інших джерел, визначених законодавством. Кошти Фонду спрямовуються за бюджетними програмами відповідно до планів природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів і кошторисів, що затверджуються головними розпорядниками бюджетних коштів в установленому законодавством порядку.

Плани природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що розробляються Мінприроди затверджуються Міністром охорони навколишнього природного середовища та погоджуються з Віце-прем'єр-міністром України згідно з розподілом функціональних повноважень. Плани природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що розробляються іншими головними розпорядниками коштів Фонду, затверджуються ними за погодженням з Мінприроди. Головними розпорядниками Фонду є Мінприроди та інші центральні органи виконавчої влади, які визначаються у державному бюджеті на відповідний рік.

Видатки з виконання природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів здійснюються Державним казначейством в межах коштів, що надійшли до Фонду, пропорційно до бюджетних призначень, встановлених головним розпорядником у державному бюджеті на відповідний рік. Кошти Фонду використовуються за відповідними бюджетними програмами в установленому законодавством порядку.

Складення та подання фінансової звітності про використання коштів Фонду, а також контроль за їх цільовим використанням здійснюються в установленому законодавством порядку.

Головні розпорядники подають щороку до 15 квітня до КМУ інформацію про виконання природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Басейнові ради не мають окремого фінансування для своєї діяльності.

Частина заходів фінансується за рахунок коштів технічної допомоги Україні з боку донорських організацій, в рамках програм допомоги.

Рис. 28. Інфографіка, яка демонструє фінансовий звіт Держводагентства за 2018 рік⁷².

РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА ОХОРОНИ МАЛИХ РІЧОК В УКРАЇНІ

4.1. ПОВЕРНЕННЯ РІЧКИ ПОЧАЙНИ (БАСЕЙН РІЧКИ ДНІПРО)

Київська міська рада на вимогу громадських організацій прийняла рішення створити парк навколо озер Кирилівське і Йорданське, що знаходяться на житловому масиві Оболонь в м. Києві.

Раніше депутати проголосували за парк «Почайна» в районі Петрівки. Триває процес юридичного закріплення земельних ділянок за цими зеленими перлинами. Потім можна починати проектні і ландшафтні роботи. У ситуації, що склалася, унікальним є те, що й ці, і практично всі інші водойми Оболоні є руслом стародавньої річки Почайна. Тому в столичних активістів виникла одна дуже перспективна ідея – якщо її здійснити, то 300-тисячний масив виявиться у винятковому історичному водно-парковому кільці. Його визволять із бетону, впорядкують озера й гирло – якщо вдасться побороти настирливого забудовника.

Топографічна зйомка 1897 року і мапа 1902 року показують, що розташування озер Йорданське та Кирилівське збігається з колишнім руслом річки Почайна. Втім, як і інші Оболонські озера – каскад озер Опечень або Опечань (назва, похідна від «Почайна»), Лугове, Мінське, Редьчине (воно не входить в систему Опечень, хоча до Почайни відноситься)⁷³.

⁷² - <https://www.davr.gov.ua/>

⁷³ - <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2283421-povernenna-pocajni-ruslo-litopisnoi-riki-stane-parkom.html>

У систему оболонських озер впадають двадцять колекторів, за допомогою яких відводять ґрунтові й зливові води з Куренівки та Пріорки. Більшість із них – історичні струмки і малі річки, «одягнені» в бетон. Кирилівське озеро зараз приймає води річки Сирець, в інші озера впадають Коноплянка, Курячий брід, Западінка. Вони всі є на мапах 18-19 століть, видно, що раніше вони впадали в річку Почайну.

При будівництві житлових масивів на Оболоні частина русла була засипана, а інша частина розширена, поглиблена, розбита на озера. При цьому річку, як підтверджують документи, перетворили у відкриту дренажну систему, призначену для водовідведення з великих територій міста. Тобто з природного водоймища формально зробили технічне, але таке поняття не передбачено в жодному законі. Є «технічні водойми», але вони повинні бути штучно створені, як, наприклад, пожежна водойма. В результаті ставлення до оболонських технічних водойм, та й до інших (наприклад, річка Либідь) було жакхливим. Деякі озера – Мінське і Лугове, що знаходяться в колишній промисловій зоні, зараз сильно засмічені, хоча ще 15-20 років тому в них ловили рибу. До речі, у міської влади є план їх розчищення. А Йорданське та Кирилівське – живі чисті озера, тут кияни купаються, засмагають і ловлять рибу. Водойми не втратили здатність до самоочищення. Тут глибини по 18-14 метрів, б'ють підводні джерела, водяться черепахи, рідкісні види молюсків.

Від Йорданського озера сучасна річка Почайна йде в підземний колектор довжиною 270 м під проспектом С. Бандери. Потім з'являється її відкрита ділянка – в бетонному лотку, і без нього, але в насипах. Вона з'єднується з Дніпром в затоці Вовкувата, хоча раніше впадала в гавань Київського річкового порту.

Рис. 29. Вигляд басейну малої річки Почайна. Світлина Костянтина Богатова / facebook

У 30-ті роки минулого століття київські інженери вирішили перегородити обміліле русло Почайни і зробили насип для Петрівського залізничного мосту. Пізніше, вздовж насипу з'явилася вулиця Електриків. За цим насипом знаходиться гавань, яка раніше була її дельтою. Літописна річка «відповіла» будівельникам тим, що розлилася, утворивши широке озеро прямо перед залізничним насипом.

Влада намагалася вирішити проблему підтоплення оболонських луків ще в 50-х роках минулого століття, тоді було прокопано широкий канал, який з'єднує русло Почайни з Дніпром. Тепер у тому місці знаходиться озеро Вербне.

При будівництві масиву Оболонь довелося врегулювати всі водні питання в районі, в тому числі «відносини» з річкою, і зробити їй нове гирло – в затоці Вовкувата. Хоча в районі вулиці Богатирської засипали ділянку русла, а його середню частину розширили до озер, з'єднали їх одне з одним колектором. Так річка перетворилася у водну систему з озер з новим гирлом.

Почайна втрачала своє старе русло частина за частиною, все віддаляючись від стародавньої затоки в районі сучасної Поштової площі, де вона впадала у Дніпро. Коли ж її відрізали від Київської гавані, і річка залишилася тільки на Оболоні, про Почайну просто забули. Про хрещення в ній, відповідно, теж.

Члени Громадського руху «Почайна» і сотні небайдужих киян розчистили частину русла річки – від проспекту С. Бандери до тупика вулиці Вербної. Вивозили тони сміття самоскидами, наданими «Київзеленбудом» і КП «Плесо», потім сіяли траву на завезеному благодійниками чорноземі, садили нові дерева, навіть створили мурал на історичну тему. Але, головне те, що відбувся архітектурний конкурс на створення парку «Почайна». Його переможець запропонував саме те, чого бажали активісти: в проекті концепції парку показав зв'язок цього мальовничого місця з багатолюдною Петрівкою з одного боку, новим парком біля озера Йорданського, і парком «Наталка» на Оболонській набережній.

Ще попереду робоче проектування парку, розробка конкретних елементів, якими буде наповнений його простір. Але, завдяки архітектурному конкурсу, вже зараз є чітке уявлення про необхідність його зв'язку з іншими парками в «зелене кільце» Оболоні. На жаль, цю ідею можуть згубити, побудувавши багатопверховий будинок в зеленій прибережній зоні, що охороняється законом, біля Дніпра там, де в нього впадає Почайна. Вперше така ідея з'явилася у забудовників ще в минулому році, коли на цю частину району розроблявся проект детального плану території. На громадські слухання він потрапив в одному вигляді, а в сесійну залу Київради – в іншому, в тому числі з двадцятип'ятиповерховим будинком в районі Московського мосту на березі Дніпра. Тоді Київрада не дала здійснити порушення, і детальний план території був проголосований без висотки на березі. Зараз в плані на цьому місці вже зазначено якусь культову споруду. З'ясувалося, що хтось вже розробляє проект землевідведення на 0,8 га на цій ділянці.

Дозвіл на такі дії, було отримано за процедурою «мовчазної згоди». Це сталося через те, що письмову заявку з проханням про виділення ділянки у зоні, що охороняється законами від забудови, в Департаменті земельних ресурсів ніби не помітили.

Найближчим часом продовжиться проектування, а згодом – будівництво парку «Почайна» і ревіталізація русла Почайни. Це перший міський проект, яким передбачено повернення річки до практично природного стану. Ділянку, де річкове русло поміщено в лоток, передбачається звільнити від бетону. Береги будуть укріплені більш гуманним чином – за допомогою каміння й інших природних матеріалів, русло отримає природну звивисту форму. Крім того, хочемо створити тематичні композиції на історичну тему – «Почайна – літописна річка первохрещення киян». Оскільки ці роботи передбачають великі трансформації, парк переданий у відання КП «Центр розвитку міського середовища».

Одночасно вище за течією Почайни створюється парк біля озер Йорданське та Кирилівське. Цей парк переданий у відання КП «Київзеленбуд», його площа становить більше 41 га. Мешканці району показали владі, що хотіли б бачити його історичним і ландшафтним – місцем, в якому збереглася природа: існуюча зелень, заплави, тваринний світ, а також підкреслена давня історія річки Почайна.

Інші озера Почайни (Мінське, Лугове, Пташине, Андріївське) в найближчі роки передбачається очистити і зробити придатними для купання. Їхні береги теж поступово отримають статус парків. Озеро Редьчине, що розташоване на північ від системи Опечень і чий береги вже стали парком, також буде впорядковано. Таким чином на Оболоні може з'явиться водно-зелений парковий пояс, що перетворить район на своєрідний острів.

4.2. ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ: СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ ДО РОЗВИТКУ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Екосистемні послуги річок у країнах Східного партнерства досить часто недооцінюються, що призводить до їх втрати в умовах надмірного зарегулювання річок, насамперед для гідроенергетичних цілей.

Ситуація погіршується при будівництві нових ГЕС без належної екологічної оцінки наслідків будівництва та довготривалого функціонування таких споруд. Останнє обумовлене недосконалим законодавством держав Східного Партнерства у сфері управління водними ресурсами, слабкими регуляторними та методологічними інструментами для оцінки впливу на навколишнє середовище планів, програм і проектів, відсутністю прозорості процедур прийняття рішень, низьким рівнем доступу громадськості до екологічної інформації та розуміння власної ролі у прийнятті рішень.

Проект спрямований на виявлення специфічних особливостей екосистемного підходу до енергетичних проектів, програм і планів у чотирьох країнах Східного партнерства. Предметом проектної діяльності є визначення ключових недоліків у національних практиках та шляхів їх усунення.

Проект передбачає сприяння роботі Робочої групи 3 (довкілля, зміна клімату та енергетична безпека) Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного Партнерства (УНП ФГС СхП) в одному з найбільш актуальних напрямків – запровадження норм горизонтального екологічного законодавства в енергетичній сфері. Ця тема була в центрі уваги національних Форумів громадянського суспільства протягом останніх кількох років, і нещодавно зайняла першу позицію в актуальності роботи РГ-3.

Проект передбачає повну участь неурядових екологічних та інших організацій громадянського суспільства у сприянні європейській інтеграції країн Східного Партнерства шляхом зміцнення діалогу між громадянським суспільством, національними урядами та ЄС.

Проект сприяє зміцненню ролі ФГС у розвитку Східноєвропейського партнерства та у європейських інтеграційних процесів.

Проект фінансується через схему Регрантингу 2019 року ФГС СхП за фінансової підтримки ЄС в рамках підтримки громадянського суспільства в регіоні. Партнерською організацією, що фінансово сприяє схемі Регрантингу ФГС СхП є Національний фонд підтримки демократії (NED).

Проект був відібраний для імплементації в рамках діяльності РГ-3.

Метою проекту є сприяння інтеграції екосистемного підходу та розгляду екосистемних послуг у галузеву економічну діяльність (а саме, розвиток гідроенергетики та комплексне управління водними ресурсами), що передбачено горизонтальними директивами ЄС та відповідними конвенціями, сторонами яких є країни Східного Партнерства, для обґрунтованої можливості реалізації планів, програм та проектів гідроенергетики.

4.3. ВІДНОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТІВ У БАСЕЙНІ ДНІСТРА ЯК ШЛЯХ ДОСЯГНЕННЯ ДОБРОГО СТАНУ ВОД (автор ЦАРИК Л.П.)

Функціонально цілісний підхід до організації збалансованого природокористування і басейновий підхід як його складова частина завоювали вже немало прихильників. Його основні переваги – орієнтація на вивчення динаміки, чітка вираженість меж і зв'язків, можливість залучення геофізичних, геохімічних і системних методів. У працях, присвячених застосуванню басейнового підходу з метою раціоналізації природокористування, автори пропонують використовувати річкові басейни, зоновані за біокліматичними поясами, як основу для природно-ресурсного районування, що створює передумови комплексно ув'язати між собою водні, кліматичні, мінеральні і земельні ресурси.

Ландшафтознавці пропонують розглядати басейн як природно-господарську систему, в межах якої найбільш зручно і логічно розглядати взаємодію людини з природою в процесі використання природних ресурсів, і успішно застосували для вирішення конкретних завдань геохімічні (перш за все балансові) і математичні (імітаційне моделювання) методи.

Рекомендації щодо створення нових заповідних об'єктів орієнтовані на формування цілісної природоохоронної мережі басейну річки Джурин, правої притоки р Дністер в межах Західно-Подільської фізико-географічної області. Кожна з частин річкового басейну мала б репрезентувати свої ландшафти заповідними територіями та об'єктами. Так, на витоків річки важливим є формування і регулювання річкового стоку, а тому важливе значення матимуть гідрологічні заповідні об'єкти. У середній течії інтенсифікації ерозійних процесів і процесів яроутворення можуть протистояти заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи, створені в межах схислових місцевостей. Нижня частина басейну річки має високий потенціал рекреаційних ресурсів, ефективному використанню і збереженню яких сприятимуть вже існуючі НПП і РЛП, а також перспективний для заповідання ландшафтний заказник між населеними пунктами Кошилівці Поділля, який включатиме цікаві об'єкти в межах лісового масиву, а також гідрологічні, геоморфологічні, ботанічні об'єкти в межах схилів річкової долини. У басейні р. Джурин станом на 2018 р. функціонує 11 заповідних територій в об'єктів, створених в період 1969-2014 років (табл. 1). Проведені натурні дослідження в період 2015-2017 рр. надали можливість обґрунтувати ряд перспективних для заповідання об'єктів (табл. 1).

Таблиця 1. Наявні та перспективні заповідні об'єкти долини р. Джурин.

№	Назва заповідного об'єкту	Площа, га	Дата і номер постанови, розпорядження, указу	Місцезнаходження об'єкта - село, урочище, лісництво, № кварталу, № виділу	Коротка характеристика	Землекористувачі або землевласники
1	Джерело «Дзрудло»	0,10	Рішення Тернопільської обл. ради від 18.09.2014 №761	Пн. околиця с. Джури, біля залізничного мосту, долина р.Джури	Джерело підземних вод, що відіграє важливу історико-культурну, оздоровчу та естетичну функції.	Джуринська сільська рада
2	Джерело «Прало»	0,10	Рішення Тернопільської обл. ради від 18.09.2014 №761	Південна околиця с. Джури, долина р.Джури	Джерело підземних вод, що відіграє важливу історико-культурну, оздоровчу та естетичну функції.	Джуринська сільська рада
3.	Джерело «Червона криниця»	0,42	Рішення Тернопільської обл. ради від 26.02.1999 № 50	с. Базар, біля потоку Червоний	П'ять джерел, що витікають з під пластів девонських пісковиків утворюють водний потік. Окультурені червоним пісковиком і мають назву "Червона криниця". У 1995 році споруджено каплицю і закладено дендропарк	Базарська сільська рада

Настанова (методологічний посібник) з управління басейнами малих річок

4.	НПП“Дністр- ровський каньйон”	1500, 00	Указ Президента України від 03.02.2010 №96 Про створення НПП «Дністровський каньйон»	Дорогичівське лісництво (кв. кв. 5- 13,16-24, 49,50, 55- 67, 69, 74, 86-88)	Унікальний ландшафт долини р. Дністерзі своєрідним мікрокліматом, мальовничими краєвидами і численними пам’ятками природи, історії, культури, тощо	ДП «Бучацьке лісове гос- подарство» , Заліщицька районна ДА
5	РЛП“Дніст- ровський каньйон”	2000, 00	Рішення виконкому Тернопільської обл. ради від 30.08.90 р. №191 і від 29.11.90 р. №273	Північна межа проходить вздовж автошляху між селоми: ДорогичівкаШутро минці – Нирків – НагіряниДорогичів ське лісництво (кв. кв.14, 15, 51-54, 68, 85, 91)	Унікальний ландшафт Середнього Подністер’я, який відзначається теплим мікроклі-матом, мальовничими краєвидами і насичений пам’ятками природи, історії, археології, тощо)	ДП «Бучацьке лісове господарство» (389,0 га), Нирківська, Устечківська, сільські ради
6.	Печера “Нагірянська”	5,00	Рішення Тернопільської обл. ради від 18.03.94 р.	с. Нагіряни, лівий схил р. Поросичка	Унікальна печера з великою різноманітністю вторинних кристалічних утворень	Нирківська сільська рада
7.	Червоного- родський водоспад	0,70	Рішення виконкому Тернопільської обл. ради від 23.10.72 р. №537	Між селами Нирків і Нагіряни, долина р. Джурин	Унікальна пам’ятка природи. У каньйоні р. Джурин скидає свої води з висоти 16 м.	Устечківська сільська рада
8.	Берекова діброва в Шутроминцях	13,80	Рішення виконкому Тернопільської обл. ради від 17.11.69р. №747, 19.11.84р. №320	с. Садки, лісове урочище "Нирків", Доро- гичівське л- во, кв.21 в.4,5,7,8	Склад насаджень – 8Д1Г+Бер, вік – 55 р., бонітет – II, повнота 0,7, середній діаметр – 22 см, середня висота – 20 м., умови місцевості. – Д2, запас на 1 га – 170 м³. Входить до складу заповідн-ої зони РЛП “Дністровський каньйон”	ДП “Бучацьке лісове госпо- дарство”
9.	Шутромин-ські дуби	0,08	Рішення виконкомуТерно пільської обл.. ради від 14.03.77р. №131	с. Садки, лісове урочище «Шутроминці», Дорогичівське л-во кв.20 в.10, кв.21 в.15	Три дуби віком понад 200 років і діаметром 110	ДП “Бучацьке лісове господарство”
10.	Горіх чорний (ділянка №6)	1,00	Рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 13.12.1971 р. № 645	с. Поділля , лісове урочище «Чагор», Дорогичівське лісництво, кв.3 в.3	Високопродуктивне горіхове насадження	ДП “Бучацьке лісове господарство”
11	Устечківська ділянка	1,10	Рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 27.12.76 р. №636	с. Устечко, лісове урочище “Нирків”, Дорогичівське л-во, кв.65 в.6	Місце зростання скельної рослинності на девонських відкладах	ДП "Бучацьке лісове госпо- дарство"
12.	Став в с. Джурина Слобідка	20,00	Перспективний	Верхівя Джурина східна околиця с.Джурина-ка слобідка	На витoku річки Джурина виконує важливе водорегулююче значення	Джурина сільська рада
13.	Два джерела поруч з джерелом «Прало»	0,02	Перспективний	Південна околиця с. Джурина, долина р.Джурина	Джерела підземних вод, що відіграють важливу історико-культурну, оздоровчу та естетичну функції.	Джурина сільська рада
14.	Ставок с.Полівці	2,30	Перспективний	За межами села Полівці	Заплавний став є регулятором води	Полівецька сільська рада
15	Гідрологічна пам’ятка «Семенів потік»	0,90	Перспективний	Базарівська сільська рада, східна околиця	Охорона та збереження джерел, що живлять р.Джурина	Базарська сільська рада
16.	Став в долині р.Білас.Слобідка	3,00	Перспективний	Права притока Джурина потік Білий	Ліва притока річки Джурина, став є регулятором води	Слобідська сільська рада
17.	Окультурене джерело Св.Анни	0,20	Перспективний	Південна околиця с.Слобідка	Окультурене джерело в районі другої тераси лівого схилу річкової долини Джурина	Слобідська сільська рада
18.	Урочище «Чагор», ботанічна пам’ятка	3,00	Перспективний	с. Поділля, лісове урочище “Чагор”, Дороги- чівське л- во, кв.3 в.3	Збільшення площі ботанічної пам’ятки природи місцевого значення	ДП “Бучацьке лісове господарство”
19.	Джерело і потічок в долині р. Джурина	0,20	Перспективний	Околиця с. Кошилівці	Схил на правому березі річки Джурина, витікає з лісового масиву	Кошилівська сільська рада
20.	Ландшафтний заказник «Над Джурином»	1185, 00	Перспективний	Між сс. Кошилівці і Нирків	Схилі луки, цінні лісові масиви, які виконують важливі водоохоронні, протиерозійні і рекреаційні функції.	Кошилівська, Садівська, Нирківська сільські ради

У верхів'ї Джурина на східній околиці с. Джуринська Слобідка споруджено став на площі 20 га, який використовується для риборозведення. Верхів'я ставу вкрите водно-болотною рослинністю, яка є доволі рідкісною для басейну Джурина і використовується як місце гніздування водоплавних птахів. Оскільки, став знаходиться за межами населеного пункту у місці злиття верхніх приток Джурина, його можна вважати важливим водорегулюючим і водоакумулюючим об'єктом верхньої частини річкового басейну. Окрім того він виконує певні рекреаційні функції для місцевого населення. Потребує додаткового обстеження водно-болотна флора і фауна ставу.

Важливим водорегулюючим об'єктом верхньої частини річкового басейну є став на правій притоці р. Джурина в околиці с. Полівці. У маловодні 2015-2016 рр. ця притока не пересохла і став був повноводним, виконуючи свою основну функцію регулятора води. Він є місцем для відпочинку і оздоровлення місцевого населення. Став зарибнений і приваблює численних представників водоплавної і водоболотної птиці – зокрема лебедів-шипунів, сірих чапель тощо (рис. 30).

Рис. 30. Перспективні гідрологічні пам'ятки природи стави у с. Полівці та у с. Джуринська Слобідка (басейн р. Джурина).

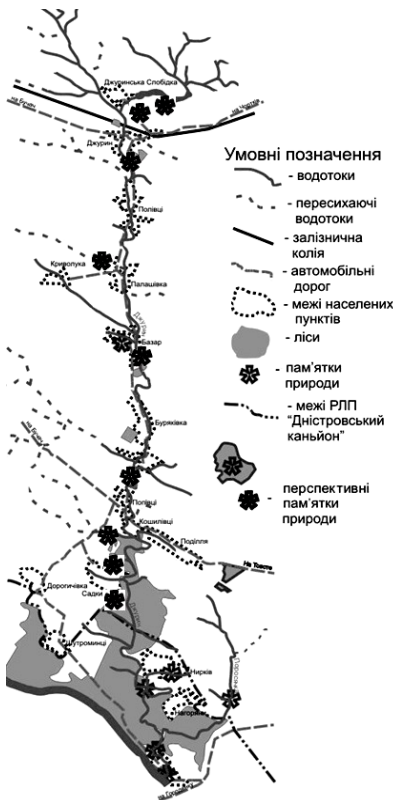

Рис. 31. Мережа наявних та перспективних заповідних об'єктів басейну р. Джурина

Доцільним є розширення гідрологічної пам'ятки природи джерела Прало за рахунок долучення ще двох нових джерел, що знаходяться поблизу наявної гідрологічної пам'ятки. На сьогоднішній день вони не окультуренні і не доглянуті. Рекомендується їх поглибити, основу викласти каменем для зручності використання води для питних потреб.

В межах середньої течії річки Джурина між населеними пунктами с. Базар і с. Буряківка в межах терасованих схилів лівого берега є перспективні для заповідання лучні ділянки з елементами сухостійких видів, які традиційно використовувались в якості пасовищ. Добре збережена природна рослинність могла б слугувати об'єктом для створення заповідного урочища.

Права притока Джурина потік Білий є важливим елементом середньої течії річкового басейну. Споруджений на ньому став, площею близько 3 га, знаходиться за межами населеного пункту Слобідка, є

регулятором води, місцем рибальства, зупинки при перельотах водно-болотних птахів. Цей водний об'єкт можна номінувати для заповідання в якості гідрологічної пам'ятки

природи місцевого значення (рис. 31).

Ще одним перспективним об'єктом для заповідання є гідрологічна пам'ятка природи в селі Слобідка Заліщицького району, лівий берег р.Джурин, яку в народі називають джерелом Святої Анни з відбудованою капличкою, штучноствореним басейном і окультуреною територією. Вода джерела за легендами має цілющі властивості і активно використовується місцевим населенням для питних потреб.

На межиріччі басейну в межах території сільської ради Поділля знаходиться насадження горіху чорного в урочищі «Чагор».Оскільки лісовий масив в даному урочищі є фрагментом вододільних лісів басейну, вважаємо за доцільне під заповідний об'єкт відвести усю територію лісового масиву, на якій зростає ще й вісімдесятирічне насадження дубу звичайного.

З метою збереження ландшафту річкової долини між сс. Кошилівці і Нирків доцільно створити ландшафтний заказник. На південній околиці с. Кошилівці в межах річкової долини знаходиться низка унікальних геоморфологічних та гідрологічних об'єктів. Зокрема, декілька виходів джерельних вод, які зливаючись утворюють цілий потічок чистої води – праву притоку р. Джурин; неподалік на цьому ж березі спостерігаються зсувні процеси та процеси яроутворення у класичному їх вираженні. Було б доцільним створення тут ландшафтного заказника, який включав би ерозійно-гравітаційні форми неорельєфу з унікальним гідрологічним об'єктом і приуроченими до них угрупованнями живої природи (рис. 32).

Рис. 32. Природні об'єкти перспективного ландшафтного заказника «Над Джурином».

У нижній частині річкової долини логічно поєднується каньйоноподібна форма річкової долини з цінними у рекреаційному відношенні лісовими масивами, приуроченими до схилих місцевостей та наявними історико-культурними пам'ятками в межах населених пунктів, що вказує на значний потенціал природних і історико-культурних рекреаційних ресурсів, збереженню і відновленню яких слугуватиме запропонований заповідний об'єкт ландшафтний заказник «Над Джурином», який межуватиме з національним природним парком «Дністровський каньйон» в межах річкової долини. Поява нового заказника сприятиме створенню у нижній частині річкової долини природоохоронної мережі у складі РЛП, НПП і перспективного ландшафтного заказника, який водночас стане буферною територією НПП.

Запропоновані перспективні до заповідання об'єкти займають площу близько 4.02% від річкового басейну і орієнтуватимуть на охорону і збереження гідрологічних об'єктів у верхній і середній частинах басейну, ландшафтів і їх компонентів у середній і нижній частинах річкового басейну.

Висновки: Запропоновані для заповідання об'єкти разом із існуючими заповідними територіями займатимуть площу близько 4734 га, що складатиме 14,72% площі басейну при пересічно-обласному показнику 8,99%. Збільшення площі земельних угідь під природоохоронно-рекреаційними об'єктами збільшить частку земель річкового басейну під заповідним і рекреаційним природокористуванням, які традиційно відносять до природопідтримувальних форм господарювання. Реалізація даного підходу забезпечуватиме виконання ст.6 Водної Директиви ЄС в галузі водної політики та запровадження басейнового принципу до оптимізації природокористування і охорони природи.

Література:

1. Андрейчук Ю.М. Геоінформаційне моделювання стану басейнових систем (на прикладі притоки Дністра річки Коропець). Автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.11 / Ю.М.Андрейчук. - Львів. Нац. ун-т ім. Івана Франка, 2012. - 20 с.
2. Бакало О.Д. Трансформація еколого-географічних процесів басейну р. Джурина. Монографія /О.Д.Бакало, Л.П.Царик, П.Л.Царик - Тернопіль: СМП «Тайп», 2018 – 168 с.
3. Крута Н.С. Еколого-географічний стан річково-басейнової системи Лугу (доплив Дністра): оцінювання, моніторинг, оптимізація. Автореф. Дисертації...канд.. географ. наук :11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів/ Н.С.Крута – Львів: нац. ун-тет ім. Івана Франка, 2014. – 20 с.
4. Мольчак Я.О. Річки та їх басейни в умовах техногенезу / Я.О. Мольчак, З.В. Герасимчук, І.Я. Мисковець. - Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2004. - 336 с.
5. Нетробчук І.М. Геоекологічний стан басейну річки Луга / І.М. Нетробчук //Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: 2011. – С. 176-182.
6. Олдак П.Г. Равновесное природопользование. Новосибирск: Наука, 1993. – 214 с.
7. Стойко С. М. Системи охорони природи у верхів'ї басейну Дністра / С. М. Стойко. – Львів: Меркатор, 2004. – 56 с.
8. Царик П. Перспектива створення заповідних територій у долинах річок Гнізни, Джурина, Вільховець /П.Царик, Л.Царик, І.Вітенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2010. – С.
9. Швебс Г.И. Концепция природно-хозяйственных территориальных систем и вопросы рационального природопользования / Г.И. Швебс // Физическая география и геоморфология. – 1987. – № 35. – С. 3-9.
10. Экология и природопользование Учебное пособие / Под ред. д-ра геогр. наук, проф. В.М. Разумовского. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2011. – 167 с.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Водні ресурси в Україні, і на планеті в цілому, знаходяться в критичному стані і швидкими темпами деградують. Найнебезпечніший прояв «людського сліду на Землі» - це слід без води і без живих організмів. Від декларацій і розмов про охорону водного середовища та водних ресурсів, довкілля в цілому, необхідно переходити до рішучих дій з порятунку головного ресурсу життя на Землі – води, залучивши для цього значні ресурси.

Рекомендація:

Вивчати, поширювати та впроваджувати кращі практики управління, збереження та відтворення водних ресурсів, які будуть мати практичне покращення стану вод.

2. У розробці та набранні чинності законодавства України, що стосується проблем інтегрованого управління водними ресурсами, управління за басейновим принципом, є значний прогрес. Проте, природоохоронне законодавство України у водній сфері ще не повністю відповідає європейським вимогам та Угоді про асоціацію з ЄС.

Рекомендація:

Прискорити роботу над нормативно-правовими актами, які визначають європейські принципи збалансованого поводження та управління водними ресурсами в Україні, залучивши спеціалістів, експертів, заінтересовану наукову громадськість.

3. Україні потрібно рухатися від хорошого законодавства до практичного виконання зобов'язань на шляху до «доброго стану вод». Для впровадження та практичного виконання бракує кваліфікованих кадрів, експертів, технічних можливостей, фінансової спроможності природоохоронної галузі та сфери раціонального природокористування, але найголовніше що нам бракує, це – політичної волі. Постійне реформування природоохоронної галузі, що має здебільшого імітаційний і несистемний характер, потрібно здійснювати на засадах сталого розвитку суспільства і довкілля.

Рекомендації:

Для спеціалістів, які займаються моніторингом стану вод запровадити систему навчання та підготовки, з метою удосконалення знань та практичних вмінь із застосуванням сучасних методик, техніки та устаткування.

Широко інформувати представників місцевих громад про стан води: питної, поверхневої та підземної, використовуючи різні способи поширення такої інформації, яка повинна поширюватися відповідно Організації Конвенції – конвенції Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

4. В Україні поки що немає інтегрованої Водної стратегії, Стратегії сталого розвитку. Відповідальні особи, державні службовці мають лише фрагментарне розуміння відмінності між водним господарством і інтегрованим управлінням водними ресурсами. В державі немає належного стратегічного планування та відповідальної екологічної політики.

Рекомендації:

Сприяти розробці та ефективному впровадженню відповідальної екологічної політики України, Стратегії сталого розвитку та інтегрованої Водної стратегії, з цією метою ініціювати створення робочої групи при Мінприроди.

Для навчання, стажування та переатестації державних службовців залучати фахівців, експертів, науковців з основ сталого розвитку суспільства та інтегрованого управління водними ресурсами.

5. В Україні є певні розуміння ризиків підтоплення, як громадянами так і представниками місцевої влади, бо частішали небезпечні дії вод при паводках та повенях, особливо в Карпатському регіоні. Проте у суспільстві та у відповідних державних органах не сформоване розуміння необхідності оцінки ризиків.

Рекомендації:

Переглянути, проаналізувати та дати оцінку з виконання та фінансування усіх державних програм порятунку Карпат.

6. В Україні створено Басейнові ради річок (басейнів та суббасейнів) і вони всі розпочали свою діяльність. Проте, для їх роботи відсутнє державне фінансування, що унеможливорює ефективну роботу.

Рекомендація:

Кабінету Міністрів України при розгляді бюджету на 2020 рік (і на наступні роки) передбачити фінансування діяльності Басейнових рад річок.

7. Місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, об'єднані територіальні громади не знають своїх прав та обов'язків, повноважень щодо природоохоронної діяльності, особливо господарської діяльності в басейнах річок.

Рекомендація:

Мінприроди, за участі природоохоронної громадськості, для представників місцевих органів влади (ОМВ, ОМС, ОТГ, СОН) організувати та впровадити навчальну програму місцевої екологічної політики та широку природоохоронну еколого-просвітницьку роботу.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

ДОГОВІР МІЖ КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА УРЯДОМ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ БАСЕЙНУ РІЧКИ ДНІСТЕР⁷⁴

Договір ратифіковано ЗУ № 2086-VIII від 07.06.2017

Кабінет Міністрів України та Уряд Республіки Молдова, далі – Договірні Сторони, відзначаючи значення річки Дністер і пов'язаних із нею природних ресурсів для соціально-економічного розвитку держав Договірних Сторін, прагнучи досягнення раціонального використання і належної охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, висловлюючи стурбованість станом водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, що спричиняють економічні, соціальні й екологічні наслідки для держав Договірних Сторін, зазначаючи у зв'язку з цим, що екологічні проблеми басейну річки Дністер є, крім іншого, наслідками зміни гідрологічного режиму, зокрема впливу гідротехнічних споруд, усвідомлюючи необхідність конкретних дій щодо зниження рівня забруднення у басейні річки Дністер і поліпшення пов'язаного з цим екологічного стану Чорного моря, розглядаючи захист і збереження навколишнього природного середовища і стале використання природних ресурсів басейну річки Дністер як невід'ємну частину процесу розвитку, що забезпечує на справедливій основі потреби нинішнього і майбутніх поколінь, зважаючи на досягнутий рівень співпраці між державами Договірних Сторін у цій сфері, керуючись принципом розумного і справедливого використання транскордонних водотоків, визнаючи необхідність дотримуватись положень, зазначених у відповідних міжнародних договорах, зокрема Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 17 березня 1992 року і протоколах до неї, Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року, Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року, і беручи до уваги положення Конвенції про право несудохідних видів використання міжнародних водотоків від 21 травня 1997 року та Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики від 23 жовтня 2000 року домовилися про таке:

I. Загальні положення

Стаття 1. Мета Договору

1. Метою цього Договору є створення правових і організаційних умов співпраці для досягнення раціонального й екологічно обґрунтованого використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер на користь населення і сталого розвитку держав Договірних Сторін.

2. Зокрема, Договірні Сторони співпрацюють у реалізації таких завдань:

⁷⁴ - https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/498_165-12

- а) розвиток сталого водокористування, що базується на принципах раціонального використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер;
- б) істотне зниження рівня забруднення вод басейну річки Дністер і, відповідно, Чорного моря;
- с) запобігання деградації екосистем, відновлення екосистем, а також збереження біорізноманіття у басейні річки Дністер;
- д) запобігання і зменшення наслідків шкідливої дії вод, що викликається природними та антропогенними факторами.

Стаття 2. Сфера дії Договору

1. Дія цього Договору розповсюджується на басейн річки Дністер, включаючи поверхневі і пов'язані з ними підземні води, в межах територій держав Договірних Сторін.
2. Цей Договір застосовується до використання вод басейну річки Дністер в інших, ніж судноплавство, цілях і до заходів захисту, збереження та управління водними та іншими природними ресурсами і екосистемами басейну річки Дністер при такому використанні.
3. Використання басейну річки Дністер для судноплавства не належить до сфери застосування цього Договору, за винятком тих випадків, коли інші види використання зачіпають судноплавство або зачіпаються судноплавством.

Стаття 3. Визначення

Для цілей цього Договору:

Басейн річки Дністер означає частину водозбірного басейну річки Дністер у межах територій держав Договірних Сторін;

Водозбірний басейн річки Дністер означає водозбірну площу системи річки Дністер, що є сукупністю поверхневих і пов'язаних із ними підземних вод;

Водні біологічні ресурси означає сукупність водних організмів (гідробіонтів), життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді;

Найкраща доступна технологія (НДТ) і найкраща екологічна практика (НЕП) означають технологію і практику екологічного контролю, що визначені відповідно до Додатка IV до цього Договору;

Скиди означає будь-який вид скидів і викидів, стоків і випусків забруднювачів у воду, повітря або ґрунт;

Контроль за скидами означає заходи контролю, що вимагають конкретних обмежень на скиди, такі як встановлення граничної величини скидів, або іншим чином визначають обмеження чи умови стосовно дії, характеру або інших характеристик скидів чи умов діяльності, що впливають на скиди;

Граничні величини скидів означає виражену в певних, конкретних параметрах масу, концентрацію або рівень скидів, перевищення значень яких не допускається впродовж будь-якого одного або декількох періодів часу;

Стандарт якості навколишнього середовища означає рівень концентрації певної речовини або групи речовин у окремих компонентах навколишнього природного середовища, таких як вода, відкладення або біота, який не повинен бути перевищений в цілях охорони здоров'я людей і навколишнього природного середовища;

Транскордонний вплив означає будь-які значні шкідливі наслідки, що виникають у результаті зміни стану вод басейну річки Дністер, спричиненої діяльністю людини, фізичне джерело якої розташоване повністю або частково у районі, що перебуває під юрисдикцією тієї чи іншої Договірної Сторони, для навколишнього середовища у районі, що перебуває під юрисдикцією іншої Договірної Сторони. До таких наслідків для навколишнього середовища належать наслідки для здоров'я і безпеки людини, флори, ґрунту, повітря, вод, клімату, ландшафту, екосистем та історичних пам'яток чи інших матеріальних об'єктів або взаємодія цих факторів; до них також належать наслідки для культурної спадщини, або соціально-економічних умов, що виникають у результаті зміни цих факторів;

Надзвичайна ситуація означає обстановку, що склалася внаслідок аварії, стихійного або іншого лиха, які спричинили або можуть спричинити людські жертви, шкоду здоров'ю або порушення умов життєдіяльності людей, а також значні матеріальні втрати або значну шкоду навколишньому природному середовищу.

II. Принципи і сфери співробітництва

Стаття 4. Принципи співробітництва

1. Договірні Сторони співпрацюють на основі загальновизнаних принципів міжнародного права.

2. Договірні Сторони, зокрема, зобов'язуються:

а) використовувати водні ресурси басейну річки Дністер справедливим і розумним чином з метою досягнення їх сталого використання і отримання пов'язаних з цим вигод за належного захисту вод басейну річки Дністер;

б) прагнути забезпечення права населення на безпечне навколишнє природне середовище і доступ до чистої питної води;

в) застосовувати принцип вжиття заходів перестороги, згідно з яким за наявності загрози заподіяння значної і незворотної шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю людей посилення на відсутність повної наукової обґрунтованості не використовуються як причина для відстрочення економічно ефективних заходів із попередження заподіяння подібної шкоди;

г) застосовувати у своєму національному законодавстві принцип забруднювач платить, згідно з яким витрати зі здійснення заходів запобігання, контролю і зниження забруднення несе забруднювач;

д) здійснювати охорону, використання і управління водними та іншими природними ресурсами і екосистемами на основі комплексного підходу і таким чином, щоб потреби нинішнього покоління задовольнялися без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

3. Договірні Сторони виходять із того, що жодний вид використання водних ресурсів басейну річки Дністер не користується невід'ємним пріоритетом перед іншими видами використання. У разі виникнення суперечності між різними видами використання, вона повинна бути вирішена з урахуванням усієї сукупності географічних, гідрографічних, гідрологічних, кліматичних, екологічних і демографічних чинників, а також соціально-економічних потреб держав Договірних Сторін з приділенням особливої уваги вимогам задоволення нагальних людських потреб і потреб екосистем у достатній кількості води.

Стаття 5. Напрями співробітництва

Для досягнення цілей цього Договору Договірні Сторони:

- а) розробляють і здійснюють спільні або узгоджені плани управління басейном річки Дністер, проекти і заходи з використання, охорони і відновлення водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер;
- б) співпрацюють у проведенні наукових досліджень, розробці керівних принципів, стандартів і нормативів, методів оцінки і класифікації якості вод і джерел забруднення, розробці і здійсненні програм моніторингу, створенні спільних інформаційних систем, уніфікації методів і інтеркалібрації умов виконання аналітичних лабораторних досліджень;
- в) проводять, у разі потреби, спільні водогосподарські і водозахисні заходи;
- г) співпрацюють у розробленні і впровадженні найкращих водозахисних і водозберігаючих технологій, а також у застосуванні практики запобігання забрудненню і підвищення ефективності очисних споруд;
- д) співпрацюють у сфері охорони і відтворення водних біологічних ресурсів басейну річки Дністер, збереження і відновлення біорізноманіття, екосистем, ландшафтів і місць існування дикої фауни і флори;
- е) обмінюються на регулярній основі даними та інформацією гідрологічного, гідрохімічного, гідробіологічного, метеорологічного, екологічного та санітарно-гігієнічного характеру і відповідними прогнозами;
- ж) взаємодіють у сфері раннього оповіщення і надання допомоги у надзвичайних ситуаціях;
- з) інформують громадськість про стан водних ресурсів та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, заходи, що впроваджуються або плануються з метою запобігання, обмеження і скорочення транскордонного впливу, а також залучають громадськість до вирішення питань, що зачіпаються цим Договором;
- и) заохочують співпрацю у сфері використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер між державними органами і органами місцевого самоврядування, установами, підприємствами і неурядовими організаціями;
- й) координують зусилля із залучення міжнародних організацій і третіх країн для надання екологічного, технічного й економічного сприяння, спрямованого на реалізацію цілей цього Договору.

Стаття 6. Заходи щодо здійснення положень Договору

1. Для виконання цього Договору Договірні Сторони приймають національні та/або міждержавні плани управління басейном річки Дністер, плани дій, схеми і програми, що мають на меті досягнення сталого водокористування, обмеження забруднення вод, запобігання шкідливій дії вод, попередження і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, охорону біорізноманіття, а також збереження і раціональне використання водних біологічних ресурсів.
2. Кожна Договірна Сторона відповідно до національного законодавства і міжнародних зобов'язань своєї держави надає сприяння адміністративно-територіальним одиницям і територіальним громадам у межах своєї частини басейну річки Дністер у здійсненні заходів, передбачених планами управління басейном річки Дністер, а також відповідними планами дій, схемами і програмами, зазначеними у пункті 1 цієї статті.
3. Положення цього Договору не впливають на право кожної Договірної Сторони застосовувати на території своєї держави більш жорсткі заходи, ніж ті, які передбачені Договором.

4. Для досягнення цілей цього Договору Договірні Сторони створюють Комісію зі сталого використання і охорони басейну річки Дністер, далі – Комісія.

5. Кожна Договірна Сторона визначає національний орган, вповноважений координувати виконання положень цього Договору на території своєї держави або під її юрисдикцією і представляти її у відносинах з іншою Договірною Стороною. Договірні Сторони повідомляють одна одну дипломатичними каналами про національні органи, уповноважені здійснювати положення цього Договору.

Стаття 7. Узгоджені настанови і стандарти

1. Договірні Сторони розробляють і поетапно впроваджують, за необхідності у співпраці з компетентними міжнародними організаціями і органами або на основі визнаних міжнародних стандартів, узгоджені настанови і, залежно від обставин, нормативи та критерії, що стосуються охорони, використання і управління водними та іншими природними ресурсами і екосистемами басейну річки Дністер.

2. Договірні Сторони встановлюють і періодично переглядають узгоджені стандарти якості навколишнього середовища басейну річки Дністер, а також плани здійснення заходів, спрямованих на запобігання, обмеження, скорочення або усунення, залежно від обставин, забруднення вод.

Стаття 8. Запобігання і обмеження забруднення вод

1. З метою досягнення і підтримання доброго стану водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер і запобігання транскордонному впливу Договірні Сторони:

а) самостійно і, за необхідності, спільно вживають заходів із запобігання, обмеження, скорочення або усунення забруднення вод басейну річки Дністер;

б) утримуються від дій, які можуть погіршити гідрологічний і гідрохімічний режими, а також гідробіологічний стан вод басейну річки Дністер і стан пов'язаних з ними екосистем;

в) вживають заходів із запобігання або пом'якшення шкідливої дії вод, включаючи повені, паводки, льодову обстановку, замулення, ерозію, а також захворювання, пов'язані з водою.

2. Договірні Сторони проводять консультації з метою узгодження взаємоприйнятних заходів і методів запобігання, обмеження, скорочення або усунення забруднення, таких як:

а) встановлення цільових показників і критеріїв якості води;

б) вироблення засобів і способів боротьби із забрудненням з точкових і дифузних джерел;

в) складання переліків речовин, привнесених яких у води басейну річки Дністер підлягає забороні, обмеженню, розслідуванню або спостереженню.

3. Договірні Сторони вживають заходів стосовно видів діяльності і забруднювачів, перелічених у Додатку I до цього Договору, шляхом поетапного розроблення, ухвалення і здійснення:

а) заходів із контролю за скидами, включаючи введення граничних величин скидів і стандартів якості навколишнього середовища, встановлення процедур санкціонування скидів і методів управління, заснованих на чинниках, визначених у Додатку I до цього Договору;

б) узгоджених планів досягнення граничних величин скидів, методів управління і заходів.

4. Договірні Сторони використовують або сприяють застосуванню і передачі НДТ і НЕП, включаючи екологічно більш чисте виробництво, з урахуванням соціальних, економічних і технологічних умов і критеріїв, перелічених у Додатку IV до цього Договору.

5. Скиди з точкових джерел санкціонуються і регулюються компетентними національними органами Договірних Сторін з урахуванням положень Додатка III до цього Договору і відповідних рішень та рекомендацій Комісії.

6. Контроль забруднення з дифузних джерел, насамперед унаслідок сільськогосподарської та лісгосподарської діяльності, здійснюється на основі НЕП з урахуванням положень Додатка II до цього Договору і відповідних рішень та рекомендацій Комісії.

Стаття 9. Розподіл водних ресурсів

1. Розподіл водних ресурсів басейну річки Дністер між Договірними Сторонами за необхідності здійснюється за домовленістю Договірних Сторін у рамках Комісії.

2. Договірні Сторони забезпечують дотримання режиму й умов розподілу вод, приділяючи першочергову увагу екологічним попускам для задоволення потреб екосистем. Обсяг і терміни попусків узгоджуються Договірними Сторонами в рамках Комісії.

Стаття 10. Регулювання стоку вод

1. Договірні Сторони співпрацюють у регулюванні стоку вод у басейні річки Дністер та здійсненні заходів щодо істотної зміни, варіювання або іншого управління стоком вод басейну річки Дністер, що мають транскордонний характер.

2. Договірні Сторони беруть участь на взаємовигідній основі у будівництві і утриманні об'єктів, необхідних для регулювання стоку вод, які вони можуть домовитися звести.

Стаття 11. Споруди

1. Договірні Сторони у межах своєї частини басейну річки Дністер забезпечують захист і утримання у належному технічному стані гідротехнічних, водозахисних і протиаварійних споруд та інших об'єктів.

2. Договірні Сторони, на прохання будь-якої з них, вступають у консультації з приводу:

а) безпечної експлуатації і безпечного утримання споруд або інших об'єктів, що відносяться до басейну річки Дністер;

б) захисту споруд та інших об'єктів від навмисних чи недбалих дій або сил природи.

Стаття 12. Збереження і використання водних біологічних ресурсів

1. Договірні Сторони розробляють, координують і здійснюють заходи з обліку раціонального використання, збереження і відтворення водних біологічних ресурсів басейну річки Дністер згідно з положеннями Додатку V до цього Договору.

2. Договірні Сторони вживають усіх необхідних заходів з метою запобігання привнесенню у басейн річки Дністер чужорідних видів організмів, здатних завдати екосистемі басейну річки Дністер згубного впливу.

3. Договірні Сторони вживають заходів з усунення штучних перешкод для природної міграції риб, зниження негативного впливу господарської діяльності на водні і водно-болотні екосистеми.

Стаття 13. Природоохоронні території

1. Договірні Сторони створюють самостійно або за необхідності спільно мережу природоохоронних територій у межах басейну річки Дністер, а також ведуть реєстр таких територій.

2. Договірні Сторони визначають території, що відповідають критеріям, які застосовуються до водно-болотних угідь міжнародного значення, ведуть їх реєстр і забезпечують їх охорону і стале використання, у тому числі на транскордонній основі.

3. Кожна з Договірних Сторін здійснює у своїй частині басейну річки Дністер, у тому числі в рамках спільних програм, конкретні заходи з поліпшення стану водозбірної площі, включаючи:

- a) збільшення площі та якості лісових насаджень і природоохоронних територій;
- b) виконання протиерозійних заходів;
- c) створення і забезпечення дотримання режиму використання водозахисних зон;
- d) збереження природних ландшафтів і екосистем.

4. Договірні Сторони вживають усіх необхідних заходів з охорони пов'язаних з басейном річки Дністер мігруючих видів птахів і ссавців, здійснюють заходи з розроблення і створення елементів пан'європейської екологічної мережі у басейні річки Дністер.

Стаття 14. Захист і збереження морського середовища Чорного моря

Договірні Сторони, за необхідності у співпраці з іншими державами і компетентними міжнародними організаціями і органами, вживають самостійно або спільно заходів, які потрібні для захисту і збереження морського середовища Чорного моря від забруднення з урахуванням відповідних міжнародних норм і стандартів.

Стаття 15. Надзвичайні ситуації

1. Договірні Сторони співпрацюють з питань попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі шляхом створення спільних систем раннього оповіщення і здійснення спільних заходів.

2. При виникненні надзвичайної ситуації, що здатна завдати транскордонного впливу, а також у випадку загрози її виникнення, Договірні Сторони:

- a) негайно інформують одна одну;
- b) у разі потреби співпрацюють в оперативному вивченні і прогнозуванні розвитку такої ситуації;
- c) за запитом будь-якої зацікавленої Договірної Сторони надають у межах своїх можливостей допомогу в попередженні, мінімізації й ліквідації наслідків такої ситуації.

Стаття 16. Моніторинг і екологічна оцінка

1. З метою отримання регулярної інформації про стан басейну річки Дністер Договірні Сторони здійснюють моніторинг по узгоджених програмах. Дані моніторингу вільно доступні для Договірних Сторін, які обмінюються ними за узгодженими процедурами.

2. Договірні Сторони самостійно і, за необхідності, спільно проводять на регулярній основі оцінку стану водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, а також ефективності заходів, що вживаються для запобігання, обмеження і скорочення транскордонного впливу. Результати цих оцінок своєчасно доводяться до відома громадськості.

3. Кожна Договірна Сторона забезпечує на умовах взаємності доступ спеціально уповноважених на це осіб до узгоджених пунктів спільного відбору проб води.

Стаття 17. Оцінка впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті

Договірні Сторони здійснюють оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті на підставах і в порядку, передбаченому положеннями

Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року (Конвенції Еспо).

Стаття 18. Обмін даними й інформацією

1. Договірні Сторони на регулярній основі обмінюються і надають Комісії реально доступні дані та інформацію про стан вод басейну річки Дністер, зокрема дані й інформацію гідрологічного, гідрохімічного, гідробіологічного, метеорологічного, екологічного і санітарно-гігієнічного характеру, а також відповідні прогнози.

2. Якщо одна Договірна Сторона запитує у іншої Договірної Сторони дані або інформацію які не є реально доступними, то остання докладає всіх зусиль для виконання такого прохання, проте може обумовлювати його виконання сплатою обґрунтованих витрат, пов'язаних із збором і, за необхідності, обробкою таких даних або інформації Договірною Стороною, яка надала запит.

Стаття 19. Науково-технічна співпраця

Договірні Сторони здійснюють співпрацю, у тому числі шляхом розроблення і реалізації спільних науково-дослідних програм і проектів із залученням фахівців держав Договірних Сторін та інших експертів, обміну досвідом і технологіями, регулярного обміну науково-технічною інформацією і публікаціями, надання інформації про законодавчі та інші нормативні акти, а також про інші заходи у сфері управління водними іншими природними ресурсами і екосистемами басейну річки Дністер.

Стаття 20. Транскордонна міжрегіональна співпраця

Договірні Сторони відповідно до міжнародних зобов'язань своїх держав сприяють співпраці у межах басейну річки Дністер адміністративно-територіальних одиниць, що межують, у тому числі, шляхом створення транскордонних структур такої співпраці, і встановленню ними партнерських відносин з аналогічними структурами у басейнах інших транскордонних річок.

Стаття 21. Участь громадськості

1. Кожна Договірна Сторона відповідно до національного законодавства своєї держави забезпечує доступ громадськості до інформації про стан басейну річки Дністер та її участь в ухваленні рішень з питань, пов'язаних з охороною і сталим розвитком басейну річки Дністер, а також проектів, які можуть суттєво вплинути на стан водних та інших природних ресурсів і екосистем. Такий доступ включає інформування громадськості і надання інформації на її запити.

2. Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, пов'язаних з охороною і сталим розвитком басейну річки Дністер, передбачає адекватне, своєчасне та ефективне інформування зацікавленої громадськості про заплановану діяльність на початковому етапі процедури прийняття рішень, надання можливості представити зауваження, інформацію, аналіз або думки про заплановану діяльність і забезпечення належного врахування результатів участі громадськості у процесі прийняття відповідних рішень.

3. Договірні Сторони сприяють участі громадськості у заходах, пов'язаних з виконанням цього Договору, включаючи діяльність Комісії.

Стаття 22. Відповідальність і відшкодування збитків

1. Договірні Сторони несуть відповідальність за сумлінне виконання своїх зобов'язань за цим Договором.

2. Договірна Сторона при використанні водних або інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер на території своєї держави вживає всіх належних заходів для запобігання заподіяння шкоди державі іншої Договірної Сторони.

3. У тому випадку, коли державі Договірної Сторони заподіюється шкода, держава Договірної Сторони, яка своїм використанням заподіює шкоду, за відсутності угоди про таке використання, вживає всіх необхідних заходів, у консультації з потерпілою договірною Стороною та на основі узгоджених методик визначення збитків, для ліквідації або зменшення таких збитків і, за необхідності, для обговорення питання про їх компенсацію.

Стаття 23. Недискримінація

1. У випадку транскордонної шкоди фізичним або юридичним особам держави однієї Договірної Сторони внаслідок діяльності, пов'язаної з використанням водних або інших природних ресурсів і екосистеми басейну річки Дністер у межах території держави іншої договірної Сторони, Договірні Сторони не допускають дискримінації за ознакою громадянства чи місця проживання або місця, де цю шкоду було заподіяно, при наданні таким особам відповідно до національного законодавства своїх держав доступу до судових або інших процедур, або права вимагати компенсації або іншого відшкодування збитків, завданих такою діяльністю, що здійснюється на території їх держав.

2. Порядок і розміри відшкодування фізичними або юридичними особами завданих транскордонним впливом збитків, згаданих у пункті 1 цієї статті, визначаються відповідними нормами законодавства держав Договірних Сторін.

Стаття 24. Фінансування

Договірні сторони, зважаючи на свої економічні можливості, забезпечують фінансові ресурси, необхідні для розроблення і здійснення планів, програм і заходів з досягнення цілей цього Договору. З цією метою договірні Сторони:

- а) виділяють відповідні можливостям внутрішні фінансові ресурси;
- б) прагнуть до залучення ресурсів із двосторонніх і багатосторонніх джерел і механізмів фінансування, включаючи гранти і кредити;
- в) використовують інноваційні методи і стимули для залучення і спрямування ресурсів, включаючи кошти фондів, неурядових та інших організацій, а також знаходять додаткові кошти або інші форми допомоги.

Стаття 25. Врегулювання розбіжностей і спорів

1. Розбіжності або спори, що виникають у зв'язку з використанням і охороною водних та інших природних ресурсів і екосистеми басейну річки Дністер, можуть бути передані будь-якою з Договірних Сторін на розгляд Комісії, яка вивчає факти і обставини, що мають відношення до згаданих розбіжностей або спорів, і сприяє їх врегулюванню. Комісія представляє Договірним Сторонам свої висновки і рекомендації.

2. Спори, не врегульовані в рамках Комісії, а також ті, що стосуються тлумачення цього Договору, вирішуються шляхом переговорів між Договірними Сторонами.

III. Організаційний механізм

Стаття 26. Комісія

1. Комісія, згадана у статті 6 цього Договору, є органом міждержавної співпраці Договірних Сторін у сфері охорони, сталого використання і розвитку басейну річки Дністер.

2. Комісія працює під керівництвом двох співголів, що призначаються Договірними Сторонами і які мають рівні права. Договірні Сторони протягом двох місяців з дати набрання чинності цим Договором повідомляють одна одну дипломатичними каналами про призначення співголів Комісії і склад національних частин Комісії.

3. Комісія складається з представників компетентних центральних органів виконавчої влади Договірних Сторін. До складу Комісії можуть включатися представники регіональних влад, наукових установ і організацій, а також профільних неурядових організацій.
4. Уповноважені Договірних Сторін з виконання Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикордонних вод від 23 листопада 1994 року є за посадою першими заступниками співголів Комісії і за відсутності останніх виконують їх функції.
5. Допомогу Комісії в її роботі надає постійно діючий Секретаріат, який складається з громадян держав обох Договірних Сторін. Структура, функції та порядок роботи Секретаріату визначаються Комісією.
6. Комісія створює робочі органи і залучає до роботи експертів.
7. Комісія ухвалює правила процедури, що регулюють порядок її діяльності.
8. Комісія проводить свої засідання не рідше одного разу на рік. Перше засідання Комісії проводиться не пізніше шести місяців після взаємного повідомлення Договірних Сторін про призначення співголів. У разі потреби на прохання будь-якої з Договірних Сторін проводяться позачергові засідання Комісії, місце проведення яких визначається співголовами.
9. Засідання Комісії, її робочих органів і експертів проводяться по черзі на території держав Договірних Сторін. Засіданням Комісії керує співголова, що представляє Договірну Сторону, на території держави якої воно проводиться.
10. Витрати на організацію і проведення засідання Комісії або її робочих органів несе приймаюча Договірна Сторона. Витрати, пов'язані з участю у засіданні Комісії або її робочих органів представників Договірних Сторін, несе відповідна Договірна Сторона.
11. Робочою мовою Комісії є російська мова.
12. Рішення Комісії та її робочих органів ухвалюються позитивним консенсусом.
13. У межах своєї компетенції Комісія ухвалює рішення і рекомендації, що повинні максимально враховуватися компетентними органами Договірних Сторін при прийнятті рішень з питань, що зачіпаються цим Договором.
14. Договірні Сторони через уповноважені органи інформують Комісію про заходи, вжиті на виконання рішень Комісії, а також про будь-яку діяльність, що зачіпає або здатна впливати на стан водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер.

Стаття 27. Компетенція Комісії

Для реалізації цілей цього Договору Комісія:

- a) розглядає ефективність ужитих заходів на національному і міждержавному рівнях і доцільність вжиття додаткових заходів, у тому числі, шляхом розроблення рекомендацій і регламентів;
- b) організовує розроблення спільних та/або узгоджених планів управління басейном річки Дністер, планів дій, схем, програм і проектів з використання, відновлення і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, включаючи заходи із залучення коштів, необхідних для здійснення запланованих заходів;
- c) встановлює принципи розподілу водних ресурсів басейну річки Дністер між Договірними Сторонами;
- d) сприяє науково-технічній співпраці між Договірними Сторонами, обміну інформацією і досвідом;

- е) бере участь у розробці планів, проектів і програм наукового-дослідних робіт;
- ф) розробляє скоординовані або спільні програми моніторингу стану водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер, включаючи застосування узгоджених методик, систем вимірювання, процедур обробки і оцінки даних;
- г) організовує розроблення стандартів якості навколишнього середовища, готує пропозиції про заходи з підтримки існуючої або поліпшення якості води, включаючи плани зі зниження антропогенного навантаження;
- h) забезпечує обмін інформацією щодо існуючих та планованих видів використання вод і відповідних установок, що можуть завдати транскордонного впливу;
- і) сприяє створенню і підтриманню бази даних з інформацією гідрологічного, гідрохімічного, гідробіологічного, метеорологічного, екологічного і санітарно-гігієнічного характеру, а також визначає умови доступу до неї;
- j) розробляє пропозиції з удосконалення законодавства держав Договірних Сторін з питань, що зачіпаються цим Договором;
- к) організовує обмін поточною та оперативною інформацією про стан водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер з використанням спільних інформаційних систем і готує звіти про стан басейну річки Дністер;
- l) розробляє пропозиції про порядок спільних дій у надзвичайних ситуаціях;
- m) інформує громадськість про стан водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер і про діяльність з реалізації цілей цього Договору, у тому числі, шляхом розміщення на власному веб-сайті звітів про свою діяльність і про екологічний стан басейну річки Дністер;
- n) бере участь у здійсненні оцінки впливу на навколишнє середовище щодо транскордонних вод на основі відповідних міжнародних норм;
- o) сприяє проведенню консультацій, що стосуються заходів і проектів;
- p) сприяє врегулюванню спірних питань, пов'язаних з використанням і охороною водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер;
- q) співпрацює з міжнародними річковими комісіями, іншими міжнародними і національними організаціями та органами з питань раціонального використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем, включаючи залучення цих організацій і органів для надання послуг з будь-яких аспектів, пов'язаних із досягненням цілей цього Договору;
- r) визначає порядок і умови участі у роботі Комісії як спостерігачів представників інших зацікавлених держав, міжнародних та неурядових організацій;
- s) розглядає інші питання, що стосуються охорони і раціонального використання водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер.

IV. Прикінцеві положення

Стаття 28. Зміни і доповнення

Зміни і доповнення до цього Договору приймаються Договірними Сторонами і набувають чинності у порядку, передбаченому пунктом 1 статті 31 цього Договору.

Стаття 29. Додатки

1. Додатки I-V до цього Договору є невід'ємною його частиною.
2. Договірні Сторони також можуть розробити інші додатки, які вони вважатимуть необхідними. Такі додатки або поправки до існуючих додатків до цього Договору

приймаються Комісією та набирають чинності у порядку передбаченому пунктом 1 статті 31 цього Договору.

3. Регламенти до Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикордонних вод від 23 листопада 1994 року застосовуються *mutatismutandis* до цього Договору.

Стаття 30. Зобов'язання за іншими угодами

1. Цей Договір не зачіпає прав і зобов'язань Договірних Сторін, впливають з раніше укладених ними міжнародних договорів.

2. У разі конфлікту між положеннями цього Договору і Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикордонних вод від 23 листопада 1994 року переважну силу мають положення цього Договору.

Стаття 31. Дія Договору

1. Цей Договір набирає чинності з дати отримання останнього письмового повідомлення про виконання Договірними Сторонами внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання ним чинності, і діє протягом п'яти років.

2. Дія цього Договору автоматично продовжується на наступні п'ятирічні періоди, якщо жодна з Договірних Сторін не повідомить у письмовій формі іншу Договірну Сторону не менш ніж за дванадцять місяців до закінчення відповідного п'ятирічного періоду про свій намір припинити його дію.

3. Припинення дії цього Договору не зачіпає виконання зобов'язань і заходів, розпочатих у період дії цього Договору.

Учинено 29 листопада 2012 року у м. Рим у двох примірниках, кожний державною мовою держав Договірних Сторін і російською мовою, при цьому усі тексти є автентичними. У випадку виникнення розбіжностей щодо тлумачення і застосування положень цього Договору текст російською мовою матиме переважну силу.

За Кабінет Міністрів України
(підпис)

За Уряд Республіки Молдова
(підпис)

ДОДАТОК І. КОНТРОЛЬОВАНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ І ЗАБРУДНЮВАЧІ

У цьому Додатку перелічені види діяльності і забруднювачі, які Договірні Сторони беруть до уваги у процесі підготовки планів управління басейном річки Дністер, програм і заходів зі зниження, контролю та усунення забруднення, згаданих у статті 6 цього Договору.

Такі плани програми і заходи мають на меті охопити види діяльності, перелічені у розділі А, і категорії забруднювачів, перелічені у розділі В, відібрані на основі характеристик, перелічених у розділі С нього Додатка.

Пріоритетність заходів повинна бути встановлена Договірними Сторонами шляхом оцінки значущості впливу на здоров'я людей, водні і прибережні екосистеми і ресурси, стан екосистем, соціально-економічні умови, у тому числі, культурні цінності.

А. Види діяльності

Такі види діяльності (перелічені не у порядку пріоритетності) розглядаються у першу чергу при визначенні пріоритетів у ході підготовки планів, програм і заходів зі зниження, контролю і усунення забруднення з наземних джерел:

1. водне господарство і меліорація;
2. рослинництво;
3. тваринництво;
4. аквакультура;
5. виробництво цементу;
6. видалення осаду стічних вод;
7. днопоглиблювальні і портові роботи;
8. електронна промисловість;
9. виробництво електроенергії об'єктами гідро- та теплоенергетики,
10. виробництво добрив;
11. харчова промисловість;
12. лісове господарство;
13. металургійна промисловість;
14. видобуток корисних копалин;
15. інші галузі органічної та неорганічної хімії;
16. целюлозно-паперова промисловість;
17. нафтопереробка;
18. нафтопродуктопроводи;
19. фармацевтична промисловість;
20. виробництво і розроблення біоцидів;
21. переробка відходів;
22. суднобудування і судноремонт;
23. шкіряна промисловість;
24. текстильна промисловість;
25. туризм;
26. транспорт;
27. організація збору і видалення побутових твердих відходів;
28. спалювання відходів і видалення продуктів їх згоряння;
29. очищення і видалення побутових стічних вод;
30. роботи, що призводять до фізичної зміни природного стану берегової лінії або до руйнування місць існування.

В. Категорії забруднювачів

При підготовці планів дій, програм і заходів Договірні Сторони керуються такими категоріями забруднювачів, визначених на основі їх небезпечності або інших шкідливих характеристик:

1. органогалогенні сполучення і речовини, здатні утворювати такі сполучення у водному середовищі. Першорядна увага приділяється таким речовинам: альдрин, хлордан, ДДТ, дильдрин, діоксини і фурані, ендрин, гептахлор, гексахлорбензол, мірекс,

поліхлорбіфенили і токсафен, а також тригалогенметани, хлороформ, дібромхлорметан і діхлорбромметан;

2. фосфорорганічні сполуки і речовини, здатні утворювати такі сполуки у водному або прибережному морському середовищі;
3. оловоорганічні сполуки і речовини, здатні утворювати такі сполуки у водному або прибережному морському середовищі;
4. поліциклічні ароматичні вуглеводи;
5. важкі метали і їх сполуки;
6. відпрацьовані змащувальні мастила;
7. радіоактивні речовини;
8. біоциди та їх похідні;
9. патогенні мікроорганізми, загальні коліформи, термостійкі кишечні бактерії, коліфаги і паразитологічні показники;
10. речовини, що викликають порушення ендокринної системи;
11. різні види сирої нафти і вуглеводи нафтового походження;
12. ціаніди і фториди;
13. детергенти, що не піддаються біохімічному розкладанню й інші поверхнево-активні речовини, що не піддаються біохімічному розкладанню;
14. з'єднання азоту й фосфору та інші речовини, здатні викликати евтрофікацію;
15. сміття (будь-які стійкі промислові або оброблені тверді матеріали що скинуті, утилізовані або залишені у водному і прибережному морському середовищі);
16. скиди термальних вод;
17. кислотні або лужні з'єднання, здатні погіршити якість води;
18. нетоксичні речовини, що несприятливо впливають на вміст кисню у водному середовищі;
19. нетоксичні речовини, здатні перешкоджати будь-якому правомірному використанню водного середовища;
20. нетоксичні речовини, здатні несприятливо впливати на фізичні або хімічні характеристики води.

С. Характеристики забруднювачів

При підготовці планів дій, програм і заходів Договірні Сторони беруть до уваги, де можна застосувати такі характеристики і чинники:

1. стійкість;
2. токсичність або інші шкідливі властивості (наприклад, канцерогенність, мутагенність, тератогенність);
3. біоаккумуляція;
4. радіоактивність;
5. коефіцієнт співвідношення концентрацій, що призводять або не призводять до видимих ефектів (NOEC);
6. потенційна здатність викликати евтрофікацію;

7. вплив на здоров'я і ризик для здоров'я населення;
 8. транскордонне значення;
 9. ризик небажаних змін у водних екосистемах і незворотність або тривалість впливу;
 10. негативний вплив на водну флору і фауну та стійке використання біологічних ресурсів;
 11. вплив на смак або запах рибопродуктів, призначених для вживання у їжу людьми;
 12. вплив на запах, колір і прозорість та інші характеристики води;
 13. структура розповсюдження (тобто кількість, структуру використання і вірогідність досягнення водного середовища).
-

ДОДАТОК II. ДИФУЗНІ ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ У СІЛЬСЬКОМУ І ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВАХ

А. Визначення

Для цілей цього Додатку:

1. Дифузні джерела забруднення, наявні у сільському господарстві означає розосереджені джерела забруднення, пов'язані з вирощуванням сільськогосподарських культур і розведенням свійських тварин, за винятком об'єктів інтенсивного впрошування тварин, які, навпаки, відносяться до точкових джерел;
2. Дифузні джерела забруднення, наявні у лісовому господарстві означає розосереджені джерела забруднення, пов'язані з лісгосподарською діяльністю;
3. Найкращі методи управління означає рентабельні і досяжні заходи структурного і неструктурного характеру, розроблені з метою запобігання, зниження або контролю стоків забруднюючих речовин.

В. Плани із запобігання, зниження і контролю забруднення з дифузних джерел, наявних у сільському і лісовому господарствах.

Кожна Договірна Сторона, не пізніше ніж через три роки з дати набрання чинності цим Договором, розробляє принципи політики і плани та створює правові й економічні механізми із запобігання, контролю і зниження забруднення вод басейну-річки Дністер з дифузних джерел, що існують у сільському і лісовому господарствах. Такі принципи політики, плани і механізми охоплюють, зокрема, дифузні джерела забруднення, що містять біогенні елементи (азот і фосфор), пестициди, осадкові відкладення і патогенні організми.

Плани повинні, крім іншого, містити такі компоненти:

1. Оцінка й аналіз дифузних джерел забруднення, наявних у сільському і лісовому господарствах, які можуть несприятливо впливати на стан вод басейну річки Дністер, включаючи:
 - а) оцінка рівнів навантаження, які можуть несприятливо впливати на водне середовище басейну річки Дністер;
 - б) виявлення супутнього екологічного впливу і потенційних ризиків для здоров'я людей;
 - с) оцінка існуючої адміністративної системи управління дифузними джерелами забруднення, наявними у сільському і лісовому господарствах;

- д) оцінка існуючих найкращих методів управління та їх ефективності;
- е) впровадження програм моніторингу.

2. Політичні, законодавчі й економічні заходи, включаючи:

- а) оцінка й аналіз адекватності планів, стратегій і правових механізмів, направлених на управління дифузними джерелами забруднення, наявними у сільському і лісовому господарствах, і розроблення плану здійснення таких змін, які необхідні для досягнення найкращих методів управління;
- б) розроблення і сприяння реалізації програм економічного та неекономічного стимулювання з метою розширення використання найкращих методів управління для запобігання, контролю і зниження забруднення вод басейну річки Дністер з дифузних джерел, наявних у сільському і лісовому господарствах.

С. Звітність

Договірні Сторони складають і обмінюються звітами про свої плани щодо запобігання, зниження і контролю забруднення з дифузних джерел забруднення, наявних у сільському і лісовому господарствах.

ДОДАТОК III. САНКЦІОНУВАННЯ СКИДІВ

Договірні Сторони при розгляді питання про санкціонування скидів, що містять контрольовані речовини, перелічені у Додатку I до цього Договору, оцінюють і розглядають, залежно від обставин, такі чинники:

А. Характеристики і склад скидів

- 1. Тип і розмір точкового або дифузного джерела (наприклад, виробничий процес).
- 2. Тип скидів (наприклад, походження, середній склад).
- 3. Стан відходів (наприклад, тверді, рідкі або шлам).
- 4. Загальну кількість (обсяги скидів, наприклад, на рік).
- 5. Схему скидів (постійний, нерегулярний, сезонно змінний і т. д.).
- 6. Концентрації відповідних компонентів речовин, перелічених у Додатку I, та інших речовин, якщо це можна застосувати.
- 7. Фізичні, хімічні і біохімічні властивості стічних вод.

В. Характеристики компонентів скидів з точки зору їх шкідливості

- 1. Стійкість (фізична, хімічна, біологічна) у водному середовищі і прибережній території.
- 2. Токсичність та інші види шкідливого впливу.
- 3. Накопичення в біологічних матеріалах або осадах.
- 4. Біохімічне перетворення на шкідливі сполуки.
- 5. Неприятливий вплив на вміст і баланс кисню.
- 6. Схильність до фізичних, хімічних і біохімічних змін у водному середовищі і взаємодія з іншими компонентами води, що здатна завдати шкідливого біологічного або іншого впливу на види використання, перелічені у розділі F цього Додатка.
- 7. Усі інші характеристики, як вони перелічені у розділі C Додатка I.

С. Характеристики об'єкта скидання і середовища призначення

1. Гідрографічні, метеорологічні, гідрологічні і топографічні характеристики водотоку і прибережної зони.
 2. Місце розташування і тип джерела (водовипуск, водоскид каналу і т. д і його розташування щодо інших зон (таких, як рекреаційні зони, нерестовища, розплідники, зони рибальства) та інших скидів.
 3. Ступінь первинного розбавлення у точці скидання у приймаюче середовище.
 4. Дисперсійні характеристики, такі як вплив течій, припливів і вітру на горизонтальне переміщення і вертикальне змішування.
 5. Характеристики водного середовища призначення з точки зору фізичних, хімічних, біологічних і екологічних умов у зоні скидання.
 6. Здатність приймаючого водного середовища до прийому відходів, що скидаються, без несприятливих наслідків.
- D. Характеристики категорій діяльності або джерела
1. Характеристики існуючих технологій і методів управління, включаючи властиві для цього місця технології та методи управління.
 2. Вік об'єктів, залежно від ситуації.
 3. Існуючі економічні, соціальні і культурні особливості.
- E. Альтернативні технології виробництва, очищення стоків або методи управління
1. Рециркуляція, регенерація і можливості повторного використання.
 2. Заміщення сировинних матеріалів на менш небезпечні або безпечні.
 3. Заміщення на більш екологічно чисті види діяльності або продукти.
 4. Низьковідходні й екологічно чисті технології або процеси.
 5. Альтернативні варіанти скидання.
- F. Потенційне завдання шкоди водним екосистемам і видам використання води
1. Вплив на здоров'я людей за рахунок впливу забруднення на:
 - a) воду, що використовують для питного водопостачання;
 - b) придатні до вживання у їжу водні організми;
 - c) воду у місцях купання;
 - d) естетичну цінність.
 2. Вплив на водні і прибережні екосистеми, зокрема на водні біологічні ресурси, що перебувають під загрозою зникнення, види і на критичні місця існування.
 3. Вплив на інші види правомірного використання водних ресурсів.
-

ДОДАТОК IV. НАЙКРАЩА ДОСТУПНА ТЕХНОЛОГІЯ І НАЙКРАЩА ЕКОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Згідно з відповідними положеннями цього Договору, Договірні Сторони використовують найкращу доступну технологію (НДТ) і найкращу екологічну практику (НЕП) або сприяють їх упровадженню.

A. Найкраща доступна технологія

1. Термін найкраща доступна технологія означає найбільш сучасні (передові) технології обладнання або методи діяльності, які відображають практичну придатність конкретних заходів для обмеження скидів і відходів. Технологія охоплює власне технології, що використовуються, а також способи і методи, за допомогою яких виробнича установка проектується, будується, обслуговується, функціонує і демонтується.

2. У використанні найкращих доступних технологій робиться акцент на використання безвідходних технологій, якщо такі є.

3. При визначенні того, чи належить група технологічних процесів, обладнання і методів роботи до найкращих доступних технологій як в цілому, так і у конкретних випадках, особлива увага повинна приділятися:

- a) аналогічним технологічним процесам, обладнанню або методам роботи, що недавно пройшли успішні випробовування;
- b) технологічному прогресу і змінам у наукових знаннях і концепціях;
- c) економічній доцільності таких технологій;
- d) термінам монтажу як на нових, так і на існуючих заводах;
- e) характеру і обсягам відповідних скидів; а також
- f) принципу вжиття заходів перестороги.

4. Розуміння того, що є найкращими доступними технологіями для конкретного технологічного процесу, зміниться з часом у результаті і технологічного прогресу, економічних і соціальних чинників, а також змін у наукових знаннях і концепціях.

5. Якщо зниження скидів у результаті використання найкращих доступних технологій не призведе до екологічно прийнятних результатів, необхідно вжити додаткових заходів.

В. Найкраща екологічна практика

1. Термін найкраща екологічна практика означає використання найбільш доцільного поєднання заходів і стратегій у сфері контролю за станом навколишнього середовища.

2. При виборі методів у кожному конкретному випадку повинен розглядатися, принаймні, такий послідовно розташований набір заходів:

- a) надання інформації та просвіта населення і користувачів щодо Екологічних наслідків обрання певних видів діяльності і продукції, їх використання і кінцевого видалення;
- b) розроблення і застосування керівництв із належної екологічної практики, що охоплюють усі аспекти діяльності впродовж життєвого циклу продукту;
- c) обов'язкове використання етикеток, що інформують споживачів про екологічні ризики, пов'язані з продуктом, його використанням і кінцевою утилізацією;
- d) економія ресурсів, у тому числі електроенергії;
- e) забезпечення доступу населення до систем збору і видалення відходів;
- f) відмова від використання небезпечних речовин або продуктів, а також накопичення небезпечних відходів;
- g) утилізація, регенерація і повторне використання;
- h) застосування економічних інструментів до видів діяльності, продуктів або груп продуктів;
- i) створення системи ліцензування, що містить ряд обмежувальних заходів або заборон.

3. При визначенні того, яке поєднання заходів є найкращими екологічними методами як в цілому, так і в конкретних випадках, особлива увага повинна приділятися:

- a) екологічній небезпеці продукту і його виробництва, використання і кінцевої утилізації;
- b) заміні на менш забруднюючі види діяльності або речовини;
- c) масштабам застосування;
- d) потенційним вигодам або загрозам навколишньому природному середовищу матеріалів-замінників або видів діяльності;
- e) прогресу і змінам у наукових знаннях і концепціях;
- f) термінам упровадження;
- g) соціальним і економічним наслідкам;
- h) принципу вжиття заходів перестороги.

4. Це означає, що найкраща екологічна практика для конкретного джерела змінюється з часом у результаті технологічного прогресу, економічних і соціальних чинників, а також змін у наукових знаннях і концепціях.

5. Якщо зниження кількості речовин, що надходять у результаті використання найкращої екологічної практики, не призведе до екологічно прийнятних результатів, необхідно вжити додаткових заходів і переглянути такі найкращі екологічні методи.

ДОДАТОК V. ОХОРОНА ВОДНИХ БІОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИБАЛЬСТВА В БАСЕЙНІ РІЧКИ ДНІСТЕР

A. Напрями співробітництва

Основні напрями співпраці Договірних Сторін:

- 1. управління та стале використання водних біологічних ресурсів в басейні річки Дністер;
- 2. збереження та поліпшення середовища перебування водних біологічних ресурсів і мінімізація дії чинників, що негативно впливають на водні екосистеми;
- 3. регулювання рибальства;
- 4. розвиток аквакультури;
- 5. наукове співробітництво в галузі охорони, регулювання та відтворення водних біологічних ресурсів.

B. Компетентні органи Договірних Сторін

Договірні Сторони визначають органи, відповідальні за виконання положень цього Додатку, та інформують про це одна одну впродовж одного місяця.

C. Форми співробітництва у галузі охорони водних біологічних ресурсів і регулювання рибальства в басейні річки Дністер

- 1. створення Спільної робочої групи;
- 2. розроблення та реалізація програм співробітництва;
- 3. обмін інформацією з питань законодавства;
- 4. обмін інформацією з питань боротьби з браконьєрством, використання заборонених знарядь і методів лову;

5. обмін оперативними даними в разі настання надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
6. обмін даними з моніторингу водних біологічних ресурсів;
7. обмін даними іхтіологічних спостережень;
8. обмін науковою та методичною інформацією;
9. організація та проведення спільних семінарів і наукових заходів;
10. обмін досвідом роботи в галузі державного контролю за рибальством шляхом стажування державних інспекторів прикордонних територіальних підрозділів органів рибоохорони на прикордонних територіях;
11. обмін інформацією щодо здійснення рибницько-меліоративних заходів.

D. Спільна робоча група

1. Спільна робоча група:

- a) розглядає питання, що регулюються цим Додатком;
- b) пропонує заходи з охорони водних біологічних ресурсів і регулювання рибальства в басейні річки Дністер;
- c) вносить рекомендації щодо вселення та акліматизації;
- d) аналізує результати наукових досліджень за узгодженими програмами, включаючи науково-дослідні лови, з метою оцінки стану водних біологічних ресурсів та забезпечення контролю за їх природним відтворенням;
- e) виносить на розгляд Договірних Сторін перелік видів риб та інших водних біологічних ресурсів, обсяги видобутку яких підлягають узгодженню між Договірними Сторонами;
- f) рекомендує, за потребою, зміну початку термінів та тривалості заборони на рибальство;
- g) готує пропозиції щодо здійснення рибницько-меліоративних заходів щодо відновлення, підтримання та охорони природних нерестовищ, включаючи розчищення заплавних озер і проток, ліквідацію загат на заплавних ділянках, які не використовуються для сільського господарства заплавних територій, а також штучного відтворення цінних видів риб (зокрема, осетрових);
- h) вносить пропозиції щодо забезпечення оптимального для водних біологічних ресурсів режиму екологічних попусків з водосховищ басейну річки Дністер;
- i) виконує інші функції, покладені на неї Комісією.

2. Спільна робоча група зустрічається не рідше одного разу на рік, і додатково в тих випадках, коли Договірні Сторони, за взаємною згодою, визнають за необхідне. Засідання спільної робочої групи, як правило, проводяться за чергою на території кожної держави Договірної Сторони.

3. Порядок роботи Спільної робочої групи встановлюється за погодженням з Комісією.

4. Кожна Договірна Сторона несе витрати з участі своїх представників у засіданнях спільної робочої групи, якщо вони не домовляться про інше.

E. Особливості регулювання рибальства в басейні річки Дністер

1. Вилов риби в басейні річки Дністер здійснюється відповідно до вимог цього Додатку.
2. Враховуючи специфіку формування та експлуатації рибних запасів на різних ізольованих гідротехнічними спорудами ділянках річки Дністер, Договірні Сторони

можуть розробляти та застосовувати окремі Правила рибальства, які не суперечать вимогам цього Додатку, для таких ділянок річки в межах своєї юрисдикції:

- Верхній Дністер – від витоків до гребель Дністровської ГЕС і ГЕС-2;
- Середній Дністер – від греблі ГЕС-2 до греблі Дубоссарської ГЕС;
- Нижній Дністер – від нижнього б'єфу Дубоссарської ГЕС до гирла Дністровського лиману.

Г. Терміни і місця, заборонені для рибальства

1. Забороняється вилов риби (за винятком спеціалізованого лову оселедця) та інших водних біологічних ресурсів у водах басейну річки Дністер щорічно на термін не менше 60 діб поспіль в період з 1 квітня по 15 липня.

2. Строки початку нерестової заборони і її тривалість для окремих ділянок вод річки Дністер встановлюються відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін і, у разі необхідності, узгоджуються ними. На Дністровському лимані термін дії заборони може бути продовжений до 31 липня.

3. Спеціалізований лов оселедця дозволяється у період з 1 квітня по 5 червня. У період масової нерестової міграції оселедця встановлюється ступінчаста заборона на його вилов на ділянках:

- від гирла Дністровського лиману до села Паланка (відмітка 28 км) по рукаву Турунчук до кордону Одеської області - не менше 5 діб;
- від села Паланка (відмітка 28 км) до греблі Дубоссарської ГЕС і по рукаву Турунчук від кордону Одеської області до села Чобручі - не менше 10 діб.

4. Постійні і тимчасові місця, у яких заборонено ловити рибу та інші водні біологічні ресурси, в тому числі в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду, встановлюються відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін.

5. Договірні Сторони, за рекомендацією Спільної робочої групи, на підставі результатів наукових досліджень можуть змінити періоди заборони, а також місця, заборонені для лову у водах річки Дністер, що підпадають під дію цього Додатку.

Г. Охорона рибних ресурсів

1. Договірні Сторони за рекомендацією Спільної робочої групи можуть встановлювати постійні і тимчасові зони з особливим режимом охорони позначені відмітними знаками.

2. Постійні і тимчасові заборонені зони з особливим рибоохоронним режимом можуть бути створені для охорони:

- a) місць нересту, виробників риб, ікри і молоді риб в місцях розвитку і нагулу;
- b) видового різноманіття риб та інших водних біологічних ресурсів на найбільш цінних ділянках водних екосистем;
- c) місць зимівлі, постійних і тимчасових скупчень риби та інших водних біологічних ресурсів.

3. У басейні річки Дністер забороняється або обмежується діяльність, яка перешкоджає міграції, розмноженню, скату молоді, зимівлі і ставить під загрозу існування популяцій риб та інших водних біологічних ресурсів, крім випадків, коли така діяльність здійснюється для запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру та ліквідації їх наслідків.

4. З метою охорони рибних та інших водних біологічних ресурсів, забороняється:

- а) переміщення, пошкодження або знищення знаків, що позначають межі зон з особливим режимом охорони;
- б) заготівля рогози, очерету, ситнику та інших водних рослин без узгодження з компетентними органами держав Договірних Сторін;
- с) перекриття будь-якими спорудами та знаряддями лову проток, єриків, гирл, рукавів, каналів, що з'єднують річки та їх протоки з плавневою системою, заплавними озерами, болотами і затопленими заплавами, якщо не перешкоджає вільній міграції риб;
- д) вилов риби, мігруючої в період нересту в заплавні водойми (і з них);
- е) навмисна зміна дебіту води, якщо це ставить під загрозу загибель рибних та інших водних біологічних ресурсів;
- ф) руйнування або погіршення стану гідротехнічних споруд (гребель, загат, перемичок каналів) (за винятком випадків здійснення заходів з відновлення природних нерестовищ), і вкритих рослинністю схилів і берегів вздовж водойм, а також порушення режиму господарської, діяльності у водоохоронних зонах;
- г) видобування з русла річки Дністер піску, гравію, піщано-гравійної суміші без узгодження з компетентними органами держав Договірних Сторін;
- h) проведення днопоглиблювальних і іншого виду будівельних, ремонтних і експлуатаційних робіт у водних об'єктах, що порушують цілісність існуючих екосистем, без узгодження з компетентними органами держав Договірних Сторін.

Н. Заходи з відтворення водних біологічних ресурсів

1. Договірні Сторони, за рекомендаціями Спільної робочої групи, здійснюють заходи з виконання програм відновлення популяцій цінних або таких, що перебувають під загрозою зникнення видів риб та інших водних біологічних ресурсів.
2. У разі необхідності Договірні Сторони можуть вживати заходів щодо введення спільних заборон на вилов окремих видів риб і щодо збільшення промислових запасів цінних видів риб шляхом штучного відтворення.

І. Спортивне та любительське рибальство

Спортивний і любительський вилов риби та інших водних біологічних ресурсів здійснюється згідно з вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін.

І. Заборонені знаряддя та способи лову

1. Заборонені знаряддя і способи лову:

а) забороняється вилучення рибних та інших водних біологічних ресурсів:

- з використанням вибухових і отруйних речовин, електроструму, колючих предметів, вогнепальної та пневматичної зброї (за винятком гарпунних рушниць для підводного полювання в спеціально відведених місцях для підводного полювання), непромислових знарядь лову, виготовлених з сіткочасних матеріалів (пастки із сіток), способом багріння і гоном;

- шляхом спорудження загат, пасток, гард, за винятком тих випадків, коли це передбачено відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін;

б) при вилові рибних та інших водних біологічних ресурсів заборонено використання сіток з мононітки (з волосіні) крім тих, що призначені до промислового лову, а також знарядь лову з розміром вічка меншим за розміри, передбачені відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін;

с) забороняється займати знаряддями лову та іншими спорудами для лову рибних та інших водних біологічних ресурсів більше 2/3 ширини русла річки, струмка, протоки, єрика, гирла, а також встановлення неводів з протилежних берегів в замок;

д) забороняється встановлювати ставні знаряддя лову в шаховому порядку;

е) забороняється використання промислових знарядь лову, виготовлених із сіткових та інших матеріалів усіх видів і найменувань без дозвільних документів.

2. Національним законодавством держав Договірних Сторін можуть встановлюватися й інші обмеження і заборони щодо знарядь та способів лову.

К. Мінімальний промисловий розмір і допустимий розмір вічка

1. Мінімальний розмір риб та інших водних біологічних ресурсів (см), які дозволяється виловлювати в басейні річки Дністер:

Білизна – 30

Тараня / плітка – 18

Карась сріблястий – 15

Головень – 24

Синець – 18

Амур білий – 40

Сазан (короп) – 25

Лин – 20

Рибець – 22

Товстолобик строкатий – 30

Лящ – 30

Пузанок дунайський – 11

Чехоня – 24

Підуст – 25

Оселедець прохідний чорноморсько-азовський – 17

Товстолобик білий – 30

Сом європейський – 60

Судак – 38

Щука – 32

Рак річковий – 10

Бички – 9

Риба та інші водні біологічні ресурси, менше зазначених мінімальних розмірів, повинні бути відпущені у воду в живому вигляді.

Промисловий розмір риби визначається шляхом вимірювання відстані від початку рила до основи хвостового плавця, промисловий розмір рака - за відстанню від середини ока до кінця хвостової пластини.

2. Якщо відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін передбачені більш жорсткі вимоги щодо мінімального розміру риб та інших водних

біологічних ресурсів, ніж зазначені у пункті 1 цього розділу, застосовуються ці вимоги національного законодавства.

3. Забороняється промисел і любительський вилов осетрових та інших видів риб, включених до Червоних книг Республіки Молдова і України, а також видів водних біологічних ресурсів, які мають спеціальний природоохоронний статус на території держав Договірних Сторін. Виловлені особини цих видів повинні бути відпущені у воду в живому чи неживому вигляді. У разі вилову або знищення особин зазначених видів, винні у цьому особи (юридичні та фізичні) несуть відповідальність згідно з національним законодавством держав Договірних Сторін.

4. Забороняється продаж, переробка та зберігання продукції з риб та інших водних біологічних ресурсів, промислові розміри яких менші, ніж ті, які зазначені в пункті 1.

5. Максимально допустимий прилов особин непромислового розміру під час здійснення промислу та допустимий розмір вічка в знаряддях лову під час промислу визначається відповідними вимогами національного законодавства держав Договірних Сторін.

L. Лов в контрольних та наукових цілях

Лов риби та інших водних біологічних ресурсів в контрольних та наукових цілях може здійснюватися в будь-який період року, включаючи період заборони, в будь-якому місці, будь-якими способами і снастями, як у денний, так і в нічний час, у відповідності з дозволами, виданими компетентними органами держав Договірних Сторін.

ПРОТОКОЛ ЗАСЕДАНИЯ КОМИССИИ

КОМИССИЯ ПО УСТОЙЧИВОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ И ОХРАНЕ БАСЕЙНА РЕКИ ДНЕСТР

Первое заседание

г. Кишинэу, Республика Молдова,

17 сентября 2018 года

Протокол первого заседания

I. Первое заседание Комиссии по устойчивому использованию и охране бассейна реки Днестр (далее - Комиссии) состоялось 17 сентября 2018 года в г. Кишинэу, Республика Молдова

II. Комиссия рассмотрела следующие вопросы согласно повестке дня:

1. Открытие заседания и утверждение повестки дня.
2. Вопросы функционирования секретариата Комиссии.
3. Правила процедур Комиссии.
4. Рабочие органы Комиссии.
5. Презентация результатов работы проекта ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН Развитие трансграничного сотрудничества и комплексного управления водными ресурсами бассейна реки Днестр.
6. Правила эксплуатации водохранилищ Днестровского каскада ГЭС и ГАЭС.
7. Сроки и место проведения следующих заседаний.
8. Информация о результатах XVI совещания Уполномоченных Правительств Республики Молдовы и Украины, состоявшегося 5-6 июня 2018 в г. Костешть (Молдова)
9. Прочие вопросы.
10. Представление основных решений.
11. Закрытие заседания.

III. Комиссия приняла следующие решения:

1. Открытие заседания и утверждение повестки дня.

Заседание открыла г-жа Валентина Цапиш, сопредседатель Комиссии, глава Молдавской части Комиссии.

С приветственными словами выступил г-н Мыкола Кузьо, сопредседатель Комиссии, глава Украинской части Комиссии.

С приветственным словом выступили:

- г-н Леонид Калашник, координатор по экологической программе, Бюро координатора по экономической и экологической деятельности ОБСЕ.
- г-жа Сарангу Раднарагчаа, региональный советник по вопросам окружающей среды ЕЭК ООН
- г-н Питер Вайда, представитель Энергетического сообщества.
- г-н Илья Тромбицкий, исполнительный директор Есо-TIRAS.
- г-жа Светлана Слесаренок, глава Черноморского женского клуба.

- г-н Прохницький Анатолій, председатель Экологической партии Зеленых Молдовы.

В рамках обсуждения повестки дня, поступило предложение от украинского сопредседателя г-на Кузьо: в пункт 9 включить вопрос очистных сооружений в г. Сороки и влияния Молдавской ГРЭС. В свою очередь, г-жа Цапиш, сопредседатель от Молдавской части Комиссии предложила включить вопросы рекультивации иловых полей с. Цекиновка и очистных сооружений г. Могилев-Подольский.

Зубков Елена, член Молдавской части Комиссии, предложила рассмотреть вопрос складирования отходов, включая опасные, а также запасов мазута и шлаковых отходов в зонах теплоэлектростанции бассейна реки Днестр.

Комиссия утвердила повестку дня заседания после обсуждения (Аннотированная предварительная повестка дня первого заседания Комиссии в приложении 1).

2. Вопросы функционирования секретариата Комиссии.

Комиссия создала Секретариат Комиссии, который будет постоянно действующим органом Комиссии и назначила Секретарем Молдавской части г-жу Кодряну Мариану, Секретарем Украинской части г-на Тарасенко Александра.

Молдавская сторона предложила для более эффективного обеспечения работы Комиссии при необходимости расширить число ответственных в Секретариате.

По предложению г-на Кузьо, было выражено общее понимание необходимости вовлечения Проекта ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН к работе Секретариата Комиссии на период действия Проекта.

3. Правила процедур Комиссии

Комиссия рассмотрела внесенные предложения и одобрила Правила процедуры Комиссии по устойчивому использованию и охране бассейна реки Днестр. Комиссия рекомендует разместить указанные Правила на своем веб-сайте.

Комиссия решила поручить Проекту ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН администрировать веб-сайт.

4. Рабочие органы Комиссии.

Комиссия утверждает решение I/2 о создании Рабочих групп при Комиссии по устойчивому использованию и охране бассейна реки Днестр. Комиссия одобряет направления деятельности Рабочих групп (Приложение 1 к Решению I/2), а также назначает Сопредседателей рабочих органов из состава Молдавской и Украинской частей Комиссии.

Комиссия назначила следующих сопредседателей рабочих органов из состава Молдавской части Комиссии:

- ✓ Стратегическая рабочая группа: г-жа Цапиш Валентина;
- ✓ Рабочая группа по вопросам планирования и управления речным бассейном: г-жа Желяпов Ана;
- ✓ Рабочая группа по вопросам чрезвычайных ситуаций: г-н Мутаф Виталий;
- ✓ Рабочая группа по вопросам мониторинга и обмена информацией: г-жа Череш Валентина;
- ✓ Рабочая группа по вопросам экосистем и биоразнообразия: г-жа Зубков Елена.

Комиссия назначила следующих сопредседателей рабочих органов из состава Украинской части Комиссии:

- ✓ Стратегическая рабочая группа: г-н Кузьо Мыкола;

- ✓ Рабочая группа по вопросам планирования и управления речным бассейном: г-н Михайлюк Роман;
- ✓ Рабочая группа по вопросам чрезвычайных ситуаций: г-н Кропотов Петр;
- ✓ Рабочая группа по вопросам мониторинга и обмена информацией: г-жа Лысюк Ольга;
- ✓ Рабочая группа по вопросам экосистем и биоразнообразия: г-жа Драпалюк Анастасия.

Комиссия поручила:

в одномесячный срок

- сопредседателям рабочих групп сформировать состав рабочих групп;
- проинформировать обе стороны о персональном составе рабочих групп;

в двухмесячный срок:

- разработать планы работы рабочих групп.

При необходимости рабочим группам разработать регламенты рабочих групп для утверждения на следующем заседании Комиссии.

Комиссия уполномочивает, как исключение, сопредседателей Комиссии принять решение об утверждении планов рабочих групп после их разработки в форме обмена письмами по электронной почте в виде отсканированных документов.

5. Презентация результатов работы проекта ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН Развитие трансграничного сотрудничества и комплексного управления водными ресурсами бассейна реки Днестр.

Комиссия приняла к сведению наработки проекта ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН.

6. Правила эксплуатации водохранилищ Днестровского каскада ГЭС и ГАЭС.

Комиссия заслушала предварительные результаты по оценке влияния Днестровского гидроузла на экосистемы и водопользование Днестра, а также рекомендовала завершить подготовку трансграничного диагностического анализа до конца года и обращает внимание представителей международных организаций на необходимость максимальной международной координации по данному вопросу.

Комиссия заслушала доклад представителя ЧАО Укргидропроект, Вадима Крайника, который кратко представил проект Правил эксплуатации водохранилищ Днестровского каскада ГЭС и ГАЭС.

Комиссия поручает Стратегической рабочей группе доработать ранее предложенные всеми заинтересованными сторонами рекомендации к Правилам эксплуатации водохранилищ Днестровского каскада ГЭС и ГАЭС и представить их на рассмотрение Комиссии с возможностью их согласования между заседаниями Комиссии.

Рекомендации г-на Педро Сера должны быть представлены заинтересованным сторонам и авторам комментариев для ознакомления в письменном виде и, при необходимости, должны быть проведены дополнительные обсуждения (отдельная встреча).

Утвержденные Комиссией предложения Стратегической рабочей группы, на основе рекомендаций заинтересованных сторон, должны быть внесены в Правила эксплуатации водохранилищ Днестровского каскада ГЭС и ГАЭС. Правила должны быть согласованы Комиссией. Украинская сторона проинформировала, что после согласования Комиссией Правила, в соответствии с национальным законодательством Украины, будут утверждены Государственным агентством водных ресурсов Украины.

7. Сроки и место проведения следующих заседаний.

Комиссия решила, что очередное заседание будет проведено в г. Киев, Украина в марте-апреле 2019 года. Заседание будет совмещено с межведомственной комиссией по проведению эколого-репродуктивного попуска. Предварительный перечень вопросов для включения в повестку дня:

- заслушивание отчета рабочих групп по планам мероприятий;
- рассмотрение и утверждение регламентов рабочих групп, где они необходимы;
- утверждение планов мероприятий рабочих групп;
- заслушивание информации о Проекте ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН.

8. Информация о результатах XVI совещания Уполномоченных Правительств Республики Молдовы и Украины, состоявшегося 5-6 июня 2018 в г. Костешть (Молдова).

Комиссия заслушала и приняла к сведению краткую информацию о результатах XVI совещания Уполномоченных по реализации Соглашения между Правительством Республики Молдова и Кабинетом Министров Украины о совместном использовании и охране пограничных вод, принятых решениях и аспектах сотрудничества института Уполномоченных с Комиссией (Протокол совещания Уполномоченных прилагается).

9. Прочие вопросы.

Комиссия заслушала и приняла к сведению совместную позицию (декларацию) гражданского общества от Республики Молдова и Украины по вопросу влияния гидроэнергетики на реку Днестр.

Было предложено рассматривать Комиссию в качестве платформы для координации и эффективной реализации существующих механизмов сотрудничества, включая подготовку и реализацию трансграничных проектов технической помощи в бассейне реки Днестр.

Комиссия ознакомилась с информацией об экологических проблемах, связанных с деятельностью Молдавской ГРЭС, включая вопросы развития сотрудничества с местными властями и экономическими агентами Приднестровского региона Республики Молдова.

Комиссия поручает Стратегической группе создать подгруппу с привлечением экспертов и заинтересованных сторон для рассмотрения проблемы сбросов неочищенных и недостаточно очищенных сточных вод в бассейне реки Днестр, а именно очистных сооружений в г. Сорока, иловых полей с. Цекиновка, реконструкции очистных сооружений г. Могилев-Подольский и экологических проблем, связанных с деятельностью Молдавской ГРЭС, что предусматривает подготовку рекомендаций с целью привлечения международно-технической помощи.

Комиссия решила подготовить проект ответа на письмо Президента Европейской Комиссии Жана-Клода Юнкера от 25 мая 2018 года Ares (2018) 1409301 до конца 2018 года – начала 2019 года.

Комиссия отметила необходимость координации технических заданий проектов, осуществляемых в бассейне Днестра, с целью предотвращения дублирования работ.

Комиссия выражает признательность организаторам, Сторонам, проекту ГЭФ/ОБСЕ/ПРООН Развитие трансграничного сотрудничества и комплексного управления водными ресурсами бассейна реки Днестр и представителям международных организаций за участие и активную работу.

Валентина Цапиш

Мыкола Кузьо,

Сопредседатель Комиссии, глава Молдавской части
Комиссии, государственный секретарь
Министерства сельского хозяйства, регионального

Сопредседатель Комиссии,
глава Украинской части Комиссии
заместитель Министра экологии и природных

Додаток 3.

МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
НАКАЗ № 23
26.01.2017

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
17 лютого 2017 р. за № 231/30099

Про затвердження Типового положення про басейнові ради

Відповідно до статей 13-3, 15 Водного кодексу України, з метою врахування інтересів усіх заінтересованих сторін щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах річкового басейну при впровадженні інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типове положення про басейнові ради, що додається.
2. Департаменту охорони природних ресурсів (Мовчан М.М.) забезпечити подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.
3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра з питань європейської інтеграції Кузьо М.С.

Міністр

О. Семерак

ПОГОДЖЕНО:

І. Овчаренко, Голова Державного
агентства водних ресурсів України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства екології
та природних ресурсів України
26.01.2017 № 23

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
17 лютого 2017 р.
за № 231/30099

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
про басейнові ради

1. Це Типове положення розроблено на основі принципів Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року, Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики та з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними.
2. Басейнова рада, що утворюється Держводагентством, є консультативно-дорадчим органом у межах території річкового басейну.

3. Басейнова рада у своїй діяльності керується Конституцією України, Водним кодексом України, міжнародними договорами України, законами та іншими нормативно-правовими актами України.

4. Положення про басейнову раду розробляється басейновою радою на основі цього Типового положення та затверджується Держводагентством.

5. Рішення басейнової ради враховуються під час розроблення та виконання плану управління річковим басейном, реалізації заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

6. Основними завданнями басейнової ради є:

- ✓ вироблення пропозицій та забезпечення узгодження інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну;
- ✓ сприяння забезпеченню інтегрованого управління водними ресурсами у межах території річкового басейну;
- ✓ забезпечення узгодження інтересів та координації дій заінтересованих сторін щодо управління водними ресурсами на території річкового басейну;
- ✓ сприяння співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, міжнародних організацій та експертів (за згодою) у забезпеченні досягнення «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, «доброго» хімічного та кількісного стану масивів підземних вод, а також «доброго» екологічного потенціалу штучних та істотно змінених масивів поверхневих вод у межах території річкового басейну;
- ✓ надання пропозицій до проекту плану управління річковим басейном;
- ✓ сприяння виконанню плану управління річковим басейном, державних, цільових, галузевих, міждержавних, регіональних і місцевих екологічних програм і проектів, що стосуються річкового басейну;
- ✓ сприяння розробленню та реалізації програм і проектів технічної допомоги, залученню інвестицій для виконання заходів, спрямованих на покращення екологічного стану річкового басейну;
- ✓ оцінка виконання плану управління річковим басейном.

7. Басейнова рада відповідно до покладених на неї завдань:

- ✓ розглядає та схвалює проект плану управління річковим басейном;
- ✓ бере участь у заходах з реалізації плану управління річковим басейном;
- ✓ сприяє впровадженню ефективних економічних механізмів забезпечення реалізації плану управління річковим басейном;
- ✓ готує пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів плану управління річковим басейном;
- ✓ розглядає та схвалює річні звіти про виконання плану управління річковим басейном;
- ✓ сприяє здійсненню узгоджених дій для покращення екологічного стану річкового басейну;
- ✓ організовує взаємодію з питань, пов'язаних зі збором, регулярним обміном і поширенням екологічної, в тому числі водогосподарської, інформації у річковому басейні;

- ✓ розглядає питання щодо екологічного, кількісного та якісного стану водних ресурсів річкового басейну, аналізу й оцінки ризиків недосягнення покращення екологічного стану водних ресурсів річкового басейну та наслідків його змін для природних екосистем і галузей господарства, а також прогнозу процесів, що впливають на якість водних ресурсів й обсяги водокористування;
- ✓ надає пропозиції щодо екологічних цілей плану управління річковим басейном та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- ✓ розглядає питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- ✓ надає пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;
- ✓ сприяє розвитку міжнародної співпраці у річковому басейні.

8. Басейнова рада має право:

- ✓ схвалювати проект плану управління річковим басейном;
- ✓ брати участь у заходах з реалізації плану управління річковим басейном;
- ✓ надавати пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів плану управління річковим басейном;
- ✓ схвалювати інформацію про хід виконання плану управління річковим басейном;
- ✓ надавати пропозиції щодо екологічних цілей плану управління річковим басейном та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- ✓ розглядати питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- ✓ надавати пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;
- ✓ отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;
- ✓ утворювати у своєму складі у разі потреби постійні або тимчасові робочі групи, комісії тощо;
- ✓ за необхідності залучати до роботи басейнової ради представників профільних організацій, установ, окремих спеціалістів та вчених (за згодою);
- ✓ організовувати проведення конференцій, семінарів, нарад та інших заходів;
- ✓ мати інші права відповідно до законодавства.

9. Басейнова рада здійснює свою діяльність у взаємодії з басейновим(и) управлінням(и) водних ресурсів, Міністерством екології та природних ресурсів України, Держводагентством, місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, що здійснюють свої повноваження у межах річкового басейну, іншими заінтересованими організаціями, установами, підприємствами, громадськими об'єднаннями, органами міждержавної співпраці у транскордонних басейнах (там, де такі органи утворені).

10. До складу басейнової ради входять представники заінтересованих сторін (центральных та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, басейнових(ого) управлінь (управління) водних ресурсів, водокористувачів, підприємств, установ,

організацій, громадських об'єднань (за згодою), що здійснюють свою діяльність у межах річкового басейну).

Басейнову раду очолює голова басейнової ради. Голова басейнової ради має одного заступника, який виконує функції голови у разі його відсутності.

Для забезпечення підготовки засідань, ефективної роботи та організації виконання прийнятих басейною радою рішень утворюється секретаріат - постійно діючий робочий орган басейнової ради. Секретаріат басейнової ради очолює виконавчий секретар, обраний басейною радою. Положення про секретаріат та його структура затверджуються басейною радою.

11. Склад басейнової ради формується зборами представників заінтересованих сторін. У випадку висування двох і більше кандидатур від одного органу, підприємства, установи, організації або об'єднання, зазначених у пункті 10 цього Типового положення, вибір представника здійснюється шляхом рейтингового голосування.

12. Водокористувачі становлять не менше ніж 30 % чисельного складу басейнової ради.

Максимальна кількість представників однієї галузі в складі басейнової ради дорівнює кількості адміністративних областей, на території яких діє басейнова рада.

Якщо кількість кандидатур для включення до складу басейнової ради від однієї галузі перевищує максимальну кількість, передбачену цим пунктом, представництво до басейнової ради від цієї галузі визначається рейтинговим голосуванням.

Максимальна кількість представників громадськості у складі басейнової ради обчислюється із розрахунку не більше трьох представників громадськості від однієї адміністративної області. У разі ненадання трьох кандидатур від однієї з областей надлишкова квота рівномірно розподіляється між рештою областей.

Якщо кількість кандидатур для включення до складу басейнової ради від громадськості перевищує максимальну кількість, передбачену цим пунктом, представництво до басейнової ради від громадськості визначається рейтинговим голосуванням.

13. Для формування складу басейнової ради Держводагентство визначає структурний підрозділ, відповідальний за підготовку зборів представників заінтересованих сторін, про що повідомляє заінтересовані сторони на своєму офіційному веб-сайті у розділі «Басейнові ради».

14. Кандидатури членів басейнової ради надаються заінтересованими сторонами за галузевим принципом, а також принципом рівного територіального представництва впродовж 30 календарних днів з моменту оприлюднення Держводагентством інформації, зазначеної у пункті 13 цього Типового положення.

Не пізніше ніж за 15 робочих днів до проведення зборів представників заінтересованих сторін для формування складу басейнової ради Держводагентство оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті повідомлення про дату, час і місце проведення зборів, прізвище, ім'я, електронну адресу і номер телефону відповідальної особи.

15. Персональний склад басейнової ради затверджується Держводагентством на підставі протоколу зборів представників заінтересованих сторін.

16. Члени басейнової ради здійснюють свої повноваження на громадських засадах. Строк дії повноважень члена басейнової ради становить 5 років.

17. Члени басейнової ради мають право порушувати на її засіданнях будь-які питання, що належать до компетенції басейнової ради відповідно до положення про неї.

18. Повноваження члена басейнової ради автоматично припиняються з моменту припинення трудових відносин із заінтересованою стороною, яка його делегувала, або у

разі позбавлення заінтересованою стороною, яка його делегувала, повноважень для участі в басейновій раді. Відомості про припинення повноважень члена басейнової ради, а також кандидатури нових членів відповідні заінтересовані сторони подають до секретаріату басейнової ради у десятиденний строк. Зміни до складу басейнової ради вносяться Держводагентством за поданням секретаріату басейнової ради протягом 15 робочих днів.

19. Голова та заступник голови басейнової ради обираються з числа членів басейнової ради шляхом голосування.

Голова басейнової ради:

- затверджує порядок денний засідання басейнової ради, дату і місце його проведення;
- відкриває, веде і закриває засідання басейнової ради, виносить на розгляд і голосування питання й пропозиції, оголошує результати голосування, стежить за дотриманням регламенту та підписує протокол засідання;
- представляє басейнову раду в органах виконавчої влади різних рівнів, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, підприємствах, установах й організаціях, органах міждержавної співпраці у транскордонних басейнах;
- організовує роботу секретаріату басейнової ради.

20. Басейнова рада визначає та затверджує регламент своєї роботи, приймає у межах своїх повноважень рішення та організовує їх виконання.

21. Основною формою роботи басейнової ради є її засідання. Басейнова рада провадить свою діяльність відповідно до затверджених нею планів і напрямів роботи.

22. Засідання басейнової ради проводяться за необхідності, але не менше ніж два рази на рік. Засідання басейнової ради проводяться на території річкового басейну.

23. Засідання басейнової ради є правомочним, якщо на ньому присутні більше половини її членів.

24. Засідання басейнової ради є відкритими.

25. Позачергове засідання басейнової ради може скликатися за ініціативою голови, його заступника або Голови Держводагентства.

26. Дата, місце та проект порядку денного засідання басейнової ради визначаються на попередньому засіданні басейнової ради та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держводагентства, а також на веб-сайті відповідного басейнового управління водних ресурсів у розділі «Басейнові ради» не пізніше ніж за 10 робочих днів до засідання басейнової ради.

27. Рішення басейнової ради оформляються протоколами її засідань, що підписуються головуючим на засіданні, направляються членам басейнової ради та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держводагентства у розділі «Басейнові ради», а також на веб-сайті відповідного басейнового управління водних ресурсів.

28. Рішення басейнової ради приймаються відкритим голосуванням простою більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні, та реалізуються шляхом видання відповідного наказу Держводагентства.

29. Басейнова рада інформує про свою роботу шляхом розміщення на офіційному веб-сайті Держводагентства, а також на веб-сайті відповідного басейнового управління водних ресурсів у розділі «Басейнові ради» річного плану роботи басейнової ради, складу постійних та тимчасових робочих органів басейнової ради, прийнятих рішень, протоколів засідань, щорічних звітів про свою роботу тощо.

Summary

This methodological guide is designed for those who are deeply interested in the principles, rules and methods of water management at the local level, national experience and practices of river basin management (hydrographic river basin, sub-basins and water management areas, as well as associated surface and subsurface water).

The guideline is primarily recommended for managers at different levels (especially for the local public authorities, water users, members of basin councils, NGOs and others).

The focus of this publication is on the new principles and rules for water management in Ukraine, which are predetermined by modern European integration processes.

In 2014, Ukraine signed an Association Agreement with the EU. This provides the country with both enormous opportunities and offers new standards and complex and long-term environmental challenges that take Ukraine's water management issues to a whole new level. In particular, Agreement identifies the following sectors:

1. Environmental management and integration of environmental policy into other sectoral policies;
2. Air quality;
3. Waste and resource management;
4. Water quality and management of water resources, including the marine environment;
5. Nature protection;
6. Industrial pollution and man-made threats;
7. Climate change and ozone protection;
8. Genetically modified organisms.

As we can see, six of the eight sectors are related, directly or indirectly, to the field of water management.

At present, Ukraine's main commitment to water resources is compliance with the requirements of six EU water directives, the main one being Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for Community action in the field of water policy of 23 October 2000 (Water Framework Directive). The main goal is to achieve at least good water status. The main mechanism for achieving this status should be the IWRM by the basin principle.

Since 2014, comprehensive reforms in the field of water management have been ongoing in Ukraine. This guide highlights the current state of reform, some practical experience, and prospects.

The guide has four main sections.

The first section briefly describes the concept of small rivers, hydrographic basin, water cycle, describes some modern definitions, according to recently modified Water Code. Most of the definitions meet European criteria and regulations of the WFD. The issues of water use in small river basins (use of surface and groundwater), negative anthropogenic impacts on small ecosystems and rivers (including regulation) are covered. Part of the section is devoted to the problem of inventorying and typing of small rivers, issues of proper state monitoring of water, and describing the features of hydrographic and water management in Ukraine, in particular in the Dniester River basin. The mechanism of development of water balance sheets, granting of permits for special water use, some differences in the interpretation of different types (categories) of water bodies according to national and European documents are also described. At the end of the section the philosophy of IWRM as bases of management on river catchments, as well as its requirements, differences of traditional water management from integrated,

principles of interaction of stakeholders in IWRM processes, role of local authorities and civic organizations in IWRM implementation are covered.

The second section is devoted to the modern principles of activity of the bodies of basin management - the River Basin Management Departments, the Basin Councils, and the Dniester Basin Commission if any. The second part of the section lists the main legislation that regulates water management relations in Ukraine, in particular with regard to European integration commitments, as well as at national and local level. The issues of strategic planning and system of financial support of measures are considered. Separately the issues of SEA and EIA are covered.

In the third section are listed the basic rights and responsibilities for managing water at the local (local) level, and describes an existing information field.

The fourth section is devoted to the experience of applying best practices for the protection and restoration of small rivers in Ukraine.

Finally, conclusions and recommendations are provided.

.

Нормативне виробничо-практичне видання

Мельничук Віктор Павлович
Проців Галина Петрівна

НАСТАНОВА
З УПРАВЛІННЯ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ РІЧОК –
ПРИТОК РІЧКИ ДНІСТЕР
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК

Авторська редакція

Світлина на обкладинці – *Н. Вальчук, село Рай, річка Райвська*
Використані світлини авторів – *В. Мельничук, Г. Проців, М. Слабодух,*
І. Тромбіцький, Л. Царик
Відповідальний за випуск – *Б. Корпан*

Підписано до друку 18.09.2019. Формат 60х84/16
Гарн. Times New Roman. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 9,65.
Наклад 500 прим. Зам. № 18/09.

Видавництво „Сполом”, 79008 Україна, м. Львів, вул. Краківська, 9
Тел./факс (380-32) 297-55-47, E-mail: spolom_lviv@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності:
серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н., с Давидів, вул. Чорновола 18
Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. (067) 67-44-446
Код ІНДРФО 1948318017, Свідоцтво фізичної особи-підприємця:
В02 № 635667 від 13.09.2007

This Guide has been prepared and published in the framework of the Project, implemented by the Independent Institute for Environmental Issues UFU (Berlin) in partnership with Eco-TIRAS International Association of River Keepers. The Project is funded by the German Federal Environment Ministry's Advisory Assistance Programme (AAP) for environmental protection in the countries of Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia and other countries neighbouring the European Union. It is supervised by the German Environment Agency (UBA). The responsibility of the content of this publication lies with the authors.

Ця Настанова підготовлена та опублікована в рамках Проекту здійснюваного Незалежним інститутом досліджень проблем довкілля (м. Берлін, Німеччина) у партнерстві з Міжнародною асоціацією хранителів річки Дністер «Eco-Tiras».

Проект профінансований Програмою технічної допомоги та сприяння у справах збереження довкілля Федерального міністерства довкілля Німеччини для країн Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, та іншим країнам-сусідам Європейського Союзу, під наглядом Агентства з питань довкілля Німеччини (UBA).